

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗОРЯ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 378.011.3-051:6]:37.015.31:792](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

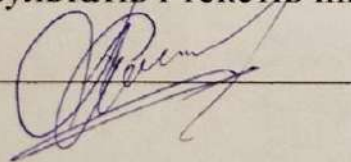
**ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

01 «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

О. М. Зоря

Науковий керівник

Цина Валентина Іванівна

доктор педагогічних наук, професор

Полтава – 2026

АНОТАЦІЯ

Зоря О. М. Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями). – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Полтава, 2026.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Освітній процес Нової української школи вимагає від вчителів компетентності щодо якісного предметного навчання, здатності до ефективної комунікації з його учасниками, готовності вести учнів за собою шляхом фахового викладання та любові до свого предмету. Ефективність реалізації педагогічних компетентностей сучасного вчителя визначається сформованістю таких ключових особистісних якостей як педагогічна рефлексія, творча уява, мистецтво імпровізації та емпатія. Ці якості наближують педагогічну діяльність до мистецтва, а діяльність педагога до артистичної творчості самовираження, що уможливорює доцільність розвитку педагогічної креативності вчителів на засадах театральної педагогіки.

Характерною ознакою педагогічної творчості вчителя технологій є спільність використання вчителями та акторами власної особистості для реалізації творчих задумів самовираження засобами взаємодії та спілкування. Це актуалізує застосування елементів театральної педагогіки для навчання майбутніх учителів технологій теорії і методиці артистичної техніки самовираження у предметному шкільному навчанні.

Провідним завданням використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій ми вбачаємо не підготовку актора, який володіє якостями педагога, а педагога у якого

сформовані особистісні акторські якості самовираження, які він здатний використовувати для досягнення освітніх цілей. При цьому питання науково-обґрунтованого формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій шляхом запровадження елементів театральної педагогіки дотепер залишаються відкритими.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, її взаємозв'язок із науковими темами, планами та програмами, сформульовано мету та завдання дослідження, його об'єкт та предмет, схарактеризовано методи та дослідницьку базу, розкрито наукову новизну одержаних результатів та визначено практичну значущість дослідження, висвітлено особистий внесок здобувача в публікаціях, підготовлених у співавторстві, наведено дані про апробацію результатів дисертаційної роботи, кількість та види публікацій, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як проблема педагогічної теорії і практики» – здійснено аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці, представлено досвід формування цих якостей у майбутніх учителів та розкрито сутнісно-змістову характеристику формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Доведено, що театральну педагогіку варто розглядати як засіб формування акторської техніки самовираження, вмінь і навичок впливати на людину, навчання сценічно-образному втіленню завдяки досягненню досконалості у володінні індивідуальними психофізіологічними якостями. Обґрунтовано актуальність якостей самовираження, які виступають дієвою альтернативою педагогічним засобам, а також є їхнім важливим мистецьким та культурним доповненням, обґрунтовані специфічні особливості формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Визначено концептуальні підходи та низку принципів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Констатовано, що в освітній процес педагогічних ЗВО доцільним є впровадження методів поетапного методичного та організаційного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та навчально-методичного забезпечення професійно-орієнтованих дисциплін з використанням її засобів.

Вивчення досвіду формування якостей самовираження майбутніх учителів засобами театральної педагогіки дозволило виявити низку дієвих засобів удосконалення освітньої діяльності, які можуть ефективно використовуватися на засадах визначення аналогій у акторських та педагогічних діях.

В результаті вивчення існуючих науково-педагогічних напрацювань уточнено сутність ключового поняття дослідження «якості самовираження» як креативно-різнобічних власних характеристик вчителів, завдяки яким відбувається їхня адаптація до різних педагогічних дій, що постійно розвиваються. Встановлено, що «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – це цілеспрямоване навчання, виховання та розвиток таких якостей як емоційність, високий інтелектуалізм, сповідальність, речова тональність, почуття достовірності, імпровізації, натхнення, прояв особистої індивідуальності, володіння техніками сценічного мовлення під впливом зовнішніх матеріальних (оволодіння навчальними дисциплінами) та внутрішніх індивідуальних (особистісних якостей студентів: голос, мовлення, жести, міміка, пластика) освітніх ситуацій для досягнення певних рівнів професійно-педагогічної майстерності.

У другому розділі – «Організаційно-педагогічні аспекти формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – розглядається методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки,

представлено педагогічну модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та здійснено опис організаційно-методичного супроводу формування цих якостей у майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Розкрито методичні засади та цільову спрямованість методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки за концептуальними підходом щодо непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості, за діяльнісно-вчинковою концепцією розвитку особистості, концепцією поведінкової теорії особистості та концептуальними засадами використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін.

Визначальним складником обґрунтування та запровадження в професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів технологій концептуальних засад, змісту, процесу формування та діагностики сформованості якостей самовираження засобами театральної педагогіки визначено педагогічну модель досліджуваного феномену у єдності концептуально-цільового, змістового, процесуального та оцінювально-результативного блоків. Концептуально-цільовий блок містить наукові засади (мету, концептуальні підходи та принципи) формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Змістовий блок складають структурні складові якостей самовираження, навчальні дисципліни професійної підготовки, які забезпечують сформованість цих якостей. Процесуальний блок педагогічної моделі розкриває етапи, методи навчання, традиційні та інноваційні форми організації та засоби театральної педагогіки для формування якостей самовираження. Оцінювально-результативний блок висвітлює критерії сформованості якостей самовираження, рівні їхньої сформованості та результат впровадження спроектованої нами педагогічної моделі –

сформованість якостей самовираження майбутніх учителів технологій на якісних середньому та високому рівнях.

Встановлено, що результативність формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначається реалізацією трьох педагогічних умов цього процесу: формування культури театральної педагогіки майбутніх учителів технологій; поетапний характер формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; співпраця учасників освітнього процесу.

Для апробації та впровадження педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки розроблено її організаційно-методичний супровід у складі навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» та методичних рекомендацій «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» для викладачів та студентів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – представлено опис завдань і хід експериментальної роботи, програму та результати дослідно-експериментальної перевірки розробленої педагогічної моделі.

У результаті проведення констатувального педагогічного експерименту було встановлено, що більшість майбутніх учителів технологій (від 34,9% до 50,0%) проявили початковий рівень педагогічної умілості у сформованості якостей самовираження, а більше третини від загальної кількості здобувачів освіти (від 32,0% до 40,4%) проявили середній рівень педагогічної майстерності. І тільки одна п'ята майбутніх учителів технологій (від 18,0% до 24,7%) опанували цими якостями на високому рівні педагогічної творчості. Це стало наслідком недостатньої ефективності традиційної професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій в

питаннях формування в них якостей самовираження. Отримані результати констатувального експерименту актуалізували потребу вдосконалення процесу професійно-педагогічної підготовки з формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки шляхом впровадження спроектованої моделі формування цих особистісних якостей.

Поетапне впровадження спроектованої моделі передбачало формування пізнавальної готовності майбутніх учителів технологій до оволодіння якостями самовираження шляхом набуття психолого-педагогічних знань у галузі театральної педагогіки, ознайомлення з базовими техніками та технологіями акторської діяльності на першому когнітивному етапі. Другий етап впровадження педагогічної моделі включав індивідуалізацію виявів особистісних якостей майбутніх учителів технологій, становлення їхньої особистісної суб'єктності шляхом вияву набутих якостей самовираження за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами. В ході третього етапу педагогічної майстерності діяльність викладачів спрямовувалася на формування у майбутніх учителів технологій педагогічної та комунікативної готовності до використання якостей самовираження у освітній та професійно-педагогічній діяльності шляхом оволодіння такими складовими педагогічної майстерності як педагогічний такт, мовлення й педагогічна техніка.

За всіма критеріями сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за результатами формувального педагогічного експерименту, відзначено позитивно-динамічні зміни. Отримані результати вказують на суттєву різницю у (від 7,4% до 14,4%) між показниками критеріїв сформованості якостей самовираження у майбутніх учителів контрольних та експериментальних групах на високому рівні. Позитивні зміни (від 3,3% до 10,4%) на середньому рівні сталися внаслідок суттєвого зменшення (від 11,7% до 24,8%) кількості студентів із виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження.

Суттєву перевагу сформованості якостей у студентів експериментальних груп над студентами контрольних груп засвідчено статистичною обробкою результатів формувального педагогічного експерименту за критерієм згоди К. Пірсона.

Значущість результатів формувального педагогічного експерименту доводить науково-педагогічну ефективність спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Ключові слова: якості, самовираження, акторські та педагогічні дії, формування, майбутні вчителі технологій, засоби, театральна педагогіка.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях України та монографіях

1. Зоря О. М. Методика використання сценічних прийомів у педагогічній діяльності вчителя технологій. *Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора* : електрон. наук. колект. монографія / за заг. та наук. ред. д-ра пед. наук Н. І. Білик; редколегія: В. В. Зелюк, М. О. Кириченко, В. В. Пилипенко, З. В. Рябова та ін. Полтава; Київ : ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. С. 461–476.

2. Зоря О. М., Цина В. І. Досвід формування акторських якостей майбутніх учителів засобами театральної педагогіки. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2025. № 7(37). С. 901–915.

3. Зоря О. М., Цина В. І. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. *Молодь і ринок*. 2025. № 7–8(239–240). С. 41–45.

Статті в інших наукових виданнях, матеріали конференцій

4. Зоря О. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності використання елементів театральної педагогіки в діяльності вчителів *Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет, 21 квітня 2023 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С. 265–267.

5. Зоря О. М., Цина В. І. Концептуальні засади застосування засобів акторської майстерності у педагогічній діяльності вчителя трудового навчання. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / О. В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 100–102.

6. **Зоря О.**, Цина В. Зміст, структура та особливості поняттєвого конструкту «театральна педагогіка в діяльності вчителя трудового навчання». *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 21 жовтня 2022 р. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. С. 356–360.

7. **Зоря О.**, Цина В. Критерії, показники та рівні формування акторських якостей учителів трудового навчання засобами театральної педагогіки. *Дидаскал : часопис* : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства», 15–16 лист. 2022 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. № 23. С. 345–347.

8. **Зоря О. М.**, Цина В. І. Методи реалізації концептуальних засад залучення до педагогічної діяльності учителя елементів театральної творчості. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених* : збірник наукових праць / С. Д. Цвілик (голова) [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2024. Вип. 3. С. 14–15.

9. Цина В. І., **Зоря О. М.** Використання вчителем технологій акторського мистецтва за концепцією непрямого впливу на неусвідомлювані механізми творчості шляхом звернення до свідомих прийомів психотехніки. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (29 вересня 2023 року) / За заг. ред. проф. В.П. Титаренко, А.Ю. Цини; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, каф. теорії і методики технологічної освіти. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 221–224.

10. **Зоря О. М.**, Цина В. І. Методи реалізації вчителями технологій концептуальних засад діяльнісно-вчинкової та поведінкової теорій особистості засобами театральної педагогіки. *Сучасні тенденції підготовки*

майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць / О.В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 63–65.

11. Зоря О. М. Використання провідних ідей педагогів-класиків у формуванні акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. *Дидаскал* : часопис : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейський вектор розвитку вищої освіти України», 14–15 листоп. 2023 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. № 24. С. 227–230.

12. Зоря О., Цина В. Практичний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічному ЗВО : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку» 28 лютого 2025 року). XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку», присвяченої пам'яті членкореспондента НАПН України Віктора Сидоренка (1 березня 2025 року) / за заг. ред. Д. Кільдерова, В. Харламенко. Київ, 2025. С. 95–99.

13. Зоря О., Цина В. Методи театральної педагогіки в оволодінні майбутніми вчителями технологій прийомами внутрішнього бачення образів, комбінаціями імпровізаційних можливостей спілкування у взаємодії. *Інноватика в освіті, дизайні та мистецтві* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Одеса, 24–25 квітня 2025 року. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 35–37.

14. Зоря О., Цина В. Зарубіжний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів як чинник соціокультурної модернізації освіти. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи = Professional Development of Personality: Problems and Perspectives : матеріали доп. XIII

міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 06–07 листоп. 2025 р.: у 2 ч. / М-во освіти і науки України [та ін.]; / ред. кол.: Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, І. В. Андрощук [та ін.]. Хмельницький : ХНУ, 2025. С. 172–173.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

15. Зоря О. М. Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки : методичні рекомендації. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 19 с.

16. Зоря О. М. Навчальна програма змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. 9 с.

ABSTRACT

Zorya O. M. Formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 014 Secondary Education (by subject specialization). – V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Poltava, 2026.

The dissertation is devoted to the problem of forming acting qualities of self-expression of future technology teachers using theatrical pedagogy.

The educational process of the New Ukrainian School requires teachers to have competence in high-quality subject teaching, the ability to effectively communicate with its participants, the willingness to lead students through professional teaching, and love for their subject. The effectiveness of the implementation of pedagogical competencies of a modern teacher is determined by the formation of such key personal qualities as pedagogical reflection, creative imagination, the art of improvisation, and empathy. These qualities bring pedagogical activity closer to art, and the activity of the teacher closer to artistic creativity and self-expression, which makes it possible to develop the pedagogical creativity of teachers on the principles of theater pedagogy.

A characteristic feature of the pedagogical creativity of a technology teacher is the common use by teachers and actors of their own personality to realize creative ideas of self-expression through means of interaction and communication. This actualizes the use of elements of theatrical pedagogy for teaching future technology teachers the theory and methodology of artistic techniques of self-expression in subject-specific school education.

We see the leading task of using elements of theatrical pedagogy in the professional and pedagogical activities of a technology teacher not as training an actor who possesses the qualities of a teacher, but as a teacher who has formed personal acting qualities of self-expression, which he is able to use to achieve educational goals. At the same time, the issues of scientifically substantiated

formation of the qualities of self-expression of future technology teachers by introducing elements of theatrical pedagogy still remain open.

The introduction to the dissertation substantiates the relevance of the research topic, its relationship with scientific topics, plans and programs, formulates the goal and objectives of the research, its object and subject, characterizes the methods and research base, reveals the scientific novelty of the results obtained and determines the practical significance of the research, highlights the applicant's personal contribution to publications prepared in co-authorship, provides data on the approval of the results of the dissertation work, the number and types of publications, the structure and scope of the dissertation.

In the first section – “Formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy as a problem of pedagogical theory and practice” – an analysis of the development of the problem of forming self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy in pedagogical science is carried out, the experience of forming these qualities in future teachers is presented and the essential and content characteristics of the formation of acting self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy are revealed.

It is proven that theatrical pedagogy should be considered as a means of forming the actor's technique of self-expression, skills and abilities to influence a person, training in stage-figurative embodiment through achieving perfection in the possession of individual psychophysiological qualities. The relevance of the qualities of self-expression, which act as an effective alternative to pedagogical means, and are also their important artistic and cultural complement, is substantiated, the specific features of the formation of the actor's qualities of self-expression of future teachers of technologies by means of theatrical pedagogy are substantiated.

Conceptual approaches and a number of principles for the formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy have been identified. It has been stated that in the educational process of

pedagogical higher education institutions it is advisable to introduce methods of phased methodological and organizational support for the formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy and educational and methodological support of professionally oriented disciplines using its means.

The study of the experience of forming the qualities of self-expression of future teachers through the means of theatrical pedagogy has allowed us to identify a number of effective means of improving educational activities, which can be effectively used on the basis of identifying analogies in acting and pedagogical actions.

As a result of studying existing scientific and pedagogical developments, the essence of the key concept of the study of "quality of self-expression" as the creative and versatile characteristics of teachers, thanks to which their adaptation to various pedagogical actions that are constantly developing, has been clarified. It has been established that "the formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy" is a purposeful training, upbringing and development of such qualities as emotionality, high intellectualism, confessionality, factual tonality, a sense of authenticity, improvisation, inspiration, manifestation of personal individuality, mastery of stage speech techniques under the influence of external material (mastery of academic disciplines) and internal individual (personal qualities of students: voice, speech, gestures, facial expressions, plasticity) educational situations to achieve certain levels of professional and pedagogical skill.

The second section – "Organizational and pedagogical aspects of the formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy" – considers the methodology for the formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy, presents a pedagogical model for the formation of self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy, and describes the

organizational and methodological support for the formation of these qualities in future technology teachers by means of theatrical pedagogy.

The methodological principles and target orientation of the methodology for forming the qualities of self-expression of future technology teachers by means of theatrical pedagogy are revealed, based on the conceptual approach to the indirect influence of conscious psychotechnical techniques on unconscious mechanisms of creativity, the involvement of theatrical creativity in pedagogical activity, the activity-action concept of personality development, the concept of behavioral theory of personality, and the conceptual principles of using individual personality qualities of students in mastering the content of academic disciplines.

The pedagogical model of the studied phenomenon in the unity of conceptual-target, content, procedural and evaluative-result blocks is defined as a decisive component of substantiation and introduction into the professional and pedagogical training of future teachers of technologies of conceptual foundations, content, process of formation and diagnostics of the formation of self-expression qualities by means of theatrical pedagogy. The conceptual-target block contains the scientific principles (goal, conceptual approaches and principles) of forming the qualities of self-expression of future teachers of technology by means of theatrical pedagogy. The content block consists of the structural components of the qualities of self-expression, educational disciplines of professional training that ensure the formation of these qualities. The procedural block of the pedagogical model reveals the stages, methods of teaching, traditional and innovative forms of organization and means of theatrical pedagogy for the formation of the qualities of self-expression. The evaluation and results block highlights the criteria for the formation of self-expression qualities, the levels of their formation, and the result of implementing the pedagogical model we designed - the formation of self-expression qualities of future technology teachers at qualitative medium and high levels.

It has been established that the effectiveness of forming the self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy is

determined by the implementation of three pedagogical conditions of this process: the formation of a culture of theatrical pedagogy of future technology teachers; the phased nature of the formation of the self-expression qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy; cooperation of participants in the educational process.

To test and implement the pedagogical model of forming the qualities of self-expression of future technology teachers using theatrical pedagogy, its organizational and methodological support was developed as part of the educational content module "Means of theatrical pedagogy in the professional and pedagogical activity of a technology teacher" and methodological recommendations "Forming the qualities of self-expression of future technology teachers using theatrical pedagogy" for teachers and students of the specialty 014 Secondary Education (Labor Training and Technology).

The third section – “Experimental verification of the effectiveness of the model for forming the qualities of self-expression of future technology teachers using theatrical pedagogy” – presents a description of the tasks and the course of the experimental work, the program and results of the experimental verification of the developed pedagogical model.

As a result of the ascertaining pedagogical experiment, it was found that the majority of future technology teachers (from 34,9% to 50,0%) showed an initial level of pedagogical skill in the formation of self-expression qualities, and more than a third of the total number of education seekers (from 32,0% to 40,4%) showed an average level of pedagogical skill. And only one fifth of future technology teachers (from 18,0% to 24,7%) mastered these qualities at a high level of pedagogical creativity. This was a consequence of the insufficient effectiveness of traditional professional and pedagogical training of future technology teachers in the formation of self-expression qualities in them. The obtained results of the ascertaining experiment actualized the need to improve the process of professional and pedagogical training for the formation of acting qualities of self-expression of

future technology teachers using theatrical pedagogy by implementing a designed model of the formation of these personal qualities.

The phased implementation of the designed model involved the formation of cognitive readiness of future technology teachers to master the acting qualities of self-expression by acquiring psychological and pedagogical knowledge in the field of theater pedagogy, familiarization with basic techniques and technologies of acting at the first cognitive stage. The second stage of implementing the pedagogical model included the individualization of the manifestations of the personal qualities of future technology teachers, the formation of their personal subjectivity through the manifestation of acquired acting qualities of self-expression according to individual personal abilities and inclinations. During the third stage of pedagogical skill, the teachers' activities were aimed at forming in future teachers the technologies of pedagogical and communicative readiness to use acting qualities of self-expression in educational and professional-pedagogical activities by mastering such components of pedagogical skill as pedagogical tact, speech, and pedagogical technique.

According to all criteria of formation of self-expression qualities of future teachers of technologies, according to the results of the formative pedagogical experiment, positive-dynamic changes were noted. The obtained results indicate a significant difference (from 7,4% to 14,4%) between the indicators of the criteria of formation of acting qualities of self-expression in future teachers of the control and experimental groups at a high level. Positive changes (from 3,3% to 10,4%) at the average level occurred as a result of a significant decrease (from 11,7% to 24,8%) in the number of students with manifestations of the initial level of formation of self-expression qualities.

The significant advantage of the formation of acting qualities in students of experimental groups over students of control groups was demonstrated by statistical processing of the results of the formative pedagogical experiment using K. Pearson's criterion of agreement.

The significance of the results of the formative pedagogical experiment proves the scientific and pedagogical effectiveness of the pedagogical model we designed for forming the self-expression qualities of future technology teachers using theatrical pedagogy.

Keywords: qualities, self-expression, acting and pedagogical actions, formation, future teachers of technology, means, theater pedagogy

.

.

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

Publications in scientific professional publications of Ukraine and monographs

1. Zorya O. M. Methodology of using stage techniques in the pedagogical activity of a technology teacher. *Development of humanistic ideas in continuous education: from Hryhoriy Skovoroda to a modern innovative teacher* : electronic scientific collective monograph / general and scientific editor of Dr. Pedagogical Sciences N. I. Bilyk; editorial board: V. V. Zelyuk, M. O. Kyrychenko, V. V. Pylypenko, Z. V. Ryabova and others. Poltava; Kyiv : M. V. Ostrogradsky PANO, 2023. Pp. 461–476.

2. **Zorya O. M.**, Tsyna V. I. Experience in forming acting qualities of future teachers by means of theatrical pedagogy. *Current issues in modern science*. 2025. № 7(37). Pp. 901–915.

3. **Zorya O. M.**, Tsyna V. I. Experimental verification of the effectiveness of the model for the formation of acting qualities of future teachers of technologies with the use of theatrical pedagogy. *Youth and Market*. 2025. № 7–8 (239–240). Pp. 41–45.

Articles in other scientific publications, conference proceedings

4. Zorya O. Experimental and experimental verification of the effectiveness of using elements of theatrical pedagogy in teachers' activities *Modernization of educational content in the training of future professional and pedagogical specialists* : materials of the All-Ukrainian scientific and practical Internet conference (Kryvyi Rih, Kryvyi Rih State Pedagogical University, April 21, 2023). Kryvyi Rih : KDPU, 2023. Pp. 265–267.

5. **Zorya O. M.**, Tsyna V. I. Conceptual principles of using acting skills in the pedagogical activity of a teacher of labor training. *Modern trends in the training of future teachers of labor training and technologies, teachers of vocational education and specialists in fine and decorative arts: theory, experience, problems* : collection of scientific papers / O. V. Marushchak

(chairman) and [others]. Vinnytsia : LLC "Mercury-Podillya", 2022. Issue 5. Pp. 100–102.

6. **Zorya O.**, Tsyna V. The content, structure and features of the conceptual construct “theater pedagogy in the activities of a teacher of labor training”. *Technological and vocational education: problems and prospects* : materials of the III International Scientific and Practical Conference, October 21, 2022. Glukhiv : O. Dovzhenko Glukhiv National University, 2022. Pp. 356–360.

7. **Zorya O.**, Tsyna V. Criteria, indicators and levels of formation of acting qualities of teachers of labor training by means of theatrical pedagogy. *Didaskal* : journal : collected materials. International scientific-practical conference "Reforming higher education in the context of ensuring sustainable development of society", November 15–16, 2022 / Department of General Pedagogy and Andragogy of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. Poltava, 2022. № 23. Pp. 345–347.

8. **Zorya O. M.**, Tsyna V. I. Methods of implementing the conceptual principles of involving elements of theatrical creativity in the pedagogical activity of a teacher. *Designing the content and technologies of artistic and graphic training and artistic and creative activity of higher education applicants (students) and young scientists* : collection of scientific works / S. D. Tsvilyk (head) [et al.]. Vinnytsia : LLC "Mercury-Podillia", 2024. Issue 3. Pp. 14–15.

9. Tsyna V. I., **Zorya O. M.** The use of acting technologies by a teacher according to the concept of indirect influence on unconscious mechanisms of creativity by resorting to conscious methods of psychotechnics. *Development of the technological educational sector in the direction of the New Ukrainian School* : collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference of the department of theory and methods of technological education of the V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (September 29, 2023) / General editor. prof. V.P. Tytarenko, A.Yu. Tsyna; V. G. Korolenko Poltava. national. pedagogical. un., department of theory and methods of technological education. Poltava : V. G. Korolenko PNPU, 2023. Pp. 221–224.

10. **Zorya O. M.**, Tsyna V. I. Methods of implementation by technology teachers of the conceptual foundations of activity-action and behavioral theories of personality by means of theatrical pedagogy. *Modern trends in the training of future teachers of labor training and technologies, teachers of vocational education and specialists in fine and decorative arts : theory, experience, problems* : collection of scientific works / O. V. Marushchak (chair) and [others]. Vinnytsia : M. Kotsiubynsky VDP, 2024. Issue 7. Pp. 63–65.

11. Zorya O. M. Using the leading ideas of classical teachers in the formation of acting qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy. *Didaskal* : magazine : collected materials of the International Scientific and Practical Conference "European Vector of Higher Education Development in Ukraine", November 14–15, 2023 / Department of General Pedagogy and Andragogy of the V. G. Korolenko National Pedagogical University of Poltava. Poltava, 2023. №. 24. Pp. 227–230.

12. **Zorya O.**, Tsyna V. Practical experience in forming acting qualities of future technology teachers by means of theatrical pedagogy in a pedagogical higher educational institution: materials of the XIV International Scientific and Practical Conference in Memory of Academician Dmytro Thorzhhevsky "Technological Education : modern realities and development prospects" (February 28, 2025). XI International Scientific and Practical Conference "Current Issues of Graphic Training: Theory, Practice and Development Paths", dedicated to the memory of Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine Viktor Sydorenko (March 1, 2025) / ed. D. Kilderov, V. Kharlamenko. Kyiv, 2025. Pp. 95–99.

13. **Zorya O.**, Tsyna V. Methods of theatrical pedagogy in mastering by future teachers of technologies the techniques of internal vision of images, combinations of improvisational communication possibilities in interaction. Innovation in education, design and art: materials of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation, Odessa, April 24–25, 2025. Odesa: Ushynsky University, 2025. Pp. 35–37.

14. **Zorya O.**, Tsyna V. Foreign experience in the formation of acting qualities of future teachers as a factor in the socio-cultural modernization of education. Professional development of personality: problems and perspectives = Profesional Development of Personality: Problems and Perspectives: materials of the XIII International Scientific and Practical Conference, Khmelnytskyi, November 6–7, 2025: 2 hours / Ministry of Education and Science of Ukraine [etc.]; / ed. col.: N. G. Nychkalo, V. O. Radkevych, I. V. Androschuk [etc.]. Khmelnytskyi: KhNU, 2025. Pp. 172–173.

Publications that confirm the approval of the dissertation materials

15. Zorya O. M. Formation of acting qualities of future teachers of technologies by means of theatrical pedagogy : methodological recommendations. Poltava: V. G. Korolenko National State Pedagogical University, 2024. 19 p.

16. Zorya O. M. Curriculum of the content module “Means of theater pedagogy in the professional and pedagogical activity of a technology teacher” for the training of applicants for the bachelor’s degree in the specialty 014.10 Secondary education (Labor training and technology). Poltava : V. G. Korolenko National Pedagogical University, 2024. 9 p.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗСО – загальна середня освіти

ЗФПО – заклади фахової передвищої освіти

МОН – Міністерство освіти і науки України

ОПП – освітньо-професійна програма

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	13
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	23
ВСТУП	25
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ АКТОРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ	37
1.1. Аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці	37
1.2. Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів	52
1.3. Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.....	68
Висновки до першого розділу	82
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	88
2.1. Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки	88
2.2. Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки	103
2.3. Організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.....	118
Висновки до другого розділу	134
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	140
3.1. Завдання і хід експериментальної роботи.....	140
3.2. Програма та результати дослідно-експериментальної перевірки розробленої педагогічної моделі.....	156
Висновки до третього розділу	172
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	184

ВСТУП

Актуальність дослідження. Освітній процес Нової української школи вимагає від вчителів компетентності щодо якісного предметного навчання, здатності до ефективної комунікації з його учасниками, готовності вести учнів за собою шляхом фахового викладання та любові до свого предмету. Ефективність реалізації педагогічних компетентностей сучасного вчителя визначається сформованістю таких ключових особистісних якостей як педагогічна рефлексія, творча уява, мистецтво імпровізації та емпатія. Ці якості наближують педагогічну діяльність до мистецтва, а діяльність педагога до артистичної творчості самовираження, що уможливорює доцільність розвитку педагогічної креативності вчителів на засадах театральної педагогіки.

Завдання розвитку творчого потенціалу вчителів задекларовані Законом України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну освіту», оновленим Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти», якими професійна підготовка майбутніх учителів спрямовується на оволодіння мовленнєвою творчістю, підтримку ініціативності та впевненості у собі, формування здатності до конструктивної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, утвердження у здобувачів освіти особистим прикладом та настановами поваги до суспільних цінностей.

Характерною ознакою педагогічного самовираження вчителя технологій є спільність використання вчителями та акторами власної особистості для реалізації творчих задумів засобами взаємодії та спілкування. Це актуалізує застосування елементів театральної педагогіки для навчання майбутніх учителів технологій теорії і методиці артистичної техніки самовираження у предметному шкільному навчанні.

Водночас слід відзначити певні ризики в навчанні майбутніх учителів технологій основам акторського мистецтва, коли можливими є прояви

нещирості та культивування награності поведінки педагога. В освітній діяльності педагога важливим є не просто демонстрація власної педагогічної майстерності та вміння подати себе, а здатність до бачення інших і самого себе, розвивати у себе рефлексію та емпатію. Тому провідним завданням використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій ми вбачаємо не підготовку актора, який володіє якостями педагога, а педагога у якого сформовані особистісні якості самовираження, які він здатний використовувати для досягнення освітніх цілей. При цьому питання науково-обґрунтованого формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій шляхом запровадження елементів театральної педагогіки дотепер залишаються відкритими.

В наукових публікаціях вітчизняних вчених (Л. Гриценко, О. Коберник, М. Корець, О. Кудря, М. Курач, Н. Нагорна, . Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, А. Терещук, В. Титаренко, А. Цина, С. Ящук та ін.) розкриваються теоретико-методичні основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій. Питання театральної педагогіки висвітлені в наукових працях зарубіжних та вітчизняних науковців: В. Абрамян, Б. Брехт, А. Duff, І Зязюн, Є. Колісник, Л. Курбас, Г. Локаревої, А. Макаренко, J. McCrosky, А. Maley, Н. Миропольська, Н. Пушкар, Н. Середа, В. Титаренко, В. Фазан, І. Цебрій та ін. Їхні напрацювання стали психолого-педагогічним підґрунтям для розробки комплексного підходу до формування у майбутніх учителів технологій якостей смовираження.

Вивчення результатів наукових досліджень вказує на їхню спрямованість на вирішення проблеми навчання майбутніх учителів технологій використанню різних комунікативних практик для предметного технологічного навчання та організації комунікації між його учасниками з освітньою метою. Одним із дієвих шляхів досягнення цієї мети вважаємо формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами

театральної педагогіки. Відсутність систематичних наукових досліджень цієї проблеми зумовлена існуванням ряду суперечностей між:

- визнанням сучасною теорією і методикою технологічної освіти можливостей і результативності театральної педагогіки та відсутністю обґрунтованих теоретичних та методичних засад її використання для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій у процесі їхньої професійно-педагогічної підготовки;

- зацікавленістю майбутніх учителів технологій оволодінням педагогічними технологіями театральної педагогіки та їхнім обмеженим використанням у процесі професійної підготовки;

- актуальністю формування здатності майбутніх учителів технологій до конструктивної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу та недостатньою розробленістю навчально-методичного супроводу цього процесу в педагогічних ЗВО.

Отже, в сучасній вищій технологічній освіті є необхідність у проведенні дослідження процесу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, визначення його структури та змісту, концептуальних підходів та розробки аспектів цієї проблеми, які до цього часу залишилися поза увагою педагогів-науковців. Важливість досліджуваної проблеми, недостатня розробленість її теоретичних основ та необхідність усвідомлення шляхів її практичного розв'язання обумовили вибір теми дисертації «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки».

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка у межах комплексної науково-дослідної теми «Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну» (державний

реєстраційний номер 011U003063). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 4 від 28.10.2022 р.).

Мета дослідження – теоретична розробка, обґрунтування та дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічної моделі, педагогічних умов та організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Згідно сформульованої мети визначені **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність та визначити особливості формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в теорії і практиці вищої педагогічної освіти.

2. Спроекувати педагогічну модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та обґрунтувати особливості її впровадження в освітню практику педагогічних ЗВО.

3. Розкрити особливості методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

4. Розробити та запровадити в освітню практику професійної підготовки майбутніх учителів технологій організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та провести експериментальну перевірку його ефективності у процесі їхньої професійно-педагогічної підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів технологій.

Предмет дослідження – педагогічна модель, педагогічні умови та організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Методи дослідження: *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення, синтез, систематизація даних для вивчення стану розробленості проблеми

дослідження, обґрунтування структури та змісту його ключових понять, визначення організаційно-педагогічних умов та організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; абстрагування та педагогічне моделювання для проєктування педагогічної моделі та розробки організаційно-методичного супроводу для її впровадження в освітній процес педагогічних ЗВО; *емпіричні*: обсерваційні педагогічні спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний), тестування, опитування, анкетування та інтерв'ювання для накопичення та аналізу інформації щодо стану сформованості якостей самовираження у майбутніх учителів технологій; *статистичні методи*: визначення середніх значень кількісних та якісних показників сформованості якостей самовираження у майбутніх учителів технологій для перевірки ефективності запропонованих педагогічної моделі, педагогічних умов та організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; кореляційний аналіз, критерій згоди χ^2 Пірсона для визначення наукової надійності та достовірності даних, отриманих дослідно-експериментальним шляхом.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Хмельницького національного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. В науково-педагогічному експерименті брали участь 347 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та 32 науково-педагогічних працівників.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано та розроблено педагогічну модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, яка спроектована на засадах інтеграції концептуальних підходів (вплив усвідомлених непрямих довільних дій на неусвідомлювані механізми творчості; забезпечення творчої атмосфери освітнього процесу елементами театралізацій; діяльнісно-вчинкова теорія особистості; поведінкова теорія особистості; використання індивідуальних якостей особистості в опануванні змістом навчання) до професійно-педагогічної підготовки здобувачів у педагогічному ЗВО, особливістю яких є поєднання технологій театральної педагогіки; визначено структуру якостей самовираження майбутніх учителів технологій у єдності імпровізаційних, мовленнєвих, комунікаційних, демонстраційних та впливових компонентів; теоретично обґрунтовано методику формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у єдності комплексу методів (відпрацювання педагогічно-доцільної поведінки; мовленнєві імпровізації; створення творчого самопочуття; володіння жестами, диханням, тілом, відтінками голосових інтонацій; участь у спілкуванні та сценічних діях; кооперована діяльність у театралізаціях; поетапна робота над уроком; відкритість його режисури; стильові імпровізації);

- *конкретизовано* сутність ключових понять дослідження «формування», «самовираження актора», «якості», «якості самовираження», «майбутні учителі технологій», «засоби», «педагогіка» та «театральна педагогіка»; педагогічні умови впровадження розробленої моделі: формування культури театральної педагогіки майбутніх учителів технологій; поетапний характер формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; співпраця учасників освітнього процесу.

- *уточнено* критерії та показники сформованості якостей самовираження (опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості; вияву духовних переживань

педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів; діяльнісної взаємодії особистості зі світом; перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній; обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності); обґрунтовані рівні сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки: початковий, середній, високий;

- подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо завдань, змісту та структури організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає: у впровадженні в професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів технологій спроектованої педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; в розробці організаційно методичного супроводу (навчальної програми змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), методичних рекомендацій для викладачів педагогічних ЗВО «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», діагностичного комплексу для учасників освітнього процесу).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (довідка № 2953/01-50/37 від 04.12.2025 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1614 від 14.11.2025 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1289/20.02-33 від 21.11.2025 р.), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/157 від 18.11.2025 р.),

Хмельницького національного університету (довідка № 135/160 від 12.11.2025 р.).

Особистий внесок автора. Одержані здобувачем результати дослідження є самостійним доробком із розкриття особливостей формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. У підготовлених у співавторстві з науковим керівником публікаціях: «Концептуальні засади застосування засобів акторської майстерності у педагогічній діяльності вчителя трудового навчання» автору належить визначення та інтеграція цінних принципів і ідей у перевірених практикою і часом структурних концепціях театральної педагогіки; «Зміст, структура та особливості поняттєвого конструкту «театральна педагогіка в діяльності вчителя трудового навчання»» – з'ясування змістової частини складових понять «педагогічна діяльність», «театральна творчість» як провідних складових феномену «театральна педагогіка в діяльності вчителя трудового навчання»; «Критерії, показники та рівні формування акторських якостей учителів трудового навчання засобами театральної педагогіки» – обґрунтування критеріїв, показників та рівнів результативності методики впровадження сценічних прийомів у педагогічну діяльність; «Методи реалізації концептуальних засад залучення до педагогічної діяльності учителя елементів театральної творчості» – описані методи театральної педагогіки, які відповідають концептуальним підходам щодо застосування засобів акторської майстерності у педагогічній діяльності; «Використання вчителем технологій акторського мистецтва за концепцією непрямого впливу на неусвідомлювані механізми творчості шляхом звернення до свідомих прийомів психотехніки» – розкрито цільові орієнтації та методичні основи методів і засобів акторської майстерності; «Методи реалізації вчителями технологій концептуальних засад діяльнісно-вчинкової та поведінкової теорій особистості засобами театральної педагогіки» – представлені методи і засоби театральної педагогіки, які забезпечують оволодіння педагогом артистичними уміннями, прийомами та засобами акторської діяльності;

«Практичний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічному ЗВО» – проаналізовані методи формування акторських якостей у майбутніх учителів технологій; «Методи театральної педагогіки в оволодінні майбутніми вчителями технологій прийомами внутрішнього бачення образів, комбінаціями імпровізаційних можливостей спілкування у взаємодії» – обґрунтовані методи театральної педагогіки за діяльнісно-вчинковою теорією особистості.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідної роботи обговорювалися на науково-методичних та науково-практичних конференціях та семінарах: *міжнародних* – «Парадигми мистецької та технологічної освіти: сучасні виклики і проблеми вирішення» (Харків, 2022); «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства» (Полтава, 2022); «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку, пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського» (Київ, 2023, 2024; 2025); «Актуальні питання графічної підготовки. Теорія, практика та шляхи розвитку» (Київ, 2023); «Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти» (Полтава, 2023); «Європейський вектор розвитку вищої освіти України» (Полтава, 2023); «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти» (Чернігів, 2024); «Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи» (Глухів, 2022, 2024); «Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи» (Полтава 2024); «Фундаментальні засади та імплементація педагогіки миру в Україні й світі» (Полтава, 2024); «Проблеми та інновації професійної і технологічної освіти: реалії, досвід, перспективи» (Чернігів, 2024); «Етнодизайн у контексті відродження української національної ідентичності та європейської інтеграції» (Полтава, 2024); «Педагогічна майстерність майбутнього вчителя: поступ, становлення, удосконалення і зростання» (Полтава, 2025); «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2025); «Роль педагогічної науки у

формуванні гуманного суспільства» (Полтава, 2025); *всеукраїнських* – «Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2022, 2023, 2024, 2025); «Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи», (Полтава, 2022); «Сучасні соціокультурні процеси: компетентнісно-аксіологічний аспект» (Полтава, 2024, 2025); «Мережа шкіл новаторства України: розвиток професійної компетентності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників у контексті реалізації післядипломної освіти» (Полтава, 2022, 2025); «Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців» (Кривий-Ріг, 2023); «Народне мистецтво Бойківщини: історія та сучасність» (Дрогобич, 2023, 2025); «Безпека життя і діяльності людини: теорія і практика» (Полтава, 2023, 2024.); «Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти» (Кременець, 2023, 2024; 2025); «Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі нової української школи» (Полтава, 2023, 2025); «Дизайн-освіта у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Полтава, 2023); «Актуальні проблеми та перспективи розвитку фундаментальних, прикладних, загальнотехнічних та безпекових наук» (Київ, 2023); «Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи» (Умань, 2023, 2024); «Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених» (Вінниця, 2024); «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти» (Тернопіль, 2024); «Інтернаціоналізація технологічної та професійної освіти: досвід та перспективи» (Переяслав, 2024, 2025); «Мистецтво української вишивки- життєдайне джерело творчості, присвячене 110-річниці з дня народження майстра народного мистецтва Олександри Великодної» (Полтава, 2024); «Мистецтво та освіта XXI століття: тенденції, проблеми, перспективи» (Полтава, 2024); «Актуальні проблеми культурології» (Полтава, 2025); «Інноватика в освіті, дизайн та

мистецтві» (Одеса, 2025); «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ-Дніпро, 2025 р.); на науково-методичних семінарах та засіданнях кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка впродовж 2022–2025 років.

Публікації. Результати дисертаційної роботи відображено у 16 друкованих працях, із яких 5 одноосібних: 2 статті у наукових фахових виданнях України, 1 одноосібна публікація в колективній монографії, 1 навчальна програма, 1 методичні рекомендації, 11 публікацій у матеріалах конференцій та інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 257 сторінок, основний текст 183 сторінки. Список використаних джерел складає 245 найменування, з них 13 іноземною мовою. Дисертація містить 14 додатків на 45 сторінках, 9 таблиць на 9 сторінках, 7 рисунків на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ АКТОРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

У розділі здійснено аналіз стану дослідженості проблеми в теорії та історії педагогіки, висвітлено досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів у педагогічних ЗВО, розкрито зміст та структуру сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

1.1. Аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці

Формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів є однією з важливих складових навчання студентів педагогічній майстерності. Актуальним для здійснення цього є використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній підготовці. Така підготовка майбутніх вчителів технологій, за ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології) [161] першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, здебільшого відбувається під час реалізації такого її освітнього компоненту, як основи педагогічної майстерності. У підрозділі 1.1 нами аналізується стан дослідженості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічній науці та освітній практиці. З використанням проблемно-типологічного підходу нами, для розв'язання цього завдання, вивчено актуальні аспекти в наукових дослідженнях зарубіжних та вітчизняних учених.

Здійснено далі аналіз ключового поняття нашого дослідження «якості самовираження». В театральній педагогіці акторська діяльність традиційно розглядається як складник навчально-виховної діяльності, який використовує спільні засоби впливу на особистість (голос, мовлення, міміка, жести,

пантоміміка та пластика) [99, с. 30]. Маючи особистісне та компетентнісне спрямування, використання акторського мистецтва в освітньо-педагогічній діяльності забезпечує врахування індивідуальних особливостей майбутніх учителів, здійснюючи їхній всебічний розвиток у професійній підготовці. Виконання здобувачами освіти акторських тренінгових вправ сприяє формуванню умінь емоційно-психологічного впливу, стимулює творчу активність та позитивно обрані почуття.

В дослідженнях В. Абрамян [1, с. 75] та І. Зязюна [77, с. 45] саме театральна педагогіка розглядається як засіб формування акторської техніки самовираження, вмінь і навичок впливати на людину, навчання сценічно-образному втіленню завдяки досягненню досконалості у володінні індивідуальними психофізіологічними якостями. Закономірності акторської творчості розкриваються сучасною театральною педагогікою на засадах законів фізіології та психології, сприяючи оволодінню здобувачами освіти підсвідомими, мимовільними процесами людської творчості, розвиваючи їхню емоційну пам'ять, увагу, волю, здатність людини до творчого спілкування.

Проблема формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки завжди була і є актуальним напрямом в наукових педагогічних дослідженнях, оскільки вона забезпечує пояснення та прогнозування цілеспрямованого взаємозв'язку складових процесу навчання (мета, зміст, методи і організаційні форми) з особливостями застосування засобів акторського мистецтва.

Сучасні наукові ідеї використання засобів акторського мистецтва в професійно-педагогічній діяльності майбутніх учителів технологій потребують оновлених підходів до осмислення елементів театральної педагогіки у їхній професійній підготовці. Ігрова діяльність із формування акторських якостей сприяє, за О. Рудницькою [162, с. 152], поєднанню всебічного особистого розвитку з отриманням здобувачами освіти естетичної насолоди. В ґрунтовних дослідженнях Н. Миропольської [136, с. 3],

акторське мистецтво розглядається як дієвий засіб пізнання світу, навчання здобувачів освіти чесності, справедливості, де розвиток свідомості молоді обумовлюється духом високих почуттів, сприяючи становленню духовно багатих громадян суспільства.

Систематизація методики організації акторської самодіяльності здобувачів освіти сприятиме, за В. Будянським та Д. Будянським [24], розвитку творчого мислення здобувачів освіти, збагачуватиме їх новим життєвим досвідом, навчатиме міжособистісній соціокультурній взаємодії, розвиватиме комунікативні здібності, культуру спілкування, формуватиме прагнення творити нове, створюватиме позитивну емоційну мотивацію до навчання.

Питання формування акторських якостей самовираження здобувачів освіти засобами театральної педагогіки розглядаються в наукових дослідженнях О. Амацьєвої, А. Бойчук, О. Ворожейкіної, Ю. Є. Воропаєва, Р. Гебрич, І. Зязюна, А. Капської, Є. Колісника, О. Кубасової, І. Мамчур, Л. Масол, Н. Миропольської, Л. Никитіної, О. Олесья, Н. Пушкар, Г. Сагач, С. Сафарян, Л. Смерж, С. Соломахи, І. Цебрій, В. Цини, В. Шахрай та ін. Основні напрями театральної педагогіки, спрямовані на формування акторських якостей самовираження стали предметом наукових досліджень В. Абрамян, В. Антонюк, В. Буяльського, О. Гордійчук, М. Дергач, Л. Дубини, О. Комаровської, Л. Лимаренко, А. Макаренка, Л. Курбаса, В. Рижкової, Н. Середи, О. Соромної та ін.

У дослідженні Є. Колісника формування театральної педагогічної культури вчителів технологій визначається однією з провідних педагогічних умов формування культурної компетентності здобувачів базової середньої освіти на уроках трудового навчання [99, с. 91]. Усвідомлення майбутніми вчителями актуальності використання засобів театральної педагогіки в навчання учнів технологіям сприятиме, на думку автора, формуванню в учнівської молоді зацікавленості та інтересу до надбань вітчизняної та

зарубіжної культури, навчатимуть ефективній передачі своїх почуттів та ідей, сприйняттю різновидів культурних форм та засобів мистецтва.

Наряду з педагогічним наповненням процесу професійної підготовки майбутніх учителів технологій, формування акторських якостей самовираження виступає дієвою альтернативою педагогічним засобам, а також є їхнім важливим мистецьким та культурним доповненням. Використання елементів театралізації запобігає перетворенню молодих людей у заалгоритмізовані елементи технологізації суспільного життя, сприяють найповнішому розкриттю їхньої природної сутності. Формування якостей самовираження, властивих для соціокультурного статусу людини, доповнення ним процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій, запобігає появі психологічних та соціальних проблем сучасного технологізованого суспільства.

Ставлячись до освітнього середовища педагогічного ЗВО як до театру, де кожний учасник освітнього процесу програє різноманітні ролі, можемо говорити про потенційно-ефективне джерело розвитку акторських якостей самовираження здобувачів освіти – програвання життєвих та професійно-спрямованих ситуацій, які навчають їх, за І. Бехом [12] мистецтву бачення та сприйняття оточення очима інших людей, здатності прийняття їхньої позиції та протидії виявам власного егоїзму. Ігровий потенціал театрального мистецтва, як зазначає В. Шахрай [224, с. 260], повинен зайняти сьогодні своє актуальне місце в предметному навчанні здобувачів освіти, що вимагає від викладачів усвідомлення його цінності, сприятиме дієвому підвищенню рівня їхньої педагогічної активності.

Впровадження творчого освітнього потенціалу театральної педагогіки для формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження сприятиме розробці педагогічних інновацій у професійно-педагогічній підготовці. Саме завдяки засобам формування акторського мистецтва можна реалізувати активізаційно-зацікавлюючу, пізнавальну, комунікаційно-культурну та терапевтично-пропедевтичну функції цього процесу.

Використання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій драматизацій та театралізацій має важливе значення для успішної їхньої адаптації до умов освітньо-професійної діяльності. Вища педагогічна освіта характеризується значними обсягами та інтенсивним темпом професійної підготовки, підвищуючи емоційне та психологічне напруження швидкозмінністю та різноманітністю обов'язкових і вибіркового навчальних дисциплін та стилів освітньо-професійної діяльності викладачів, під керівництвом яких відбувається навчання. Введення студентів до зацікавлюючого їх світу акторського мистецтва дієво стимулює їхні індивідуальні потреби у красі та гармонії, чим і знімає ризики перевантаження адаптаційної системи здобувачів освіти.

Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки забезпечує, на нашу думку, ефективно вирішення освітніх завдань, задекларованих Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [171, с. 2]: формування світогляду та ключових компетентностей на засадах національних та загальнолюдських цінностей; розвиток творчих, інтелектуальних і фізичних нахилів та здібностей, якими визначається успішна самореалізація та неперервне продовження освітньої діяльності.

Поруч із використанням традиційних, перевірених багаторічною практикою театральної педагогіки технологій формування акторських якостей самовираження, доцільним, на думку сучасних науковців галузі театального мистецтва, є зацікавлення студентської молоді театралізовано-комунікаційними заняттями із застосуванням інноваційних аудіо-, відеотехнічних та мультимедійних засобів [11]. Сучасні інновації театральної педагогіки переконливо демонструватимуть студентам багатоваріантність у вирішенні особистісно-культурних проблем, навчатимуть програванню різних стратегій власної освітньої та життєвої діяльності.

Систематичне застосування засобів театральної педагогіки у професійній підготовці майбутніх учителів технологій сприяє формуванню в них культури мистецтва самовираження, включаючи у цей процес аудиторну та позааудиторну навчально-виховну діяльність. Це потребує включення до ОПП та навчальних планів підготовки вчителів технологій навчальних дисциплін за вибором, наприклад, із формування культурної компетентності учнів на уроках трудового навчання засобами театральної педагогіки [95].

Організація професійної підготовки майбутніх учителів технологій на засадах елементів театральної педагогіки сприяє реалізації суб'єкт-суб'єктної освітньої взаємодії учасників, яка ґрунтується на принципах зацікавленості, добровільності, творчої партнерської взаємодії, взаємоповаги та підтримки, втілюючи на практиці ідеї Василя Сухомлинського [199] щодо спрямованості освітнього процесу в напрямку гуманізму, всебічного особистісного розвитку.

Впровадження в сучасну освіту суб'єкт-суб'єктної взаємодії її учасників обґрунтовується М. Мід [216, с. 247], розвитком префігуративного типу сучасного постіндустріального суспільства, в якому не лише старше покоління вивчає досвід молоді, а моделюючи її поведінку навчається у молоді. В сучасних умовах трансформації ЗВО, за Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [171] та концепцією Нової української школи [151], викладач не повинен бачити у майбутніх учителях технологій об'єктів педагогічних впливів, натомість має спрямовувати свою освітню діяльність на встановлення активного діалогу, партнерських, рівноправних взаємовідносин, встановлюючи, за висловом W. Wentworth, зі здобувачами освіти взаємодію у формі «договірної реальності» [245, с. 130].

Гуманістичний, людино-центрований, вільний розвиток сучасного суспільства та методологія театральної педагогіки характеризуються, за В. Шахрай [225, с. 312], тенденціями впровадження суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, змінюючи рольову позицію педагога з транслятора знань на статус тьютора, фасилітатора та модератора.

Ще наприкінці ХХ століття формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки стало складовою навчальних програм з педагогічної майстерності тодішнього Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. В дослідженнях наших співвітчизників В. Абрамяна, Л. Дубини, Є. Колісника, Р. Короткова, Л. Лимаренко, С. Соломахи, І. Цебрій, В. Цини, І. Шах, В. Шахрай аргументовано доводиться, що опанування складниками акторського мистецтва забезпечує успішну самореалізацію та саморозвиток майбутніх учителів, підвищує якість їхньої взаємодії зі здобувачами освіти.

У змісті навчання учителів якостям самовираження науковці виділяють усвідомлення режисури процесу навчання, гармонізуючи його такими складовими театральної педагогіки, як відпрацювання засобів самовираження, оволодіння акторськими імпровізаційними, ігровими навичками та ціннісним ставленням до гри, як до онтологічної основи людського буття [225].

Творче надбання таких загальноновизнаних театральних педагогів, як В. Абрамян, Б. Брехт, О. Гордійчук, М. Дергач, Л. Курбас, В. Рижкова та ін., сприяє дієвому впровадженню елементів театралізацій у освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів технологій, формуючи їхні акторські нахили та здібності самовираження.

Створення атмосфери творчості та креативності на заняттях із професійно-орієнтованих навчальних дисциплін забезпечує вияви з боку всіх учасників освітнього процесу ознак неординарності мислення, самостійності у власних судженнях, формує готовність до прийняття нестандартних рішень, забезпечуючи в майбутньому успішну адаптацію вчителів технологій до мінливих реалій технологічної галузі.

Пізнання людиною довкілля та розкриття нових якостей особистості ефективно відбувається, за В. Шахрай [224, с. 263], у творчій атмосфері розкутої та щирої театральної гри, коли взаємозв'язок творчості та гри має

результатом продукти матеріально-духовної творчості. Привнесення в освітній простір майбутніх учителів технологій таких складових театральної гри як імпровізації та спонтанність сприяє проявам креативності та пізнавальної активності, розвиває актуальні для їхньої життєдіяльності особистісні та інтелектуальні здібності.

Поєднання здобувачів освіти та викладачів атмосферою творчої професійної підготовки засобами театральної педагогіки забезпечує ефективний розвиток їхніх творчих здібностей та нахилів, різноманітність та широта яких забезпечуватимуть в майбутньому успішний суспільний розвиток.

Проаналізовані наукові дослідження вказують на актуальність опанування майбутніми вчителями технологій не лише акторськими якостями самовираження для підвищення ефективності навчання технологіям, а й готовності до запровадження елементів театральної педагогіки в технологічну освітню галузь ЗЗСО. Результативність такої професійно-педагогічної підготовки визначається її спрямованістю на формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Разом із тим маємо констатувати відсутність комплексних досліджень цієї проблеми. Важливість формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки потребує доповнення змісту їхньої професійно-педагогічної підготовки знаннями, вміннями та навичками театральної педагогіки.

Впровадження у процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій концептуальних засад театральної педагогіки стримується сьогодні недостатнім їх вивченням сучасною теорією і методикою технологічної освіти, відсутністю комплексних досліджень щодо їхнього впровадження у освітню практику вітчизняних ЗВО.

Розкриття концептуальних підходів до використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів технологій потребує пояснення та прогнозування засобами

перевірених практикою структурних концепцій формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами саме театральної педагогіки. Застосування елементів театральної педагогіки в професійно-педагогічній підготовці обумовлюється системою принципів, ідей та побудов, якими пояснюються особливості організації творчості педагога, який використовує, як і актор, свої особистісні якості для реалізації творчих освітніх задумів.

Рушієм розвитку акторських якостей самовираження особистості виступають опановані викладачем педагогічного ЗВО в теорії і на практиці зразки правил і норм артистичної техніки, які використовуються ним в ході освітньо-професійної діяльності у кооперації та співпраці з усіма її учасниками. Викладач, як педагог, розкривається соціально та морально у індивідуальних проявах емоційних станів з використанням художньо-театральних умінь із мовлення, невербальних засобів, здатності до переключення уваги, а також шляхом «проживання» станів вияву різних емоцій під час спілкування зі здобувачами освіти

Наукова новизна запропонованої нами методології щодо формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначається інтегрованим використанням перевірених часом на практиці принципів у вигляді концепцій розвитку особистості. Аналіз структурних концепцій розвитку особистості з точки зору їхньої доцільності для пояснення та прогнозування шляхів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки сприяв визначенню нами низки концептуальних засад цього процесу.

1. Непрямі довільні дії на неусвідомлювальні механізми творчості уможлиблюють опосередковані впливи на них через усвідомлене використання прийомів психотехніки. Серед авторів цього концептуального підходу можна вважати фундаторів вітчизняної театральної педагогіки І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, Л. Курбаса та П. Саксаганського.

Досягнення особистістю високої фізичної та психічної форми шляхом уявного зосередження, забезпечується створеною ними системою тренінгових вправ для формування в молодих акторів творчого самопочуття [119]. Така освітня концепція має універсальний характер для модернізації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. У театральній педагогіці може бути реалізований провідний принцип активної діяльності, за системою формування акторських якостей Л. Курбаса, П. Саксаганського, якими обґрунтовується поява необхідних емоційних станів у процесі фізичних дій, що потребує від педагога усвідомлення психічних та фізичних чинників управління власним емоційним станом, що є актуальним для освітньої діяльності.

2. У виховній системі А. Макаренка була втілена педагогічна концепція залучення елементів театральної творчості до педагогічної діяльності, якою забезпечується творча атмосфера освітнього процесу. На переконання визнаного педагога в педагогічних ЗВО є обов'язковим «викладання постановки голосу, і пози, і володіння своїм організмом, і володіння своїм обличчям... Якщо ми йдемо до театру і милуємося акторами, які грають прекрасно, то там ця гра – наша естетична насолода, а тут вихованець має перед собою такий самий живий організм, який не грає, а виховує» [126, с. 172].

У педагогічній діяльності вчителя А. Макаренка відстоював ідею органічного поєднання професійної діяльності педагога і актора, необхідність планування режисури педагогічних дій, що враховують характер, стан вихованців, загальний настрій та тональність спілкування із ними, а також уміння триматися, міміку в поведінці самого педагога.

3. Згідно діяльнісно-вчинкової теорії особистості Г. Костюка (1989) та В. Роменця (2006), освітня діяльність вчителя відбувається в складних умовах динамічної взаємодії активної людини (суб'єкта) з суспільством (оточуючим світом), в ході якої формуються актуальні для соціуму особистісні якості та властивості. Структура особистості визначається

Г. Костюком [110] описом її якостей та властивостей, що виявляються у відповідних видах діяльності, набуваючи процесуальних та мотиваційно-змістових їх характеристик. Структура діяльності, як зазначається В. Роменцем [175, с. 33], складається з вчинків, які визначають особливості життєдіяльності особистості і характеризуються мотивацією, діями, ситуаціями, в яких вони відбуваються.

Оволодіння педагогом імпровізаційними можливостями міжособистісної взаємодії, прийомами внутрішнього бачення образів, руховою культурою забезпечується, за діяльнісно-вчинковою теорією особистості, психолого-педагогічними тренінгами з навчання переведенню обраних моделей спілкування з внутрішньо-діяльнісного плану у план зовнішній. Формування у майбутніх учителів акторських якостей самовираження засобами побудови та передачі різних моделей спілкування здійснюється в ході програвання різних образів і ролей. Застосування у процесі професійно-педагогічної підготовки психолого-педагогічних тренінгів із формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження пропонується нами здійснювати у формі індивідуальної чи групової арт-просвітницької терапії, яка сприяє програванню здобувачами освіти різних ролей та образів, позитивно адаптує їх до різних моделей міжособистісної взаємодії.

4. Опанування майбутніми вчителями руховою культурою, прийомами внутрішнього бачення образів, імпровізаційними вміннями потенційно-можливих варіантів міжособистісної взаємодії та спілкування забезпечується, за поведінковою теорією особистості В. Skinner [240; 241; 242], зовнішніми соціальними впливами та індивідуальною особистісною активністю здобувачів освіти. Це забезпечується психолого-педагогічними тренінгами з опанування техніками переведення обраних моделей міжособистісної взаємодії із зовнішнього плану у внутрішній та навпаки. Використання поведінкової теорії особистості для набуття майбутніми педагогами акторських якостей забезпечує формування здатності передачі різних

моделей спілкування в процесі програвання образів та ролей з різною логікою побудови способів міжособистісної взаємодії. Взаємодія студентів із зовнішнім освітнім простором суттєво впливає на їхні внутрішні емоційні стани, обумовлюючи їхнє оперантне навчання, яке, за В. Skinner (1988) визначається стимулюючими підкріпленнями, за постійно варіюючими часовими інтервалами їхнього повторення. Позитивне підкріплення розглядається поведінковою теорією особистості як найоптимальніший спосіб формування бажаної поведінки, уникаючи неприємних для здобувачів освіти стимулів. Тренінги оперантного навчання поведінкової теорії особистості мають багато спільного з прийомами та механізмами театральних тренінгів І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, Л. Курбаса та П. Саксаганського.

5. Використання індивідуальних якостей особистості майбутніх учителів технологій для опанування професією педагога може ефективно здійснюватися з використанням прийомів драматизації та театралізації, які англійські педагоги А. Maley і А. Duff [238] характеризують як дієві способи використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін. Проявляючись у індивідуальних здібностях студентів до самовираження шляхом імітації дій мовою міміки, жестів, акторські якості покращують використання в процесі професійної підготовки та майбутньої професійно-педагогічної діяльності їхніх знань, властивостей мислення, пам'яті, сили уяви та наявного досвіду життєдіяльності. Під час акторської гри в інсценізаціях створюється атмосфера емоційно-позитивної взаємодії, яка підвищує інтерес студентства до опанування навчальними дисциплінами.

Психолого-педагогічні тренінги емоційної сфери та самовиховання виступають важливими складовими творчої педагогічної діяльності сучасного вчителя технологій. Яскраве, переконливо виконання педагогічних дій вимагає певних виявів якостей самовираження та внутрішньо-емоційної напруги. Це актуалізує в подальших розділах нашого дослідження пошук та

визначення ефективності, за сформульованими вище концептуальними підходами, методів системного формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

На підставі проаналізованих вище концептуальних підходів до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, нами сформульовано низку принципів організації цього процесу:

- принцип опосередкованого впливу довільних дій на несвідомі механізми акторської творчості шляхом використання прийомів психотехніки в театральній педагогіці;

- принцип активної діяльності, який пояснює появу необхідних емоційних станів в процесі фізичних дій, потребує від педагога усвідомлення психічних та фізичних чинників управління власними емоційними станами;

- принцип впливу акторських якостей самовираження на сформованість комунікативної компетентності здобувачів освіти у професійно-педагогічній підготовці;

- принцип впливу режисури педагогічних дій на ефективність процесу професійно-педагогічної діяльності;

- принцип динамічної взаємодії індивідуальних особистісних якостей майбутнього вчителя технологій з обраними ним моделями спілкування;

- принцип впливу розвитку навичок самовираження майбутніх учителів на використовувані ними моделі міжособистісного спілкування;

- принцип впливу механізмів позитивного підкріплення на ефективне формування акторських якостей самовираження студентів;

- принцип використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін засобами театральної педагогіки.

Впровадження сформульованих нами принципів формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами

театральної педагогіки консолідує цей процес, представляючи узагальнені його функції. Проектування за цими принципами моделі методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій повинно, за нашими очікуваннями, суттєво перебільшувати ефективність її окремих складових компонентів, оптимізуючи їхню професійно-педагогічну підготовку в умовах педагогічного ЗВО. Навченість майбутніх учителів виявам якостей самовираження головним чином визначається рівнем володінням викладачами елементами театральної педагогіки, підготовка яких має відповідати певним вимогам щодо специфіки сприйняття ними освітнього процесу, його учасників і самих себе, способів взаємодії, поведінки та спілкування.

У формуванні якостей самовираження студентів засобами театральної педагогіки необхідно враховувати, що за Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» професія 2320 вчителя ЗЗСО характеризується фаховою передвищою або вищою педагогічною освітою та професійною кваліфікацією. Його діяльність обумовлена Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти», включаючи функції підтримки у здобувачів освіти інтересу і наполегливості до освітнього процесу, самостійності, ініціативності та впевненості у собі, утвердження співпереживання, здатності до конструктивної взаємодії з учасниками освітнього процесу, формування у здобувачів освіти прагнення до взаєморозуміння, готовності до вияву своєї громадянської позиції, утвердження особистим прикладом і настановленням поваги до суспільних цінностей і моралі [171, с. 7–8].

Стан сформованості у майбутніх учителів технологій акторських якостей самовираження обумовлюється злагодженістю освітньої діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО, від якості організації та планування цієї роботи під час аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами спеціальності 014.10 Середня освіта (Технології) (див. додатки Д і Е). Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій

здійснюється в процесі загальної, професійної та практичної підготовки за програмами обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін, у позааудиторній освітній діяльності в студентських проблемних групах та гуртках [161].

Для сучасної вищої педагогічної освіти характерним є існування низки проблем, обумовлених процесами демократизації професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій, наближенням вітчизняних освітніх стандартів до рівня передових світових освітніх систем. Оновлення сучасних освітніх стандартів, їхніх цілей та функцій сприятиме осучасненню структури та змісту вищої педагогічної освіти. Водночас сфера формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки є новим напрямом професійно-педагогічної освіти, яка набуває актуальності в системі сучасної вітчизняної галузі освіти.

Сучасні випускники педагогічних ЗВО після оволодіння освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» набувають ключової компетентності міжособистісної взаємодії з учасниками, тому що таке завдання ставиться цією програмою, спрямовуючи педагогічну діяльність науково-педагогічних працівників. Водночас у сучасній вітчизняній педагогічній освіті актуальності набуває формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, сформованість яких, традиційно залишається не на достатньому рівні. Це відбувається тому, що формування таких особистісних якостей дотепер не відбувається під час оволодіння студентами всіма навчальними дисциплінами, а тільки частково-відокремлено здійснюється в курсах «Педагогіка» та «Основи педагогічної майстерності». Ця необхідність обумовлена формуванням якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у зв'язку з уведенням Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», який орієнтує майбутніх освітян на опанування ключовими компетентностями та світоглядом на засадах розвитку інтелектуальних, фізичних та творчих

здібностей, необхідних для успішного продовження навчання, саморозвитку та самореалізації [171, с. 2]. Тому ми визначаємо сформованість акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій як важливу складову їхньої емоційно-етичної ключової компетентності, яка актуалізується у конструктивній, партнерській безпечній взаємодії учасників освітнього процесу, утвердженні співпереживання засобами пасивної та активної комунікації, діалогічного спілкування, здатності визначати вияви неконструктивної взаємодії та реагування на них для уникнення та попередження прояву чинників виникнення та поглиблення прихованих чи явних конфліктних ситуацій.

Можна зробити висновок, що в освітній процес педагогічних ЗВО доцільним є впровадження: методів поетапного методичного та організаційного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; навчального та методичного забезпечення професійно-орієнтованих дисциплін з використанням засобів театральної педагогіки.

1.2. Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів

Підвищення якості предметного навчання учнів технологіям в освітньому процесі Нової української школи обумовлено сформованістю у вчителів ключових компетентностей із ефективною комунікацією з його учасниками, здатності сформувати в учнів зацікавленість та стійкий пізнавальний інтерес до шкільного предмету технології [151]. Це потребує сформованості у вчителів таких особистісних якостей як творча уява, педагогічна рефлексія, емпатія та імпровізаційні здібності, які наближають діяльність вчителя технологій до мистецької діяльності, сприяючи розвитку його педагогічної креативності засобами театральної педагогіки. Це також

актуалізує вивчення досвіду формування якостей самовираження майбутніх учителів засобами театральної педагогіки шляхом аналізу науково-педагогічних і мистецьких, якими актуалізується завдання розвитку творчого потенціалу вчителів шляхом оволодіння впевненістю в собі та ініціативністю, мовленнєвою творчістю, здатністю до конструктивної взаємодії з учасниками освітнього процесу, набуття готовності до формування у здобувачів освіти поваги до цінностей суспільства засобами особистих настанов та прикладу.

Досягнення такої мети вимагає чіткого визначення педагогічного досвіду, з якими мають бути обізнані та здатними до його використовувати майбутні вчителі технологій, в плані особливостей спільного використання педагогами та акторами індивідуальних особистісних якостей для здійснення ефективної міжособистісного спілкування та взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Педагогічний досвід, за І. Кривоносом [111], є формою прояву практики педагогічної діяльності, яка розкриває використання методів, форм організації і засобів виховання та навчання, сприяючи досягненню очікуваних освітніх результатів, раціоналізації витрат зусиль та часу школярів та педагогів. Педагогічні ідеї, які сприяють створенню нових педагогічних технологій та систем, які виходять за рамки вже існуючих, визначають сутність новаторського педагогічного досвіду.

Освоєння передового педагогічного досвіду І. Мороз та О. Ярошенко [143] розуміють як сукупність дій з вивчення сутності досвіду, з'ясування його змісту для трансформації нових ідей в особистий досвід педагога. Серед провідних критеріїв вивчення педагогічного досвіду виділяють його новизну, ефективність, оптимальність в досягненні результатів, можливість його використання іншими, практичну значущість та перспективність [166, с. 365].

Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів ґрунтується на аналогіях акторських та педагогічних дій. Складність та динамічність освітнього процесу в педагогічному ЗВО визначається розширеним спілкуванням та взаємодією його учасників, як рівноправних

суб'єктів. Ефективність цього процесу визначається домінуванням позитивних переживань, які є також притаманними мистецтву, яке поєднує в собі майстерність та талант. Будучи результатом тренувань, майстерність інтегрує в собі найкращий досвід поколінь, розвиваючи нахили та здібності особистості, розвиває її талант у виконанні творчих завдань.

Досвід педагогічної діяльності засвідчує, як зазначає І. Зязюн [166, с. 75], що для її успішного здійснення педагогові недостатньо лише самих знань із педагогіки та методик навчальної і виховної роботи. Виходячи з того, що практичні знання і вміння передаються учням в безпосередньому спілкуванні з учителем, характерною ознакою предметного шкільного навчання є часте перенесення учнями ставлення до вчителя на той навчальний предмет, який він викладає. Саме мистецькі та морально-естетичні складники взаємовідносин вчителя із учнями мають стати дієвими засобами вдосконалення освітньої діяльності. І тут багато чого можна взяти з театральної педагогіки.

Ототожнення педагогічної діяльності із театром одного актора актуалізує необхідність усвідомлення педагогами закономірностей та принципів дій із театралізації. У системах театральної педагогіки Л. Курбаса [117; 119], І. Карпенка-Карого [80], М. Кропивницького [112] та П. Саксаганського [177] природа театральної творчості розглядається через діяльність актора, яка передбачає оволодіння довільними, підсвідомими процесами театральної творчості.

Відсутність в класичній теорії педагогіки теоретичних розробок з формування практичних дій на підсвідомому рівні може бути компенсовано, за словами І. Зязюна [166, с. 76], засобами театральної педагогіки. Для цього нею пропонується система тренінгових вправ, систематичне виконання яких сприяє формуванню здібностей на підсвідомому рівні. Саме у міжособистісному спілкуванні театральна педагогіка уособлює закономірність взаємопереходів зовнішнього та внутрішнього самопочуття як чинника акторського впливу.

Творча діяльність як актора так і педагога залежить від творчих активності глядачів та учнів, які сприймають створені ними образи. Головне завдання митця І. Франко вбачав у мобілізації всього духовного багатства, художньо-образного мислення тих, хто активно сприймає його творчість, розширюючи зміст їхнього «...внутрішнього Я, зворушуючи його до більшої або меншої глибини» [213, с.28]. Великий Каменяр тлумачив дію слова за принципом сигнального імпульсу, що викликає в уяві тих, хто його сприймає відповідні словам конкретні образи.

Апелюючи через органи чуття, театральна педагогіка тлумачить збудження асоціацій через апелювання до уяви глядачів, даючи змогу усвідомлювати значення образів, які створюються діями актору на сцені або педагога на уроці. Як і сценічні, так і педагогічні почуття опосередковуються минулим досвідом актора і глядача, учителя та учнів. Викликати в собі певні переживання педагог, як і актор, здатний за умови, що він таке вже переживав, наслідував чи спостерігав. Тому, на уроці педагогу лише залишається відновити переживання в досвіді своєї емоційно-почуттєвої пам'яті, поєднавши їх із умовними подразниками змісту навчального матеріалу та відтворити їх педагогічними, у тому числі, і зображувальними засобами.

Необхідні вчителю, як і актору, переживання зосереджені і виявляються у формі пригадування. Оживаючи в емоційній пам'яті, раніше пережиті почуття, які можуть здаватися забутими, викликаються певними педагогічними ситуаціями. Тому, як і актору, педагогу потрібна розвинена емоційно-почуттєва пам'ять, як одна із умов його професійної компетентності.

Також, які у акторів, педагоги беруть участь у двох процесах їхньої життєдіяльності. Перший із них визначає втілення образу в освітньому процесі на засадах відновлення досвіду емоційно-почуттєвої пам'яті, а другий, пов'язаний із життям педагога як людини, з його реальними почуттями, які обумовлені повсякденням. Поєднання, таким чином,

відновленого і реальності дає змогу педагогові, як і актору, бути виразним, сценічно-переконливим та ритмічно-пластичним.

Цілісна інтеграція фізичного та психічного в діях педагога вимагає досконалого володіння, не відриваючи педагогічні дії на уроці, як і сценічні дії на сцені, від обставин життя. Педагогічні дії вчителя в різних конкретних освітніх ситуаціях здатні викликати різні емоційні почуття, в яких відбиваються минулі життєві переживання. Саме так в педагогіці спрацьовує один із провідних принципів театральної педагогіки: рух від фізичних дій до виявів глибини внутрішніх емоційно-почуттєвих переживань.

Відштовхуючись від логіки фізичних дій під час виконання майбутніми вчителями тренувальних вправ, можна відтворювати рефлекторно логіку почуттєвого впливу на підсвідомість та психіку. Така закономірність використовувалася системою театральної педагогіки Л. Курбаса ще на початку ХХ століття для відповіді на питання як розвивати акторські здібності [119, с. 204–205]. Саме метод фізичних тренінгових дій давав, на думку режисера, можливість усвідомлювати розбіжність між образом в уяві актора та справжнього образу, створеного ним в театральній постановці. Поки не почався освітній процес, фантазія вчителя повинна створювати уявні образи незалежно від власних індивідуальних акторських можливостей.

Після створення уявного образу дій на уроці, починається прийняття низки компромісних рішень, коли створений уявою педагога образ його дій прикладається до його особистісної якості, нахили та здібності. Законність та вимушеність такого компромісу Л. Курбас вбачав лише в процесі практичного втілення дій, а не в ході уявлення їхнього майбутнього образу.

Творча задоволеність педагога власною освітньою діяльністю настає тоді, коли те, що було уявним образом дій, без суттєвих відмінностей було втілено педагогом в освітньому процесі. Водночас, почуття незадоволення, від недосягнення уявних цілей і завдань виступає дієвим рушієм самовдосконалення педагога, змушує його здійснювати пошук нових образів власних педагогічних дій, щоб найповніше втілити в освітню практику

уявно-задумане ним. Багаторазове виконання таких тренувальних фізичних дій з відповідною акторською підсвідомою почуттєвістю, взаємотрансформує елементи зовнішніх та внутрішніх, тілесних та почуттєвих дій педагога, поєднує методику навчання та виховання з конкретними різновидами педагогічної техніки. Тому професіоналізм педагога, як і актора, визначається, за І. Зязюном [166, с.77], трьома взаємопов'язаними чинниками: теорією театральної педагогіки, акторською технікою та методикою опрацювання й впровадження в освітній процес образів педагогічних дій.

Теоретичними основами театральної педагогіки можна опанувати достатньо швидко, а методи і техніка формування акторських потребують поетапно-поступових тривалих тренувань, що є основою як акторської, так і педагогічної майстерності. Систематичне, багаторазове повторення тренувальних вправ із прояву акторських якостей виводить на якісний рівень рефлекторно-підсвідомої діяльності. Цьому сприяє усвідомлення майбутніми вчителями необхідності постійного самовдосконалення і саморозвитку в процесі самостійної роботи над собою.

Мистецтво акторського впливу на інших визначається природними здібностями, а також готовністю до їхнього постійного удосконалення в ході тривалого освітнього процесу, що потребує виявів високого рівня працездатності. В акторських якостях І. Карпенко-Карий вбачав різнобічний перелік індивідуальних засобів впливу на глядачів: особиста привабливість, пластика, дикція, краса жестів, харизматичність, заразливість, відданість своїй справі, естетичний смак та ін. [80].

Для розкриття ознак талановитості Л. Курбас визначав дві характерні передумови: здатність до неочікуваних асоціацій та захоплена зосередженість на об'єктах. Зосередженість на багатьох фактах дійсності та їх поєднання одним поглядом для того, щоб зробити про них один узагальнений висновок викликає напруження як у актора, так і у науковця і педагога [117, с. 57].

Розглянуті особистісні якості та здібності потрібні для ефективної педагогічної діяльності педагога, який, за висловом І. Зязюна [166, с. 77], є провідною дійовою особою в театрі одного актора. Відсутність виявів в освітній діяльності будь-якої із зазначених вище особистісних ознак суттєво знижуватиме ефективність педагогічних впливів, що актуалізує навченість майбутніх педагогів виявам акторських якостей. Науково-педагогічна освіта, високі захоплення та естетичні враження дієво впливають на їхній розвиток у студентів.

Важливою рисою акторської майстерності самовираження педагога є здатність до заразливості інших у спілкуванні. Важливі для суспільства етичні цінності, складаючи моральні засади, дають змогу вчителю, як і акторові, виявляти волю і розвивати власні здібності. М. Кропивницький відзначав, що як і письменницька майстерність, так і вияви акторського і педагогічного таланту визначаються здатністю особистості заражати оточуючих її людей своїми почуттями та переживаннями [112]. Для цього у кожній людини є свої власні індивідуальні засоби у вигляді її неповторної своєрідності і відмінності від інших. Саме вияви неповторності визначають уміння заражати своєю переконаністю, почуттями та діями однієї людини інших людей, проявляючи дію провідної закономірності міжособистісного спілкування – сумісності.

Заразливість актора визначається театральною педагогікою як його індивідуальна особистісно-сценічна привабливість для глядача. Привабливість педагога для учнів, як його особистісна риса, за І. Зязюном [112], може не співпадати з його життєвою чи сценічною чарівністю. Серед її індивідуальних виявів можуть бути інтелектуальна (мудрість, високі духовні інтереси), безпосередня, піднесена або трагікомічна привабливість, яка обов'язково має бути спрямована на формування в учасників освітнього процесу позитивних моральних та естетичних почуттів.

Як і актор, педагог повинен відчувати та знати особливості (статеві, вікові, потребнісні) реакції аудиторії, з якою він працює, на його особисті,

неповторні та інтуїтивні дії, відчувати на кого йому слід орієнтуватися, бачити, кому потрібно приділити більшу увагу. Не дивлячись, що педагогічна творчість часто має ознаки неусвідомленого, театральна педагогіка, використовуючи метод фізичних дій, виділяє ряд стадій в організації педагогічного спілкування:

- вхід в аудиторію з учасниками освітнього процесу, їхній зоровий розгляд, орієнтування і вибір об'єктів педагогічного впливу;
- привернення до себе уваги об'єктів особистісного впливу;
- зорове вивчення стану об'єкту педагогічного впливу;
- передача об'єкту своїх бачень;
- реагування об'єкта та духовне взаємоприйняття результату спілкування.

Удосконалення педагогами індивідуальної техніки педагогічного спілкування на рівні досягнення освітніх завдань забезпечує ефективність педагогічних впливів. Настрій, вираз обличчя педагога, який займається улюбленою справою, позасвідомо передається учням, викликаючи в них потребу в проникненні духом освітнього закладу, тонко відчувати все що тут робиться за лаштунками.

Володіння учнівською аудиторією потребує від педагога здатності до володіння самим собою, підпорядкування себе педагогічній меті, осмислення власних індивідуальних можливостей впливу на інших людей. У педагогічній системі А. Макаренка висунуто низку принципів педагогічного впливу, серед яких «принцип паралельної дії», «система перспективних ліній» та «закономірності розвитку колективу» [125].

Постійний склад учнівського колектив вирізняє педагогічні дії від акторських дій в театрі. Безперервний розвиток учнівського колективу дає змогу педагогові використовувати в освітньому процесі психологічний потенціал і закономірності розвитку колективу.

Стимулювання людського життя завтрашньою радістю трансформує, за принципом «системи перспективних ліній», елементарні прості види радості

у більш складні та значущі для освітнього процесу, пов'язані з глибинними почуттями обов'язку.

Поцінування людської сили та краси формується через усвідомлення людиною перспективних шляхів її саморозвитку та самовдосконалення. Теперішні позитивні почуття, життєві радості сьогодення повинні проєцюватися на майбутнє особистісне, професійне, культурне зростання. Труднощі та перешкоди в освітньому процесі значно легше долати в очікуванні «завтрашніх радощів», коли вчитель поступово ускладнює завдання у близькій та віддаленій перспективі для кожного окремого учня та колективу в цілому.

Підхід А. Макаренка до виховання окремої особистості шляхом турботи про весь колектив визначається «принципом паралельної педагогічної дії». В. Сухомлинський також вбачав у колективі не просту множину з індивідів та безлику масу, а називав його визначальним чинником виховання особистості, виховний вплив якого визначається духовними багатствами кожної його окремої людини [199, с. 397]. Для успішного керування колективом педагогові необхідно бути сумісним із ним та окремими вихованцями, чому сприяє його підготовленість до володіння собою та здатність управляти власною поведінкою.

Активність педагога, сила його впливу та професійна майстерність мають особливе значення під час перших зустрічей із здобувачами освіти, коли між ними відбувається психологічна взаємодія, у якій педагог прагне надати їхній життєдіяльності активної просуспільної спрямованості, виступаючи проти бездарності, фальші, відсутності смаку. Водночас здобувачі освіти вимагають від тих, хто їх навчає виявів розуму, обізнаності, принциповості, смаку, стаючи, за висловом В. Сухомлинського, провідною, визначальною виховною силою [199].

Особлива увага в театральній педагогіці Л. Курбаса приділяється розвитку моторної поведінки тіла актора як матеріалу для його творчості [117, с. 225]. Техніка акторського розвитку та володіння тілом має на меті

надання йому привабливих ліній та контурів, навченість досконалому володінню за всіма можливими рухами та позами, виразно говорити мовою тіла зрозуміліше та виразніше, ніж словом, виявляти через тіло свої почуття.

Маючи кінцеву мету підпорядкувати моторну поведінку здійсненню педагогічних впливів, досконала рухова культура має стати, за словами І. Зязюна [166, с 84], внутрішньою потребою педагога у спілкуванні. Здійснюючи для цього спочатку тренувальні вправи на імітацію моторної поведінки, з осмисленим проникненням у переживання інших, поступово необхідно переходити до оволодіння її виконанням у поєднанні з мовою, голосовими модуляціями та мімікою і жестами. На завершальній стадії доцільним є введення вправ на розвиток ритміки, динаміки поведінки та просторових відчуттів. Навченість руховій культурі дозволяє педагогові передавати свій досвід, почуття та погляди, вільно впливаючи на інших.

Результати самовдосконалення і саморозвитку педагога вимірюються суб'єктивними оцінками інших учасників освітнього процесу: умілістю передачі іншим свого досвіду, здатністю переконувати, захоплювати, збуджувати думку та викликати естетичні почуття інших. Зовнішня легкість та природність професійних дій досвідченого педагога досягається тільки систематичною працею, де талант формується напруженою, постійною роботою з самовдосконалення, потребуючи виявів волі.

Неповторність кожного педагога, як і актора визначається індивідуальними виявами у засобах захоплення здобувачів освіти освітнім процесом, передачі їм досвіду людства, формування почуттів та культури. Докладання зусиль у збагаченні власного педагогічного досвіду, вдосконаленні індивідуального стилю педагогічної діяльності сприяє запобіганню моральному застаріванню педагога. Це передається й учням у вигляді їхньої пізнавальної активності, прагненні знайти себе, формуванні позитивного ставлення до праці. Формування педагогічної майстерності, як і в мистецтві, потребує трьох етапи її становлення і розвитку: початкове формування уміння сприймати, постійно поповнювати та збагачувати свої

педагогічні знання; далі потрібно навчитися створювати власний індивідуальний стиль їхнього примноження; на завершення – опанування уміннями передавати набутий досвід іншим.

Несподіваність індивідуальних комбінацій думок, слів та образів, які приходять до педагогів обумовлюється, за відомим вчителем-новатором В. Шаталовим [18], природними властивостями пам'яті людини, обумовленими науковими, мистецькими та іншими індивідуальними особливостями пам'яті. Перенесення ідей театралізації в школу у вітчизняній освітній практиці почали здійснювати наприкінці ХХ століття спочатку О. Захаренко на Черкащині [211, с. 315], а пізніше М. Гузик на Одещині [43].

Побудова педагогічних дій за принципами театральної педагогіки в класі вирізняється від дій акторів на театральній сцені тим, що актор-педагог водночас має бути і режисером-педагогом, впливаючи своїми акторськими якостями на здобувачів освіти, намагаючись зробити їх пізнавально-активними та зацікавленими у перебуванні на уроці, спілкуванні з учителями.

Опанування акторським мистецтвом самовираження слід починати з осмислення тих педагогічних дій, які педагог планує здійснювати в освітньому процесі. Акторське мистецтво, за Л. Курбасом, є мистецтвом сценічних дій, які виступають засобами театральної виразності [119, с.204–205]. Активно-цілеспрямовані дії підпорядковуються меті розкриття ідейних задумів та внутрішнього світу образів з допомогою творчого методу та артистичної техніки. Педагог, як і актор повинен, за словами І. Зязюна [166, с. 86] не уявлятися такими, що мислить, діє, переживає, а володіти досвідом справжнього бачення, мислення сприйняття та переживання. Водночас, відмінність між педагогом і актором полягає в тому, що актор вчиться в умовах художньо-мистецького узагальнення правильному пошуку, сприйняттю та оцінюванню рішень щодо впливу на глядача. Педагог же, беручи на себе акторські та режисерські функції, має доводити власні педагогічні впливи до мистецько-художнього узагальнення.

На відміну від актора, якому доводиться навчатися сценічному вираженню того, що йому вже знайомо в житті, педагогові необхідно навчитися акторській майстерності бути самим собою, природності, розглядаючи життєві події в аспекті професійно-педагогічної діяльності, що потребує систематичних тренувань з органічного виконання педагогічних дій в публічних умовах, викликаючи те, що Л. Курбас називав інтуїтивними проявами почуттів [119, с.248].

Майбутній учитель, коли приходить до закладу освіти на першу навчальну педагогічну практику розпочинає накопичувати досвід, для того щоб в подальшому було з чим порівнювати кожную наступну педагогічну ситуацію. Він пробує у взаємодії з учасниками освітнього процесу бути вимогливим і поступливим, суворим і доброзичливим, врівноваженим і емоційним, незворушним та життєрадісним. Добре, якщо вияви цих професійно-значущих особистісних якостей відпрацьовувалися до початку практики на заняттях у педагогічному ЗВО, навчаючи студента бути при цьому самим собою, реалізації принципу здійснення пізнавальної праці в умовах, які В. Шаталов називав «радістю співпраці з учителем» [18].

Образно-почуттєве подання змісту навчального матеріалу вчителем викликає в учнів прагнення вияву самостійних пізнавальних зусиль у освітній діяльності, доля яких в предметному шкільному навчання досягає 70%. Систематичні тренінги з розвитку образно-почуттєвого мислення сприяють неусвідомлювано-інтуїтивній генерації нових почуттів, пов'язаних із здатністю бачити незвичайне в буденних явищах повсякдення, стимулюючи цим пізнавальну активність учнів. Саме так у цілеспрямовано-наполегливій пошуковій праці формується талант педагога узагальнювати розрізнені думки, спостереження і факти дійсності.

Розвиваючись із почуття любові до справи, педагогічної праці, талант педагога передається учням і вихованцям у вигляді привернення їхньої уваги, націленості на пошук нового, формування потреби до відкриття почуттів

естетичної насолоди від пізнання, що є дієвими чинником мотивації педагогів до пошуку більш ефективних освітніх дій.

Особливості педагогічної праці висувають вимоги до здатності вчителя керувати проявами своїх особистісно-професійних якостей, підпорядковуючи власну поведінку вимогам гуманістичної спрямованості освітнього процесу. Враховуючи реакцію учасників освітнього процесу, педагог на засадах вікової психології має дотримуватися поміркованого сприйняття своїх рухів, міміки, жестів, тембру власного голосу, надаючи цими засобами акторського мистецтва максимальної виразності та дієвості своїм педагогічним впливам.

Апарат уваги вчителя повинен контролювати, за вимогами до прояву акторських якостей, органами зору, слуху весь освітній простір, що його оточує. Уособлюючи в собі і режисера, і виконавця задуму творчого навчального процесу, дії педагога спрямовуються на всебічне, глибоке опанування здобувачами освіти навчальним матеріалом. Для досягнення цього освітнього результату І. Зязюн обґрунтовує необхідність моделювання творчою активністю педагога естетично-впливових образів, які викликатимуть в учнів позитивні естетичні переживання і почуття [166, с. 88]. Для забезпечення уваги здобувачів, кожен об'єкт вивчення потребує від вчителі створення його образу, що має власну логіку і період життєздатності. Такий підхід потребує вивчення педагога як суб'єкта уваги, яким інтегруються створені ним образи і акторські якості, необхідні для передачі здобувачам освіти.

Сучасною психологією [164; 127], залежно від домінування внутрішніх чи зовнішніх чинників, визначаються довільна (свідомо регульована особистістю) та мимовільна (не залежить від свідомих намірів людини) види уваги. Саме довільна увага, характеризуючись вольовим ставленням до дійсності, дозволяє людині виходити за межі теперішньої дійсності, ставлячи перед собою цілі майбутнього засобами уявних образів та обумовлених ними почуттями і переживаннями, підтримуючи, таким чином, активну увагу до

об'єктів, які сприяють досягненню цілей у короткостроковій чи довгостроковій перспективі.

За характером дій увага поділяється на внутрішню (образи та почуття, створені людською фантазією та уявою) та зовнішню (пов'язаною із об'єктами поза людиною). За проявами цих видів уваги у здобувачів освіти, педагог може судити, як зазначає К. Ушинський [210, с. 248], про розвиток вихованців, шляхи доступу до їхньої душі та вихідний матеріал для опрацювання.

Серед об'єктів уваги вчителя І. Зязюн виділяє учнів, самого педагога та навчальний матеріал, які по чергово можуть виступати як психофізіологічні домінанти, спрямовуючи його фізичну, духовну енергію та зусилля [166, с. 89]. Викликані цими об'єктами переживання, що викликають напруження м'язів, хвилювання, є притаманними як вчителю в закладі освіти, так і акторові на сцені та потребують від обох активної зосередженості.

Будучи специфічною характеристикою вищої стадії розвитку довільної уваги, зосередженість визначає зацікавленість, інтерес та захопленість об'єктами уваги. Сформувавши у себе таку домінанту активного зосередження, педагог набуває здатності для педагогічної творчості, яка характеризується також і неусвідомлювальними психофізіологічними установками, що дають йому змогу викликати та зосереджувати увагу учнів, об'єднуючи їх естетичними позитивними почуттями, переносити їхню увагу з одного об'єкта вивчення на інший, створюючи неперервну лінію учнівської уваги.

Підтримання неперервної лінії уваги потребує спеціальної підготовки вчителя до виконання педагогічних дій, розробки режисури уроку, встановлення чіткої послідовності в чергуванні об'єктів для вивчення учнями, усвідомлення чинників послідовного перенесення образів уваги між об'єктами вивчення. Учніський колектив створює освітній простір, у якому формується і розвивається почуттєво-позитивна домінанта уваги педагога та його педагогічної творчості. Реагування учнів на дії вчителя миттєво впливає

на його творчу увагу, вмикаючи механізми неусвідомлювальної імпровізації та коригування раніше запланованих режисурою уроку дій. Це є ознакою педагогічної зосередженості, домінантної дії тих психофізіологічних установок, якими визначається педагогічна творча імпровізація, ефективність виявів якої обумовлена, значною мірою, сформованістю акторських якостей педагога.

Як бачимо, в теорії та історії театральної педагогіки напрацьований узагальнений досвід стосовно певних принципів та закономірностей формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів:

- досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів ґрунтується на аналогіях акторських та педагогічних дій;

- мистецькі та морально-естетичні складники взаємовідносин вчителя із учнями виступають дієвими засобами вдосконалення освітньої діяльності;

- природа театральної творчості розглядається через діяльність актора, яка передбачає оволодіння довільними, підсвідомими її процесами у тренінгових вправах;

- як сценічні, так і педагогічні почуття опосередковуються минулим досвідом актора і глядача, учителя та учнів, пригадування яких викликають необхідні вчителю, як і актору, переживання;

- у педагогіці спрацьовує один із провідних принципів театральної педагогіки – рух від фізичних дій до виявів глибини внутрішніх емоційно-почуттєвих переживань, яким відтворюється рефлекторна логіка почуттєвого впливу на підсвідомість та психіку;

- фантазією вчителя створюються уявні образи незалежно від власних індивідуальних акторських можливостей з подальшим їх накладанням на його особистісні якості, нахили та здібності;

- професіоналізм педагога, як і актора, визначається трьома взаємопов'язаними чинниками: теорією театральної педагогіки, акторською технікою та методикою опрацювання й впровадження в освітній процес образів педагогічних дій;

- вияви акторського і педагогічного таланту визначаються здатністю особистості заражати оточуючих її людей своїми почуттями та переживаннями, використовуючи власні індивідуальні засоби у вигляді її неповторної своєрідності і відмінності від інших;

- неповторність кожного педагога, як і актора визначається індивідуальними виявами у засобах захоплення здобувачів освіти освітнім процесом, передачі їм досвіду людства, формування почуттів та культури;

- педагогічною системою А. Макаренка висунуто низку принципів педагогічного впливу: «принцип паралельної дії», «система перспективних ліній» та «закономірності розвитку колективу»;

- навченість руховій культурі дозволяє педагогові передавати свій досвід, почуття та погляди, вільно впливаючи на інших;

- формування педагогічної майстерності, як і в мистецтві, потребує трьох етапів її становлення і розвитку: початкове формування уміння сприймати, постійно поповнювати та збагачувати свої педагогічні знання; далі потрібно навчитися створювати власний індивідуальний стиль їхнього примноження; на завершення – опанування уміннями передавати набутий досвід іншим;

- систематичні тренінги з розвитку образно-почуттєвого мислення сприяють неусвідомлювано-інтуїтивній генерації нових почуттів, пов'язаних із здатністю бачити незвичайне в буденних явищах повсякдення, стимулюючи цим пізнавальну активність учнів;

- апарат уваги вчителя повинен контролювати, за вимогами до прояву акторських якостей, органами зору, слуху весь освітній простір, що його оточує;

- для забезпечення уваги здобувачів, кожен об'єкт вивчення потребує від вчителі створення його образу, що має власну логіку і період життєздатності;

- будучи специфічною характеристикою вищої стадії розвитку довільної уваги, зосередженість визначає зацікавленість, інтерес та захопленість об'єктами уваги.

Отже, в сучасній освітній реальності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки залишається актуальною проблемою, що обумовлює необхідність детального розгляду в наступному підрозділі ключових понять та термінів, розуміння яких сприятиме розв'язанню проблеми дослідження.

1.3. Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Змістова характеристика та вивчення сутності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки передбачає конкретизацію та уточнення його компонентного складу на понятійному рівні. Понятійна структура досліджуваної нами теми обумовлена поєднанням ряду понять, аналіз яких потребує, не проявляючи експресивність та емоційність, вивчення розуміння їхніх формулювань за вимогами однозначності та літературного мовлення.

У рамках змісту теми дисертації здійснено аналіз структури та змісту ключових понять дослідження «формування», «самовираження актора», «якості», «якості самовираження», «майбутні учителі технологій», «засоби», «педагогіка» та «театральна педагогіка», як складових досліджуваного нами понятійного конструкту «формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки».

Аналіз, у контексті нашого дослідження, терміну «формування» засвідчив широку різноманітність його тлумачень (див таблицю 1.1). У

Короткому словнику психологічних термінів [108] поняття «формування» розглядається як цілеспрямований та організований процес опанування суб'єктами цілісними стійкими рисами та якостями, що визначають успішність та якість їхньої життєдіяльності.

У Великому тлумачному словникові сучасної української мови [28, с. 1544] поняття формування характеризується наданням будь-чому певної форми, вигляду та завершеності, створення, організація, складання, утворення чого-небудь.

В сучасних науково-педагогічних розвідках термін «формування» розглядається як певна завершеність і результат розвитку людини, досягнення нею певних рівнів зрілості, обумовлених змінами у вихованості та освіченості [17; 128; 141; 212; 226; 228].

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «формування»

Дослідник, джерело	Зміст тлумачення
Великий тлумачний словник сучасної української мови [28]	Надання будь-чому певної форми, вигляду та завершеності, створення, організація, складання, утворення чого-небудь.
Короткий словник психологічних термінів [108]	Цілеспрямований та організований процес опанування суб'єктами цілісними стійкими рисами та якостями, що визначають успішність та якість їхньої життєдіяльності.
В. Бондар [17], І. Малафійк [128], Н. Мойсеюк [141], М. Фіцула [212], З. Шевців [226] В. Ягупов [228]	Певна завершеність і результат розвитку людини, досягнення нею певних рівнів зрілості, обумовлених змінами у вихованості та освіченості
М. Курач [116]	Процес і результат розвитку та становлення особистості, що визначається рівнем набуття та стабілізації комплексу особистісних якостей і властивостей, набутих у даний момент під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (індивідуальна активність, виховання, навчання, впливи соціуму, довкілля та ін.)

У дисертаційному дослідженні М. Курача [116, с. 104] термін формування розглядається у сенсі:

- набуття у будь-чому (наука, освіта, розвиток) певної форми завершеності;

- процесу і результату розвитку та становлення особистості, що визначається рівнем набуття та стабілізації комплексу особистісних якостей і властивостей, набутих у даний момент під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (індивідуальна активність, виховання, навчання, впливи соціуму, довкілля та ін.).

Отже, під поняттям «*формування*» в нашому дослідженні розуміється цілеспрямований розвиток та становлення особистісних якостей здобувачів освіти під дієвим впливом внутрішніх та зовнішніх чинників для досягнення певних рівнів особистісної зрілості.

Поняття «самовираження актора» нами визначається як провідна ознака для визначення акторських якостей самовираження, яких має досягти майбутній учитель технологій засобами театральної педагогіки внаслідок саморозвитку, самовдосконалення в освітньо-професійній діяльності.

У Словнику театральних термінів з дисципліни «Майстерність актора» [189, с. 4] поняття актор визначається як діючий виконавець ролей різножанрових драматичних творів, який може бути як професіоналом, так і аматором, виступає провідним символом театру та елементом театральних дійств.

Актор, як провідний інтегральний елемент системи сценічного образу, розглядається А. Медведевою як людина, самовираження якого проявляється у володінні ігровою волею, здатністю уявляти та діяти за сюжетними ситуаціями, які створюють існуючу на сцені реальність у вигляді ролі [135, с. 77]. Стан людини, яка перебуває в побутовому або театральному контексті, перевтілюючись у інші образи, ненавмисно або свідомо змінюючи своє «Я» на «не-Я» визначається А. Медведевою як акторство.

Акторське мистецтво самовираження, як один із різновидів виконавчої творчості, є креативним процесом зі створення і втілення в театралізаціях творчих образів, де виконавці уподібнюють себе персонажам за сценарієм вистави, перевтілюються в їхні образи. Для удосконалення своєї фізичної та психічної природи, артист повинен розвивати в собі артистичну техніку.

Навчання професійному акторському мистецтву самовираження започатковано ще за появи у I ст. до н. е. у стародавньому Римі театрів, де були відкриті перші акторські школи. Серед тогочасних інструментів акторського ремесла визнання набули слово, пластика і жести.

Вагомим вважається внесок у розвиток концепції творчості самовираження актора французького філософа просвітителя Д. Дідро, за сценічною теорією якого, актор, щоб викликати відповідні до певних «ідеальних образів» реакції, повинен здійснювати «абсолютний» самоконтроль, усвідомлений технічний розрахунок і мати «холодну голову», що вимагає від нього величезної творчої праці зі створення втілюваних ним образів [50].

Однією з перших концепцій акторської діяльності в театральному мистецтві можна вважати викладену, ще у середині XIX століття, в посібнику Ф. Дельсарта «Міміка, Характер. Жести», де обґрунтовано зовнішні прийоми рухів виконавців для розкриття розуму, душі та життя героїв [135, с. 79].

У створення сценічних образів у системі акторської роботи вагомий внесок на початку XX століття, був зроблений відомим українським режисером Л. Курбасом. Його висновки щодо характерних рис акторського таланту (здатність до несподіваних асоціацій, до зосередженості на об'єкті, охоплення багатьох частин одним поглядом) [117, с. 57–58, 115] сприяли обґрунтуванню прогресивної концепції в методиці акторської роботи над образами. Утворення в діяльності актора підсвідомо-інтуїтивного апарату видатний режисер називав дієвим засобом розв'язку поставлених акторських завдань у процесі ретельного обдумування та планування акторських дій.

Л. Курбас узагальнив інноваційні шляхи формування акторського мистецтва, висунувши тип нового актору, матеріалом творчості якого є його тіло, виконувані ним фізичні дії, ... «примушуючи своє тіло говорити більш виразно і зрозуміло, ніж людське слово» [117, с. 142, 225]. Тому, техніці акторської міміки і пластики у очолюваному ним театрі «Березіль» надавалось першочергового значення.

Злиття в повсякденному житті людини чуттєвого досвіду з руховими діями забезпечує відтворення її психічних станів засобами фізичних дій. Піддаючись візуальній фіксації, на відміну від психічних дій, фізичні дії актора дозволяють проникнути в тонкощі внутрішніх переживань, створюваних ним образів. Перевтілення у системі Л. Курбаса є дієвим шляхом створення характеру відтворюваного на сцені образу.

Естетичні аспекти сценічних акторських перевтілень пояснюються сучасною театральною педагогікою як злиття актору з втілюваним ним образом, що є ознакою особистого самовираження та відвертості актора. Образ і характер самого артиста обумовлюють індивідуальність сценічних образів і характерів на сцені, які стають, внаслідок цього, неповторними у створюваних ним образах і ролях.

Отже, сучасне розуміння поняття *«акторського самовираження»*, на нашу думку, має включати аматорське чи професійне виконання ролей різножанрових драматичних творів, що потребує володіння ігровою волею, здатністю до уявлення та діяльності за сюжетними ситуаціями, змінюючи своє «Я» на «не-Я» у втіленні в театралізаціях творчих образів засобами артистичної техніки психічних (підсвідомо-інтуїтивний апарат) та фізичних (жести, пластика, міміка) дій, формування яких потребує великої творчої праці над створюваними актором образами, неповторність яких обумовлюється образом і індивідуальним характером самого актора.

Визнаючи важливість індивідуальних особистісних якостей людини в акторській діяльності розглянемо сутність терміну «якість» як сутнісну її ознаку. Провідний склад термінології більшості мов визначається іменниками, які виступають номінативною конструкцією, ядром мовних найменувань термінологічної галузі [10; 85; 167]. Вивчення наукової літератури показало суттєві розбіжності в поглядах науковців на теоретико-методологічні та практичні і методичні аспекти у визначення сутності та змісту цього терміну, що ускладнює створення теоретичного підґрунтя в питаннях формування акторських якостей.

Багатогранність поняття «якість» визначається тим, що воно одночасно виступає, за О.Грибко [40], І.Світличиним [179], способом задоволення потреб людства та джерелом формування його нових потреб та рівня свідомості і світосприйняття. У цьому сенсі Г.Строкович [197] визначає, за категорією «якість», спосіб життя людини, якою формується підґрунтя для сталого розвитку її особистості та суспільства.

Поняття якість (синонім особливості, атрибуту) підпорядковується більш широкому поняттю «властивість», яке відображує те, що притаманне певним явищам як одиничним поняттям [13].

Властивості, якими явище суттєво або несуттєво вирізняється серед інших явищ визначаються як особливості [174]. Якість визначається сукупністю відносно стійких, суттєвих властивостей, які надають будь-якому явищу чи феномену певної визначеності. Зі зміною їхньої якості змінюється й їхня сутність. Не кожна властивість є якістю, але якість завжди є властивістю. Властивість вирізняє певну якість серед різноманіття інших якостей. На відсутність якості явища вказує відсутність хоча б однієї його властивості. Найсуттєвіша якість, без якої явище не може існувати називається атрибутом.

Визначення якості через свідомість людини обумовлюється, за Н.Сітніковою [181], такими чинниками її сприйняття як мотивація, установки та особистісні переконання. Її сутність проявляється у збереження або/та покращенні життєдіяльності людини.

В економічних дослідженнях якість визначається як:

- оцінка суспільством ступеня задоволення його потреб у певній сукупності властивостей, якими характеризується об'єкт [45];

- характеристики об'єкта, якими здійснюється задоволення людських потреб та очікувань [81];

- набір властивостей, які визначають відповідність об'єкта певному призначенню [145].

Проаналізовані різні підходи дають нам змогу визначити низку концептуальних особливостей категорії «якість»: 1) нею оцінюються властивості об'єктів зацікавленими особами, вона формується в процесі застосування ними об'єктів і, тому, носить суб'єктивний характер; 2) вона об'єктивно характеризує певні властивості об'єкта, які задовольняють запити зацікавлених осіб, а також його відповідність певному призначенню. Отже, категорія «якість» відображає внутрішні властивості, природу, структуру, особливості та зв'язки об'єктів.

В положеннях вітчизняних та міжнародних стандартів якість характеризується з позицій ефективності управління нею. Наприклад, у ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT) «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» [53] зазначено, що орієнтація на якість формує культуру, що визначає ціннісні ставлення, поведінку, процеси та діяльність для задоволення очікувань та потреб зацікавлених сторін.

Якість визначається М. Шаповал [222] як ступінь задоволення вимог, потреб, очікувань зацікавлених сторін сукупністю наявних у об'єкті характеристик. Тому, якість нами визначається за ступенем відповідності власних характеристик об'єкта вимогам, зміни яких надають зовнішніх та внутрішніх впливів на ці характеристики. Спрямованість об'єктивних та суб'єктивних сторін якості до рівноваги, обумовлює відносну стабільність її сутності. Зі зміною вимог починають змінюватися і власні характеристики об'єкта, які можуть обумовлювати появу більш прогресивних вимог.

Отже, поняття «якість» нами визначається як ступінь відповідності власних характеристик об'єктів постійно змінюваним, прогресуючим вимогам, за якими формуються власні характеристики цих об'єктів.

Характеризуючи ключове поняття нашого дослідження «якості самовираження», слід відзначити, що в сучасних дослідженнях В. Баранюка, Ю. Євсюкова, І. Борис, А. Подопрігори, О. Сороки та ін. підкреслюється актуальність креативно-різнобічних якостей самовираження акторів, завдяки яким відбувається їхня адаптація до різних театральних дій, що постійно

розвиваються. Серед ключових акторських якостей ними визначаються імпровізаційні навички, автентичність та сила індивідуального стилю.

До характеристик акторських якостей самовираження, які традиційно є притаманними вітчизняному театральному мистецтву, ще з часів М. Кропивницького і М. Старицького, відносяться емоційність, ліричність, задушевність, високий інтелектуалізм та сповідальність. У сучасному театрі успішними є ті актори, які вміють органічно поєднувати сповідальність із яскравим мисленням на сцені. Поєднання у виконавській манері інтелектуального та емоційного начал реалізується в акторських якостях, у навичках сценічного руху та сценічного мовлення.

Така акторська якість, як мовна тональність повинна наближатися до природнього мовлення. Тут суттєвим є володіння хорошою дикцією, тембром голосу, наповнюючи свій голос різними елементами яскравої виразності, образної емоційності та правдивості. Обов'язковою якістю артиста є сценічна чарівність та привабливість. Сучасного раціонального та досвідченого глядача, так як і здобувача освітніх послуг, важко переконати фальшивими та патетичними інтонаціями.

Однією з першорядних якостей самовираження актора є достовірність, яка дає змогу успішно оволодівати глядацькою аудиторією. Знаходження ним внутрішніх почуттів, осмислення власних дій та реагування забезпечує акторські стани, коли глядач перестає помічати межі між сценою та життям.

Сучасного актора неможливо уявити без виявів такої якості як імпровізація, обумовленої натхненням, яке є результатом тривалої, клопіткої праці актора над собою, опановуючи технікою акторського мистецтва [192]. Разом із тим, імпровізація в акторській культурі не повинна руйнувати задум режисера, що потребує виявів естетичної дисциплінованості та самообмеження у заданому режисурою спектаклю просторі. Спонтанність та дисципліна виступають двома невід'ємними складниками акторських якостей [19].

В імпровізації, яка породжується сценічним жестом, позою, словом, темпоритмом, актор виступає в якості її автора і виконавця, проявляючи весь арсенал своєї зовнішньої та внутрішньої акторської техніки, психологічне, фізичне звільнення та розкріпачення. Відпрацювання акторського імпровізаційного самопочуття складає, за Л. Курбасом [117], творчу акторську природу.

Важливим складником акторських якостей самовираження виступає натхнення – особливий стан найвищого піднесення, що обумовлює появу напруження зусиль та високу продуктивність. Проявляючись у спонтанній появі яскравих ідей, воно не приходить само по собі, а виступає результатом любові до справи, щоденної клопіткої праці, оскільки становлення і розвиток психофізіологічної акторської техніки відбувається в неперервній тренінговій роботі актора над собою [192]. Обумовлені натхненням, індивідуальні акторські знахідки визначаються особистісними акторськими якостями.

Тому, наступною важливою акторською якістю самовираження можна назвати особисту індивідуальність, в якій розкривається неповторність актора та його індивідуальні риси. Кожен актор повинен знайти свій власний підхід до опанування акторською професією. Для цього необхідно навчитися прислухатися до свого внутрішнього голосу, індивідуального бачення, що є результатом тривалої акторської праці над розкриттям власної індивідуальності і набуття здатності діяти за натхненням [168].

Як бачимо сучасний актор повинен оволодіти прийомами класичної, авангардної, постмодерністської акторської гри, вільно володіючи різними акторськими техніками та драматургією як першоосновою театрального мистецтва. Невід'ємними складовими якостей сучасного актора є різні техніки сценічного мовлення, психотехніки та володіння методиками самоконтролю психічних процесів. Привабливість та професіоналізм актора визначаються саме глибиною вияву зазначених акторських якостей, які дозволяють йому впевнено триматися на сцені, володіти почуттями самостійності та відповідальності в реалізації акторського індивідуального

потенціалу, проявляючи сформованість смаку, почуття міри, здатність аналізувати, вирізняти високе мистецтво від фальші і надуманості.

Задеклароване в темі нашого дослідження формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки потребує термінологічного аналізу специфічних особливостей цих здобувачів освіти та їхньої професійної підготовки. Вимоги до професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів технологій задекларовані освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) [161].

Майбутні учителі технології оволодівають в ході навчання за цією ОПП інтегральною компетентністю щодо здатності «розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі базової загальної середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук, трудового навчання та технології, які характеризуються комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти (фахової передвищої освіти)» [161].

Випускники спеціальності працевлаштовуються в закладах загальної, професійної, спеціальної, позашкільної, фахової передвищої освіти, міжшкільних ресурсних центрів та інших організаціях, установах галузі освіти. Для набуття майбутніми вчителями технологій, передбачених ОПП загальних та фахових (спеціальних) компетентностей, педагогічним ЗВО автономно визначаються переліки освітніх компонентів та різновидів практично підготовки.

В ході навчання за ОПП майбутні вчителі технологій набувають здатності адаптуватися до мінливих умов існуючого ринку освітніх послуг у ЗЗСО, значущість якої є рівноцінною становленню і розвитку професійно-педагогічних здібностей. Комплексна спрямованість сучасної професійно-

педагогічної підготовки на формування практичної готовності до ефективного використання освітніх інновацій забезпечує сталий розвиток вітчизняної технологічної освітньої галузі.

Зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій в педагогічному ЗВО передбачає опанування різними видами навчальних дисциплін, спрямованих на формування професійного світогляду та стимулювання здобувачів освіти на неперервний саморозвиток й самовдосконалення:

- дисципліни загальної підготовки: українська мова (за професійним спрямуванням), підприємництво та фінансова грамотність, фізичне виховання, історія української державності та національної культури, іноземна мова (за професійним спрямуванням);

- дисципліни фундаментальної підготовки: філософія, безпекознавство з основами до медичної допомоги, хімія (за професійним спрямуванням), основи фізики та електротехніки (за професійним спрямуванням);

- дисципліни професійної підготовки: університетська освіта та академічне письмо, педагогіка, психологія, основи інклюзивної освіти, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності, теорія і методика позашкільної освіти, технології сучасного виробництва, креслення та комп'ютерна графіка, основи дизайну, основи наукових досліджень, народні промисли України, основи виставкової діяльності, навчальна пропедевтична практика, навчальна технологічна практика, виробнича практика в закладах позашкільної освіти,

- дисципліни фахової підготовки: теорія і методика трудового навчання та технологій, методика викладання технологій у ЗФПО, технологічний практикум, інформаційні технології в технологічній освіті, технологія побутової діяльності, дизайн-практикум з декоративно-прикладної творчості, виробнича педагогічна практика в ЗЗСО, виробнича педагогічна практика в ЗФПО (Освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі

знань 01 Освіта/Педагогіка за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта [161].

З метою поглибленого оволодіння зазначеними чотирма різновидами обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін та задоволення індивідуальних освітніх запитів майбутніх учителів технологій ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» передбачено вивчення 15 навчальних дисциплін за вибором здобувачами освіти загальним обсягом 60 кредитів, серед яких виділяються освітні компоненти загальної, галузевої та професійно-орієнтованої підготовки.

Розглядаючи в проведеному нами дослідженні поняття «педагогіка», маємо відзначити, що вітчизняною педагогічною наукою цей термін визначається як особлива сфера, зорієнтована на навчання, виховання і розвиток людини [36; 132; 152; 188; 198]. Термін «педагогіка» визначається за двома давньогрецькими словами «дитина» і «веду» і який дослівно визначає педагога як дітоводія або поводиря дітей. З часом слово «педагогіка» набуло узагальненого визначення як мистецтво супроводу дитини впродовж її життя, виховуючи, навчаючи та даючи їй освіту, спрямовуючи її фізичний та духовний розвиток [132].

Сучасними науковцями до суттєвих ознак поняття «педагогіка» відносяться: наука про виховання [34, с. 4]; наука про виховання, навчання підростаючого покоління [38, с. 250]; наука, освіта, навчання, виховання на різних етапах вікового розвитку особистості людини [169, с. 17]; соціальна наука, в якій синтезуються соціальні і природничі науки з формування людини [56, с. 635]; сукупність прикладних та теоретичних наук із навчання, виховання та розвитку людини [212, с. 9]; наука, формування особистості людини, освіта, навчання, виховання впродовж життя [8, с. 18].

Серед усієї різноманітності підходів до визначення суттєвих ознак поняття «педагогіка» можна виділити її основні завдання з вивчення закономірностей, розробки теорії і практики організації освіти, навчання, виховання та розвитку особистості, їхніх цілей, змісту, організаційних форм

та засобів. Важливу роль у розвитку теорії педагогіки відіграє виважене використання досягнень інших наукових галузей знань, у тому числі і театрального мистецтва. Воно сприяє глибшому розумінню педагогічних процесів, оптимізуючи виховання та навчання підростаючого покоління [36, с. 10]. Ідеї театрального мистецтва сприяють глибшому та всебічному дослідженню педагогікою закономірностей освіти, навчання, виховання та розвитку особистості. Такий підхід сприяє розумінню сутності педагогіки як багатофункціональної наукової галузі знань про освіту, навчання, виховання і розвиток людини.

Розглядаючи в нашому дослідженні словосполучення «театральна педагогіка», відзначимо, що її сутність розуміється науковцями за аналогією театральної та педагогічної видів діяльності, які мають спільні засоби особистісного впливу: голос, мовлення, жести, пластика, міміка [1, с. 75; 166, с. 45]. Використовуючи психологічні та фізіологічні принципи, сучасною театральною педагогікою розкриваються закономірності творчості акторів, якими визначаються шляхи оволодіння підсвідомими, мимовільними процесами творчості, розвитку здібностей, уваги, волі, емоційної пам'яті та творчого спілкування людини [99, с. 58].

Як складова наукової педагогічної теорії, театральна педагогіка пояснює та прогнозує специфічні особливості застосування акторських засобів у навчанні, вихованні та розвитку особистості. Використання театральної педагогіки в сучасній професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів технологій обумовлюється цілеспрямованою інтеграцією таких складових освітнього процесу, як мета, завдання, зміст, методи, форми організації та засоби навчання, виховання і розвитку особистості.

Вітчизняна сучасна педагогіка визначає ігрову театральну діяльність дієвим засобом особистісного розвитку, культурного становлення особистості із супутнім отриманням здобувачами освіти естетичного задоволення [162, с. 152]. Як засіб пізнання людиною світу, театральна педагогіка розглядається в дослідженнях Н. Миропольської [136, с. 3].

У дослідженнях зарубіжних науковців розглядається значення театральної педагогіки для підвищення рівня співробітництва, соціокультурних практик та комунікації молоді: театралізації в громадянській освіті Асоціації політичних наук (Civic Theater for Civic Education); позитивний розвиток молоді засобами театралізації в моделюванні створення спільних ігор [230]; стимулювання та трансформації саморозвитку особистості інструментами театру освітнього закладу [231]; дослідження ризиків молодіжного досвіду перформативними методами популярного театру [235]; використання театру в галузі освіти для змін у розвитку суспільства педагогікою арабських країн [244]; використання польською освітою потенціалу театрального мистецтва для соціальної, терапевтичної підтримки та всебічного розвитку особистості [243].

Під *театральною педагогікою* ми розуміємо галузь педагогіки творчості акторів, яка розвиває образну уяву, увагу, волю, емоційну пам'ять, здатність до спілкування, вільного художнього сприйняття природи, культурних цінностей, традицій, інших людей і самого себе, навчає підсвідомим, мимовільним процесам творчості, формує повагу до інших думок, фантазію, виховує терпиме ставлення до інших поглядів засобами таких особистісних впливів як голос, мовлення, жести, пластика, міміка та пантоміміка.

Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій потребує використання певних засобів театральної педагогіки. Термін «засіб» розглядається в педагогіці як комплекс різноманітних знарядь і матеріальних ресурсів, які забезпечують виконання інформативних, контрольних та інших функцій для досягненні освітніх цілей. Загальноприйнятою в педагогічній науці є класифікація засобів навчання, що поділяє їх на ідеальні та матеріальні.

До ідеальних засобів традиційно відносять письмо, мову, креслення, схеми, діаграми, умовні позначення, раніше набуті знання та вміння, які використовуються з освітньою метою. Матеріальні засоби включають

навчальні посібники, підручники, макети, моделі, таблиці, технічні засоби навчання, навчальні приміщення, санітарно-гігієнічні умови організації освітнього процесу [123, с. 116].

Важливу роль у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів технологій відіграють ідеальні засоби навчання, серед яких провідне значення має мовлення вчителя, яке включає як сам процес мовленнєвої діяльності (говоріння) у різних навчальних ситуаціях, так і його результат.

Створення навчальних ситуацій, як засобів навчання передбачає програвання студентами, в контексті їхньої професійно-педагогічної підготовки, різних моделей виконання поставлених викладачем, наприклад, проєктних, методичних завдань, завдань із вивчення інноваційного педагогічного досвіду та ін. Виконання майбутніми вчителями технологій завдань із моделювання різних професійно-педагогічних ситуацій виступає, за Я. Сікорою [184], дієвим засобом формування їхньої професійної компетентності та розвитку педагогічного мислення.

Під час професійної підготовки майбутніх учителів технологій в навчальних приміщеннях, облаштованих спеціальним обладнанням, викладачами використовуються такі різновиди матеріальних засобів навчання: натуральні вироби, технологічне обладнання та їхні моделі; іконічні засоби – світлини, стенди, тематичні слайди та плакати; символічні засоби – різні принципові та технологічні схеми; технічні засоби навчання – мультимедійні, інформаційно-комунікаційні, педагогічні програмні засоби, електронні підручники, освітні ресурси, засоби управління навчанням (Осадча).

Доцільний, в методичному плані, вибір викладачем засобів навчання і правильне їх використання у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій сприяє підвищенню ефективності цього процесу.

В результаті аналізу інформаційних джерел та уточнення розуміння ключових понять дослідження нами визначено сутність понятійного

конструкту *«формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки»* як цілеспрямоване навчання, виховання та розвиток таких акторських якостей як емоційність, високий інтелектуалізм, сповідальність, речова тональність, почуття достовірності, імпровізації, натхнення, прояву особистої індивідуальності, володіння техніками сценічного мовлення під впливом зовнішніх матеріальних (оволодіння навчальними дисциплінами) та внутрішніх індивідуальних (особистісних якостей студентів: голос, мовлення, жести, міміка, пластика) освітніх ситуацій для досягнення певних рівнів професійно-педагогічної майстерності.

Висновки до першого розділу

У розділі актуалізовано необхідність розробки проблеми формування акторських якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічних ЗВО. Встановлено досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів та надано сутнісно-змістову характеристику сформованості цих якостей у майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Використовуючи типологічний та проблемний підходи для актуалізації наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, однією з важливих складових навчання студентів педагогічній майстерності було визначено формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Доведено, що театральну педагогіку варто розглядати як засіб формування акторської техніки самовираження, вмінь і навичок впливати на людину, навчання сценічно-образному втіленню завдяки досягненню досконалості у володінні індивідуальними психофізіологічними якостями. Обґрунтовано актуальність якостей самовираження, які виступають дієвою альтернативою педагогічним засобам, а також є їхнім важливим мистецьким та культурним доповненням.

Специфічними особливостями формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначено: розвиток творчих, інтелектуальних і фізичних нахилів та здібностей; зацікавлення студентської молоді театралізовано-комунікаційними заняттями; навчання програванню різних стратегій власної освітньої та життєвої діяльності; сприяння реалізації суб'єкт-суб'єктної освітньої взаємодії учасників.

Провідним напрямом формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій визначено доповнення змісту їхньої професійно-педагогічної підготовки знаннями, вміннями та навичками театральної педагогіки.

Визначено концептуальні підходи до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки: опосередкований вплив свідомого використання прийомів психотехніки на неусвідомлювальні механізми творчості; створення творчої атмосфери освітнього процесу залученням до нього елементів театральної творчості; діяльнісно-вчинкова теорія особистості з навчання переведенню обраних моделей спілкування з внутрішньо-діяльнісного плану у план зовнішній; поведінкова теорія особистості з переведення обраних моделей міжособистісної взаємодії із зовнішнього плану у внутрішній та навпаки; використання прийомів драматизації та театралізації як дієвих засобів розкриття індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін.

Сформульовано низку принципів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки: опосередкованого впливу довільних дій на несвідомі механізми акторської творчості; активної діяльності; впливу акторських якостей на комунікативну компетентність здобувачів освіти; впливу режисури педагогічних дій на ефективність процесу навчання; динамічної взаємодії індивідуальних особистісних якостей з обраними моделями спілкування; впливу розвитку

акторських навичок на використуванні моделі міжособистісної взаємодії; впливу механізмів позитивного підкріплення на ефективне формування акторських якостей; використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін.

Встановлено, що підвищення рівня сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, стримується традиційним підходом частково-відокремленого їхнього формування лише в курсах «Педагогіка» та «Основи педагогічної майстерності». Констатовано, що в освітній процес педагогічних ЗВО доцільним є впровадження методів поетапного методичного та організаційного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та навчально-методичного забезпечення професійно-орієнтованих дисциплін з використанням її засобів.

Вивчення досвіду формування якостей самовираження майбутніх учителів засобами театральної педагогіки дозволило виявити низку дієвих засобів удосконалення освітньої діяльності, які можуть ефективно використовуватися на засадах визначення аналогій в акторських та педагогічних діях: використання педагогами індивідуальних особистісних якостей для здійснення ефективного міжособистісного спілкування та взаємодії з учасниками освітнього процесу; врахування мистецьких та морально-естетичних складників взаємовідносин вчителя із учнями; опосередкування педагогічних почуттів минулим досвідом учителя та учнів, пригадування яких викликають необхідні вчителю, як і актору, переживання; для забезпечення уваги здобувачів, кожен об'єкт вивчення потребує від вчителя створення його образу, що має власну логіку і період життєздатності; створення фантазією вчителя уявних образів незалежно від власних індивідуальних акторських можливостей з подальшим їх накладанням на його особистісні якості, нахили та здібності; здатність особистості заражати оточуючих її людей своїми почуттями та переживаннями, використовуючи

власні індивідуальні засоби у вигляді її неповторної своєрідності і відмінності від інших; використання обґрунтованих А. Макаренком принципів педагогічного впливу: «паралельної дії», «системи перспективних ліній» та «закономірностей розвитку колективу»; систематичні тренінги з розвитку образно-почуттєвого мислення для неусвідомлювано-інтуїтивної генерації нових почуттів, пов'язаних із здатністю бачити незвичайне в буденних явищах повсякдення, стимулюючи цим пізнавальну активність учнів; контроль апаратом уваги вчителя, за вимогами до прояву акторських якостей, органами зору, слуху всього освітнього простору, що його оточує; зосередженість, як характеристика вищої стадії розвитку довільної уваги, визначає зацікавленість, інтерес та захопленість об'єктами уваги.

Водночас, існуючим досвідом використання театральної педагогіки в діяльності вчителів доведено, що підвищенню ефективності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки можна досягти завдяки використанню: акторської діяльності, що передбачає оволодіння довільними, підсвідомими її процесами у тренінгових вправах; руху від фізичних дій до виявів глибини внутрішніх емоційно-почуттєвих переживань, яким відтворюється рефлекторна логіка почуттєвого впливу на підсвідомість та психіку; теорії театральної педагогіки, акторської техніки та методики опрацювання й впровадження в освітній процес образів педагогічних дій; неповторності кожного студента, яка визначається індивідуальними виявами у засобах захоплення освітнім процесом, оволодіння досвідом людства, сформованістю почуттів та культури; засобів навчання руховій культурі для передачі свого досвіду, почуттів та поглядів, вільного впливу на інших; поетапного набуття педагогічної майстерності від початкового формування уміння сприймати, постійно поповнювати та збагачувати свої педагогічні знання, через навчання створювати власний індивідуальний стиль їхнього примноження до уміннями передавати набутий досвід іншим.

Вивчений досвід є свідченням назрілої необхідності в розробці у теорії та методиці технологічної освіти педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

В результаті вивчення існуючих науково-педагогічних напрацювань уточнено сутність ключових понять дослідження «формування», «акторське самовираження», «якості», «якості самовираження», «майбутні учителі технологій», «засоби», «педагогіка» та «театральна педагогіка», як складових досліджуваного нами понятійного конструкту «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки». Поняття «якості самовираження» визначено як креативно-різнобічні власні характеристики акторів, завдяки яким відбувається їхня адаптація до різних театральних дій, що постійно розвиваються.

В контексті нашого дослідження *театральна педагогіка* виступає як галузь педагогіки творчості акторів, яка розвиває образну уяву, увагу, волю, емоційну пам'ять, здатність до спілкування, вільного художнього сприйняття природи, культурних цінностей, традицій, інших людей і самого себе, навчає підсвідомим, мимовільним процесам творчості, формує повагу до інших думок, фантазію, виховує терпиме ставлення до інших поглядів засобами таких особистісних впливів як голос, мовлення, жести, пластика, міміка та пантоміміка.

Проведена змістова характеристика сутності ключових понять дослідження сприяла встановленню, що «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – це цілеспрямоване навчання, виховання та розвиток таких акторських якостей як емоційність, високий інтелектуалізм, сповідальність, речова тональність, почуття достовірності, імпровізації, натхнення, прояв особистої індивідуальності, володіння техніками сценічного мовлення під впливом зовнішніх матеріальних (оволодіння навчальними дисциплінами) та внутрішніх індивідуальних (особистісних якостей студентів: голос,

мовлення, жести, міміка,, пластика) освітніх ситуацій для досягнення певних рівнів професійно-педагогічної майстерності.

Зміст першого розділу дисертації висвітлено в публікаціях автора: [64], [66], [67], [70], [71].

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У розділі розкрито особливості методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Здійснено проєктування педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Обґрунтовано організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

2.1. Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Актуальною складовою сучасної системи освіти Закон України «Про освіту» [62] декларує всебічний розвиток особистості людини як найвищої цінності суспільства, її творчих, інтелектуальних і фізичних здібностей, талантів, формування цінностей, необхідних для успішної самореалізації компетентностей. Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [171, с. 16–19] вказується на важливість сформованості у вчителя психологічної, емоційно-етичної компетентності та компетентності педагогічного партнерства, серед яких виділяються здатність до використання стратегій роботи, які сприяють розвитку позитивної самооцінки учнів, мотивації пізнавальної діяльності, формуванню та конструктивній суб'єкт-суб'єктній взаємодії з учнівською спільнотою, усвідомлюючи особисті почуття, емоції та емоційні стани учасників освітнього процесу, уміло керуючи власними емоційними станами.

Актуальність формування у майбутніх учителів технологій зазначених вище професійних компетентностей обумовила визначення предметом

проведеного нами дослідження методикою формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій, в основу якої нами покладено концептуальні підходи театральної педагогіки в організації професійно-педагогічної підготовки студентів.

У загальному складі принципів, засобів, методів педагогічної науки І. Зязюном [166, с. 67] актуально виділено її часткову підструктуру – театральну педагогіку, яка передбачає розробку техніки і технологій управління педагогічним процесом згідно особливостей театального мистецтва. Предмет реалізації методології театральної педагогіки полягає в розробці часткової дидактики з формування акторських якостей майбутніх учителів технологій.

Акторські якості самовираження майбутніх учителів технологій формуються поетапно, перетворюючись у стійкі індивідуально-емоційні ставлення особистості у створюваних ними педагогічних ситуаціях, які викликаючи емоційні переживання закріплюють у вчинках студентів виявлені ними емоції та почуття. Такі особистісні переживання ціннісних ставлень до себе, інших людей та довкілля обумовлюються задоволенням або незадоволенням особистісних потреб, готовністю керуватися мотивами, ідеалами та нормами поведінки, що формується в освітньо-професійній діяльності під виховним впливом викладачів педагогічного ЗВО.

У такому розумінні можна вести мову про певну конкретну методикою формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як складової функціональної структури професійно-педагогічної освіти, яка сприяє досягненню її цілей. Сучасна методика навчання визначає, за О. Коберником [202, с. 21–22], закономірності та зв'язки між складовими процесу навчання: метою, змістом освіти, викладанням викладача та учінням студентів, сприяючи отриманню очікуваних освітніх результатів. У сучасній методиці технологічної освіти визначається функціональна спрямованість її складових загальних дидактичних принципів наочності, активності, науковості, наступності та

послідовності, доступності, міцності та активності навчання, зв'язку теорії і практики [202, с. 166–178].

Системоутворюючим складником методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки виступає мета їхньої професійно-педагогічної підготовки, визначена Освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [161]: підготовка конкурентоспроможних, високоосвічених фахівців із високою професійною майстерністю, духовним та творчим потенціалом, патріотів України з активною громадянською позицією, здатних до ефективного розвитку комплексних завдань педагогічної діяльності вчителів ЗЗСО, що передбачає сформованість загальних, фахових (спеціальних) компетентностей завдяки органічній інтеграції наукової, освітньої та інноваційної діяльності на засадах демократичних та євроінтеграційних принципів.

Як провідні особистісні новоутворення у змісті проєктованої нами методики навчання виступають акторські якості самовираження, формування яких є в нашому дослідженні провідним результатом її запровадження у професійно-педагогічну підготовку.

Під методикою формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами розуміється комплекс систематизованих цілей, концептуальних підходів, принципів, змістових, процесуальних та оцінювально-результативних складників, спрямованих на формування якостей самовираження на якісних рівнях навчальних досягнень студентів.

У підрозділі 1.1 дисертації визначені концептуальні підходи до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, за якими далі обґрунтуємо методику формування якостей самовираження студентів, якою уточнюються навчальні досягнення

та співвідношення змінних у компонентному забезпеченні результативності використовуваних засобів театральної педагогіки.

Провідною стратегією обґрунтування методів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, що здійснюється за концептуальними підходами до цього процесу, в нашому дослідженні стали описи робочих визначень у формі цілей, педагогічних принципів, завдань, змісту, організаційних форм та методів формування складових акторських якостей, якими визначається результативність театральної педагогічної діяльності.

Методичні засоби театральної педагогіки спрямовані на формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження, опанування ними артистичними засобами і прийомами, якими мають оволодіти всі суб'єкти професійно-педагогічної підготовки на достатньому рівні досягнення вимог Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [171] та Освітньо-професійної програми «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [161].

Маючи широкий варіативний характер, вибір методів і засобів театральної педагогіки може бути обґрунтований відповідно до вимог конкретних педагогічних ситуацій, за різними педагогічними концепціями формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Кожен окремий метод, як засіб театральної педагогіки, має специфічні особливості щодо розвитку визначених нами в підрозділі 1.3 складових якостей самовираження, впливаючи, водночас, на становлення інших складових особистісного розвитку майбутніх учителів технологій. Тому, подальший опис специфічних складових методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки ми здійснимо на засадах обґрунтованих у підрозділі 1.1 концептуальних підходів і принципів цього процесу.

Розкриємо методичні засади та цільову спрямованість методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами

театральної педагогіки за ознаками складових розвитку творчого самопочуття здобувачів освіти за концептуальним підходом щодо непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, обґрунтованим фундаторами вітчизняної театральної педагогіки І. Карпенко-Карим, М. Кропивницьким, Л. Курбасом та П. Саксаганським. За цим концептуальним підходом необхідні стани педагога досягаються за допомогою тренінгових вправ. Так, наприклад, під час підготовки до уроків технологій вчитель повинен уважно ставитися до кожної деталі своїх педагогічних дій (пози, жести, монологи, фрази та ін.), які мають бути природними і вивіреними логічно, працюючи, таким чином, на досягнення цілей уроку, щоб він закарбувався в пам'яті учнів, навчив їх чомусь життєво важливому, змусив замислитися над питаннями, що вивчаються.

Проблема продумування педагогічних дій ефективно може бути розв'язана поділом виконуваних на уроці дій учителя на етапи, навченістю постановки перед собою завдань щодо їхнього здійснення. Осмислення режисури уроку та опрацювання його етапів може здійснюватися вчителем, як і актором, шляхом опрацювання маленькими частинами виконуваних ним ролей. Це сприятиме кращій орієнтації в різних педагогічних ситуаціях, що можуть виникати під час уроку і, в силу цього, набуватимуть «життєвої правдивості». В театральній педагогіці нами виділені *методи опрацювання доцільної педагогічної поведінки педагога засобами виразної демонстрації різних почуттів відносно потенційно можливих дій учасників освітнього процесу*. Формування різновидів досвіду людини І. Зязюн [166] визначав прямою пропорційністю чуйності особистісних почуттів у ситуаціях їхнього опанування та демонстрації, оскільки емоційні стани вчителя передаються учням під час уроку. Так, наприклад, дратливість, страх, скутість педагога перед учнівською аудиторією чинять негативний вплив на створення атмосфери творчості в класі. На противагу цьому, педагог, вільно володіючий невимушеною пластикою, здатний легко перевтілюватися,

змінювати вираз обличчя, темп мови, інтонацію, викликає завжди увагу з боку учнівського колективу та користується його особливою повагою.

Розуміння семантики власної поведінки в різних педагогічних ситуаціях на уроці може бути досягнуте програванням учителем безсловесних та словесних дій. Так, наприклад, неочікуване для глядача завмирання актора на сцені (за теорією акторського мистецтва це називається «оцінкою факту») викликає у глядачів розуміння того, що актор зустрівся з чимось неочікуваним, що викликало подив у його персонажа. То якою повинна бути реакція вчителя (висловлювати подив чи радіти), у випадку, коли слабо встигаючий учень неочікувано для всіх учасників освітнього процесу здійснив дуже добру відповідь у дошки? Подив, як вияв вчителем безнадійного ставлення, може стати образливим для учня. На противагу цьому, подив вчителя стосовно чергової невдалої відповіді слабо встигаючого учня переконуватиме його в тому, що вчитель вірить все ж таки в його сили, укріплюючи в це віру учня.

Свідоме використання вчителем мови дій має суттєву користь як для нього самого, так і всіх учасників освітнього процесу. Попереднє програвання різних етапів уроку засобами мікрОВикладання сприяє розвитку педагогічної рефлексії, формуванню готовності до дій із критичного, оцінювального мислення, навчає педагога створенню та аналізу освітніх ситуацій та власних дій у них. Бачення вчителем надзавдання уроку, на відміну від часткових завдань його окремих етапів, сприяє досягненню кінцевого результату з формування навчальних досягнень учнів у вигляді предметних, базових та ключових компетентностей, які виступають тією межею, якої має досягти вчитель на уроці як актор і режисер уроку.

Під час уроку можуть виникати ситуації, які потребують негайних педагогічних дій з боку вчителя без попередньої підготовки в умовах, коли збігаються в часі процеси створення плану та відтворення дій. Цьому сприяє метод *мовленнєвої імпрОВізації*, який використовується в особливо емоційно-напружених педагогічних ситуаціях, коли зовнішні подразники

перетворюються у факти особистісної свідомості педагога. Внутрішня будова імпровізації складається, за Л. Курбасом [117], з чотирьох етапів:

- інтуїтивне осмислення ситуативної проблеми;
- інсайт та осяяння в пошуку оригінального способу її розв'язання;
- педагогічне осмислення та рефлексія послідовності вирішення проблеми;
- вибір способу реалізації прийнятого рішення.

Останній етап із реалізації імпровізації містить два підетапи:

- публічна мовленнєва реалізація імпровізації;
- логіко-інтуїтивний аналіз педагогом її результатів та її невідкладна в часі корекція.

Використання акторських якостей самовираження в моделюванні різних навчально-виховних та розвивальних ситуацій на уроці сприяє формуванню у вчителя технологій евристичних та інтелектуальних особистісних здібностей щодо бачення протиріч, якими породжуються проблеми в педагогічній діяльності, генерації ідей, висунення гіпотез, розвитку фантазії, асоціативного мислення, критичності та здатності до оціночних суджень.

У подоланні вчителем проблем педагогічної діяльності шляхом усунення протиріч, які обумовлюють їхню появу, дієвим засобом виступає сформованість вольових акторських якостей які розвиваються, за Л. Курбасом, *методами відновлення творчого самопочуття* [119]. Одним із таких методів становлення творчого самопочуття в умовах сучасної інтенсифікації педагогічної діяльності виступає короткочасні (в межах до 10 хвилин) відпочинок, розслаблення та самонавіювання для відновлення втраченої енергії та сили.

Наприклад, якщо вчителю необхідно підготуватися до уроку з непривабливою для нього темою, корисною є порада Л. Курбаса шукати в непривабливому щось зацікавлююче. Для цього вчителю спочатку потрібно добре опанувати тему уроку, розібравшись самому в ній, виявивши в її

теоретичній і практичній складових змісту щось привабливе, цікаве, що здатне створити творче самопочуття, яке потім передається і учням.

Для створення педагогом позитивного власного настрою перед проведенням в класі уроку, з учнями якого склалися не зовсім гарні відносини, театральною педагогікою рекомендується настроїти себе на зацікавлену навчально-виховну роботу з учнями шляхом ретельної підготовки уроку, детально обдумавши вибір прийомів залучення мимовільної уваги учнів, створення атмосфери інтенсивно-насиченої роботи на уроці, надаючи собі, за прийомами самонавіювання, стану переконаності в очікуваному успіхові. Створення такими засобами театральної педагогіки творчого самопочуття перед проведенням уроку, визначається набуттям учителем ґрунтовних професійно-педагогічних знань, любові до педагогічної професії, педагогічними здібностями, неперервною роботою над собою та володінням педагогічною технікою.

Розроблені у системи виховання А. Макаренка [126] концептуальні засади залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості, заснована на відбитті зовнішньої сценічно-театральної складової виховного впливу у справжній духовності та переживаннях педагога. Для кращого сприйняття знань з навчального предмету технології, вчитель має заразити учнів бажанням до навчання. Цьому сприяють акторські *методи володіння власним тілом (правильна постава, рух, жести), диханням та різними голосовими інтонаціями.*

Володіння пластикою тіла засновано на сформованості звичок, які є не завжди «зручними» для людини, наприклад, слід завжди бути підтягнутим, не сидіти перевальцем, не сутулитися, уникати важкої (шльопання, підсідання, розкачування) ходи. Для жінок – це вміння приховувати свій поганий настрій, втому, хворобу, не ходити великими кроками, підпорядковувати особисті бажання та зручності інтересам та очікуванням соціального оточення.

Для постановки голосу в ході уроку слід прямо тримати шию та голову, щоб мати можливість вільного дихання, погляд має бути спрямований на останні ряди парт учнів, щоб мати можливість бачити, як мова педагога доходить до учнів, які є найвіддаленішими від усіх інших, не схоплювати і не схрещувати перед собою руки, не тримати їх у кишенях та не дивитися на годинник чи в телефон та ін.

Для відпрацювання здатності до прогнозування і моделювання навчально-виховного процесу, та швидкого реагування, подолання скутості доцільним є вивчення педагогом можливостей впливу різних слів, пошук серед них «опорних», що несуть у собі інформацію про визначальні складові навчального матеріалу. Досягненню передачі ідей методом навіювання сприяє пошук та виділення у мовленні вчителя так званих «опорних» слів, якими підсилюється його смислове навантаження наголосом, інтонацією для виразності передачі спеціально підібраними словами стану емоцій вчителя, психологічні та логічні паузи, уповільнення або прискорення темпоритму мови. Оволодінню волею учнів сприяє привернення їхньої уваги тим, що є для них близьким.

В опанування мистецтвом «представлення та переживання» в системі виховання А. Макаренка важлива роль відводилася театру, який, за його словами, дієво сприяє розширенню кругозору, покращує мовлення особистості педагога [126]. Запропонований ним *метод участі педагогів у театралізованих діях та спілкуванні* ефективно навчає глибокому аналізу ролей діючих осіб, формує уміння подолання труднощів, що можуть виникати в ході постановки складних сценічних дій, сприяючи розвитку творчого самопочуття, натхнення та педагогічної уяви. При цьому А. Макаренко завжди застерігав від захоплення педагогами тільки зовнішньо-сценічною стороною впливу на вихованців, без висвітлення справжньої духовності та переживань педагога.

За діяльнісно-вчинковою теорією особистості Г. Костюка [110] та В. Роменця [175], соціально значущі особистісні якості педагога формуються

в динаміці складної системи його суб'єктної взаємодії з суспільством, до складу якої ми відносимо і засоби театральної педагогіки. Сприятливі умови для кооперативної взаємодії (трансляції) культур духовності педагога і учнів створюються в таких об'єднаннях їхніх інтересів як театральні студії або художньо-мистецькі майстерні. Театралізовані мистецькі дії виступають психологічними засобами досягнення освітніх цілей в умовах кооперації взаємодії учнів із вчителем. Така взаємодія стає видовищною подією, реальним фактом, який відбувається тут і зараз у просторі та часі на очах усіх учасників освітнього процесу. Використання *методу кооперації освітньої діяльності в театралізаціях* передбачає групове, індивідуальне, колективне чи парне продукування ідей творчого пошуку, колективне складання планів та втілення задумів, прогнозування спільної та індивідуальної діяльності, колективне обговорення та самооцінювання отриманих результатів. Кооперативна взаємодія учнів із вчителем інтегрує процеси опанування теоретичними знаннями із формуванням у здобувачів освіти організаторських та комунікативних умінь. Опора на такі особистісно-професійні якості вчителя, як емпатія, педагогічна рефлексія, творча уява, здатність до імпровізації наближає його педагогічну діяльність до акторської діяльності в галузі театального мистецтва.

За *поведінковою теорією особистості* В. Skinner [240; 241; 242], опанування вчителями технікою переведення обраних моделей педагогічної взаємодії і спілкування із плану внутрішнього у зовнішній може ефективно здійснюватися методами психолого-педагогічних тренінгів. Здійснюючи програвання певних образів (я – учень, я – класний керівник, я – вчитель) у вигляді педагогічних етюдів, педагог опрацьовує те, що є ззовні через свою позицію для вдосконалення власної культури педагогічного спілкування. Сприятливою тут є наявність у педагога певних елементів регресії у вигляді відроджених переживань особистого досвіду із дитинства, усвідомлення та вживання в цей дитячий досвід. Подібна емоційна ідентифікація формує, з опорою на потребнісно-мотиваційну сферу особистості, уміння проникнення

у внутрішній світ дитини, сприяє прогнозуванню та передбаченню реакції дітей на різні емоційні стани педагога, а також на засадах емоційної спільності вихованців із педагогом дає змогу вчителю змінювати та моделювати заплановані підходи та образи. Особливої актуальності при цьому набуває створення духу невимушеності та змагальності, звільнення синергетичної енергії вияву потенціалу актуальних здібностей учасників освітнього процесу.

Спорідненість дій у творчому пошуку, їхній реалізації педагогами та акторами дала нам змогу визначити чотири етапи підготовки вчителя до уроку технологій. Перший, до урочний етап створює засобами емоційної ідентифікації у передчуттях, відчуттях учителя уявний образ характеру доцільної взаємодії з учнями під час уроку, передбачення їхнього можливого ставлення до окремих дій учителя, які здійснюватимуться під час уроку. Відповідно до цих передбачень вчитель визначає різні варіативні моделі структури комунікації майбутнього уроку.

Другий, технічно-виконавський етап передбачає розробку задуму уроку аналітичними засобами моделювання варіантів вірогідного сприйняття учнями пропонованого навчального матеріалу з подальшою фіксацією задумів, щодо власних педагогічних дій, у формі плану-конспекту уроку.

Третій, творчий етап безпосередньо пов'язаний із освітньою діяльністю вчителя з реалізації попередніх задумів під час проведення уроку, спираючись у власних педагогічних діях на зворотній зв'язок у спілкуванні з учнями. Це дає можливість орієнтуватися в постійно змінюваних обставинах педагогічного процесу, емоційних станах учнів, результативності освітніх впливів, використовуючи заплановані раніше методи, організаційні форми та засоби навчання, коригуючи їх відповідно з обставинами, що постійно змінюються в ході уроку.

Четвертий, аналітичний етап передбачає аналіз результатів втілення задуму уроку та здійснення, на підставі цього, прогнозування й коригування ефективності, недоліків та позитивних сторін у використанні змісту, методів,

організаційних форм та засобів навчання учнів технологій, що уможливорює ефективне планування в майбутньому особливостей застосування доцільних педагогічних впливів.

Розглянуті чотири етапи розкривають особливості переведення обраних вчителем моделей спілкування з учасниками освітнього процесу із внутрішнього плану і зовнішній. При цьому слід враховувати, що як і акторські дії на сцені, дії вчителя з надання педагогічних впливів на учнів визначають появу певних подій, які розгортаються на очах учасників освітнього процесу та надають, за термінологією Л. Курбаса [117], зворотного впливу на їхні почуття та емоційні стани. Як і в акторській творчості, рівень педагогічної майстерності визначає відповідність зовнішніх дій (мовлення, рухи, жести, міміка та ін.) педагога його внутрішньому духовному стану, здатності до передачі іншим своїх почуттів способом, який Л. Курбас називає «випромінюванням» [119]. Така інтеріоризація в педагогічній діяльності розкриває потенціал вчителя у використанні специфічних акторських методів і засобів театральної педагогіки, якими визначається смислова та емоційна характеристики створюваних педагогом під час підготовки та проведення уроків технологій моделей образів, сприяючи більш змістовному та глибшому сприйняттю здобувачами освіти навчального матеріалу.

За концептуальними засадами застосування прийомів драматизації та театралізації, які англійські педагоги А. Maley і А. Duff [238] характеризують як дієві способи *використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін*, нами обґрунтовано залежність ефективності педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості. Це дало нам змогу визначити вплив акторських якостей вчителя на усвідомлення освітніх вимог, їхнього значення для розвитку особистості. Серед провідних чинників психологічного та емоційного впливу на учнів першочергова роль належить, на наш погляд, самому педагогу, який має бути переконливим у педагогічних

діях, демонструючи власне покликання до педагогічної діяльності, добру обізнаність у предметі «Технології», а його життя як особистості повинно бути зразковим для учасників освітнього процесу.

Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки має поетапний характер. Спочатку студенти ознайомлюються із ними і апробують їх в навчальних ситуаціях, уточнюючи їхні окремі складники. В подальшому настає етап поглибленого теоретичного та практичного оволодіння акторськими якостями та перевірка їхньої ефективності студентами на практичних заняттях. Кінцевий етап формування якостей самовираження передбачає використання опанованих методів і засобів акторської діяльності під час виробничої педагогічної практики.

Досягнення мети з оволодіння акторськими якостями самовираження майбутніми вчителями технологій ми дотримуємося двох важливих правил театральної педагогіки, обґрунтованих у теорії театральної педагогіки І. Карпенка-Карим, М. Кропивницьким, Л. Курбасом та П. Саксаганським: спочатку необхідно складне зробити звичним, а далі те, що стало звичним зробити приємним та легким. Позитивна мотивація в опануванні якостями самовираження майбутніми вчителями може досягатися доволіною активізацією діяльності центральної нервової системи шляхом виконання комплексу фізичних вправ в ході проведення оптимістично та життєстверджувально налаштованих педагогічних тренінгів у природніх умовах освітньо-професійної діяльності. Освітні цілі з впровадження засобів театральної педагогіки і очікувані результати щодо сформованості у студентів акторських якостей можуть не завжди співпадати, що стає джерелом доволіного чи мимовільного, неусвідомленого чи свідомого творчого пошуку в ході аналітичного діалогу студентів та викладачів з питань власних початкових намірів.

Попереднє планування режисури уроку передбачає, за нашими спостереженнями, усвідомлення його композиційної послідовності, загальної

логіки програвання педагогічних подій та провідних смислових етапів, попереднє продумування художніх деталей та заготовок (яскраві питання, образні приклади, цікаві факти, засоби кульмінації), а також зовнішніх атрибутів (наочність, одяг, манера поведінки). Слід враховувати, що успішність поєднання та послідовність компоновки запланованих деталей у композицію уроку визначається реальним розгортанням подій та обставин під час його проведення. Обумовлені педагогічною дійсністю емоційні стани учнів, швидкість сприйняття навчального матеріалу, характеристики педагогічних діалогів впливають на варіювання складових композиції уроку. Результативність дій з імпровізації на уроці визначається їхніми внутрішніми взаємозв'язками із наміченим вчителем попереднім сценарієм, який не забороняє вияви елементів творчості, а надмірність у непередбачуваних наперед імпровізаційних педагогічних діях не повинна суперечити педагогічним завданням і смислам початкового задуму щодо режисури уроку.

Сучасна загальна середня освіта має використовувати педагогічну режисуру, за якою урок має стати виставою, створювати за різними навчальними предметами та темами уроків цикли сценаріїв таких вистав. Використання різноманітних ідеальних та матеріальних засобів театральної педагогіки, широких обсягів мистецьких та літературних джерел синтезує сплановані режисурою уроку словесні дії у зорові ряди, забезпечуючи активне сприйняття учнями навчального матеріалу.

Провідним завданням режисури уроку виступає залучення учнів до посильної та доступної для кожного з них участі у виставі-уроці. Застосування *методу відкритої режисури уроку* суттєво впливає на емоційне та смислове сприйняття учнями педагогічних подій [59]. Для успішного входження в тему вчителю слід визначити вихідну подію, якою викликатиметься внутрішній монолог, активізуючи роботу серця і розуму учнів. Відповідна реакція учнів класу є тією зав'язкою-подією, яка приверне увагу учнів фактом нового відкриття, що має статися далі в ході уроку.

Відкриті діяльність педагога-режисера створює з уроку своєрідну-виставу-імпровізацію, де наскрізні дії вчителя і учнів виступають результатом їхньої колективної творчості.

Залучення учнів на уроках технологій до пізнавальної діяльності засобами театралізацій може ефективно здійснюватися за *методом «подорожі машиною часу»* у різні епохи історії людства. Програвання учнями певних дій у запропонованих учителем історичних обставинах, озвучування розповідей та повідомлень від імені учасників або очевидців історичних подій, здійснення ідентифікації себе з літературними чи історичними персонажами, діячами історичного минулого суттєво поживляє сприйняття учнями літературних, мистецьких творів, створює ситуації емоційного поживлення фантазії, уваги, ефективно розвиває асоціативний досвід учнів.

Дієвими засобами стимулювання творчої активності учнів є надання гумористичного забарвлення навчальним завданням, заохочення учнів у прийнятті дотепних, по-справжньому нетипових рішень, використовуючи *метод стильових імпровізацій*. Так, наприклад, у ході навчальної виробничої педагогічної практики студентів нами було створено гумористичну театралізовану антологію на тему «Балада про королівський бутерброд» [133]. З варіюванням музичного оформлення, пластики, антуражу та інших засобів образного втілення, студенти здійснювали програвання теми балади у різних стилях: буффонади агіттеатру, трагікомедії королівського англійського театру, сцен із провінціального життя, сучасного театру та ін.

Вияви творчої самостійності майбутніх учителів технологій засобами активних театралізованих дій ефективно забезпечують усвідомлення ними примірених до себе ролей. У ході багаторазового програвання, однакові театралізовані ситуації можуть надавати учасникам театралізації можливості поспробувати себе у різних ролях, пропонуючи їхнє індивідуальне, власне бачення. За короткий час студенти можуть побачити та продемонструвати в стислому вигляді різновиди індивідуального програвання однакових ролей,

порівнюючи свою поведінку в реальній дійсності з поведінкою у театралізованій грі.

Описаний нами досвід використання методів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки переконливо вказує на доцільність широкого запровадження елементів театральної педагогіки в професійно-педагогічну підготовку студентів педагогічних ЗВО, орієнтує на експериментальні наукові дослідження ефективності її засобів.

Розглянуті нами особливості методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки забезпечують інноваційну спрямованість їхньої професійно-педагогічної підготовки з урахуванням вимог перевірених практикою структурних концепцій розвитку особистості, стимулюють усіх учасників освітнього процесу до підвищення ефективності такої підготовки.

Обґрунтований нами комплекс методів формування якостей самовираження відповідає вимогам щодо поетапного здійснення цього процесу: від оволодіння акторськими якостями шляхом набуття психолого-педагогічних знань у галузі театральної педагогіки, через вияв студентами набутих акторських якостей за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами, до готовності до використання якостей самовираження у освітній та професійно-педагогічній діяльності.

Впровадження розробленої нами методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки потребує подальшої розробки педагогічної моделі цього процесу, яка виступає засобом переходу від прогнозування очікуваних результатів до проєктування ефективної професійно-педагогічної підготовки.

2.2. Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Розвиток сучасної технологічної освітньої галузі визначається інноваційними розробками системного, багатoproфільного організаційно-педагогічного забезпечення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій. Практика педагогічних ЗВО вказує на необхідність розуміння сучасних вимог до обґрунтування та розробки системного організаційно-педагогічного забезпечення як цілісної системи освіти. Водночас ми усвідомлюємо, що питання проектування організаційно-педагогічного забезпечення для формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження засобами театральної педагогіки дотепер залишається маловивченим у теорії і методиці технологічної освіти.

У розробці педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки актуальним є усвідомлення чинників, які обумовлюють існування такої проблеми в теорії і практиці сучасних педагогічних ЗВО.

По-перше, відбулося визнання сучасною теорією і методикою технологічної освіти можливостей та результативності театральної педагогіки за відсутності обґрунтованих теоретичних та методичних засад її використання для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій у процесі професійно-педагогічної підготовки. Усвідомлення цього суттєво вплинуло на наше уявлення про характер організаційно-педагогічного супроводу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій, орієнтованої на формування в них якостей самовираження засобами театральної педагогіки.

По-друге, нами констатована зацікавленість майбутніх учителів технологій оволодінням педагогічними технологіями театральної педагогіки за їхнього обмеженого використання у сучасному традиційному процесі професійної підготовки. Її наповнення та реалізація повинні включати не лише формування у студентів предметних та фахових компетентностей, а й створення в педагогічному ЗВО умов для формування ключових компетентностей на засадах національних та загальнолюдських цінностей,

розвитку творчих, інтелектуальних і фізичних нахилів та здібностей, якими визначається успішна самореалізація та неперервне продовження освітньо-професійної діяльності.

По-третє, особливої актуальності в сучасному освітньому просторі набуває формування здатності майбутніх учителів технологій до конструктивної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, за одночасної недостатньої розробленості організаційно-педагогічного супроводу цього процесу в педагогічних ЗВО.

Це вказує на те, що сучасним розвитком підготовки майбутніх учителів технологій актуалізована нова концепція її організації, якою забезпечується проєктування та реалізація шляхів формування в них якостей самовираження засобами театральної педагогіки. Це потребує створення оновленого організаційно-педагогічного супроводу цього процесу. Сучасні вчителі технологій чітко розуміють свою просвітницьку роль, тісно пов'язуючи навчання учнів із використанням різних комунікативних практик для предметного технологічного навчання та організації комунікації між його учасниками з освітньою метою. Результатом цього має стати активізація в розробці організаційно-педагогічного забезпечення для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, що потребує оновлення змісту та якості освітньої й професійної діяльності.

Педагогічна проблема творення педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки актуалізує необхідність забезпечення якості технологічної освіти учнів за вимогами Державних стандартів базової і профільної середньої освіти [48; 49]. Це вимагає розробки оновлених психолого-педагогічних методологічних підходів до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій саме засобами театральної педагогіки, що в кінцевому результаті забезпечуватиме підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки студентів. Психолого-педагогічне обґрунтування

цього процесу вимагає теоретичного доведення доцільності використання методології його моделювання.

Прогностичне комплексне планування професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій в галузі проектування та впровадження засобів театральної педагогіки ми пов'язуємо саме з педагогічним моделюванням. Як зазначає Ю. Шапран [223, с. 39], моделювання виступає ефективним методом вивчення освітнього простору закладу освіти, оптимізує його проектування, розкриваючи засобами ідеалізації та абстрагування значущі сутнісні характеристики оригіналу.

Моделювання педагогічних систем і процесів, як універсальний метод педагогічного дослідження освітнього середовища, визначається, за Є. Лодатко [122, с. 13], як універсальний метод вивчення педагогічних явищ на концептуальному, понятійному, змістовому, процесуальному та результуючому рівнях навчально-виховного процесу.

Розуміючи цінність моделювання, як засобу управління навчально-виховним процесом, у виконанні ним на емпіричному рівні функцій опису, констатації та вимірювання [23, с. 27], на теоретичному рівні цей метод характеризується Т. Івановою [82, с. 82] виконанням таких функцій як інтерпретація, пояснення і прогнозування становлення і розвитку педагогічних явищ.

З опорою на накопичений прогресивний освітній досвід, педагогічне моделювання сприяє інноваційним перетворенням, обираючи з педагогічних дій у минулому, ті, які є найбільш прийнятними для використання у змінюваних ситуаціях професійної підготовки майбутніх учителів технологій. Моделювання імпровізаційних педагогічних дій у постійно змінюваних умовах освітнього процесу є часто більш важливим, ніж дотримання педагогом усталених принципів та алгоритмів навчання і виховання [233]. Розробка та обґрунтування моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної

педагогіки потребує уявного розгляду можливих варіантів педагогічних дій та аналіз їх потенційно-можливих результатів.

Моделювання формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки потребує розв'язку низки проблем дослідження з визначення чинників та умов використання оптимальних варіантів реалізації цього процесу. Змістом педагогічного моделювання передбачено обґрунтування організаційних умов, зовнішніх і внутрішніх чинників та складових театральної педагогіки, обґрунтування логіки та закономірностей її послідовного використання в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій. Доцільність використання методу педагогічного моделювання обумовлена його можливостями для пізнання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів з метою пояснення та прогнозування її розвитку для ефективного управління нею та для створення уявних ідеальних образів виконання педагогічних дій [44, с. 145]. Розроблена педагогічна модель виступає продуктом і результатом моделювання, системно-структурованим об'єктом, яким розкривається функціональна аналогія прототипу та оригіналу.

У проведеному нами дослідженні, для побудови моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки були використані такі провідні джерела:

- соціальне замовлення стосовно професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій, задеклароване нормативними документами галузі освіти, втілене в правилах і традиціях, об'єктивних суспільних потребах та очікуваннях учасників процесу вищої технологічної освіти;

- вітчизняний та зарубіжний досвід, традиції та інновації у формування якостей самовираження майбутніх учителів засобами театральної педагогіки;

- соціальні та економічні тенденції в освітній діяльності, обумовлені розвитком суспільства;

- сучасні психолого-педагогічні напрацювання в сфері формування якостей самовираження майбутніх учителів засобами театральної педагогіки;
- перевірені практикою теоретичні концепції педагогічного моделювання в сучасній освіті та науці;
- накопичений в теорії і методиці вищої технологічної освіти досвід педагогічного моделювання.

Визначені нами джерела педагогічного моделювання впливають на зміст і структуру проектування моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Провідні засоби обґрунтування та розробки в професійно-педагогічній діяльності цільових, концептуальних засад, принципів, змісту, методів, організаційних форм, засобів театральної педагогіки та оцінювання сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій нами задекларовано в представленій на рисунку 2.1 педагогічній моделі формування цих особистісних якостей у єдності концептуально-цільового, змістового, процесуального та оцінювально-результативного блоків.

Концептуально-цільовим блоком педагогічної моделі визначаються психолого-педагогічні засади (мета, принципи та методологічні підходи) формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Мета педагогічної моделі визначає цілеспрямований процес формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки і виступає як інтегративний прогностичний засіб формування цих якостей у майбутніх учителів технологій, характеризується оволодінням здобувачами освіти пізнавальною мотивацією, знаннями, вміннями, ціннісними ставленнями, яким визначається стан сформованості акторських якостей.

Спроектована нами педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки ґрунтується на комплексному застосуванні визначених нами в підрозділі 1.1 концептуальних підходах: вплив усвідомлених непрямих

довільних дій на неусвідомлювані механізми творчості; забезпечення творчої атмосфери освітнього процесу елементами театральної творчості; діяльнісно-вчинкова теорія особистості; поведінкова теорія особистості; використання індивідуальних якостей особистості в опануванні змістом навчання.

Концепція впливу непрямих довольних дій на неусвідомлювані механізми творчості через усвідомлене використання прийомів психотехніки передбачає досягнення особистістю високої фізичної та психічної форми шляхом уявного зосередження в процесі виконання системи тренінгових вправ для формування творчого самопочуття [80; 112; 117; 177).

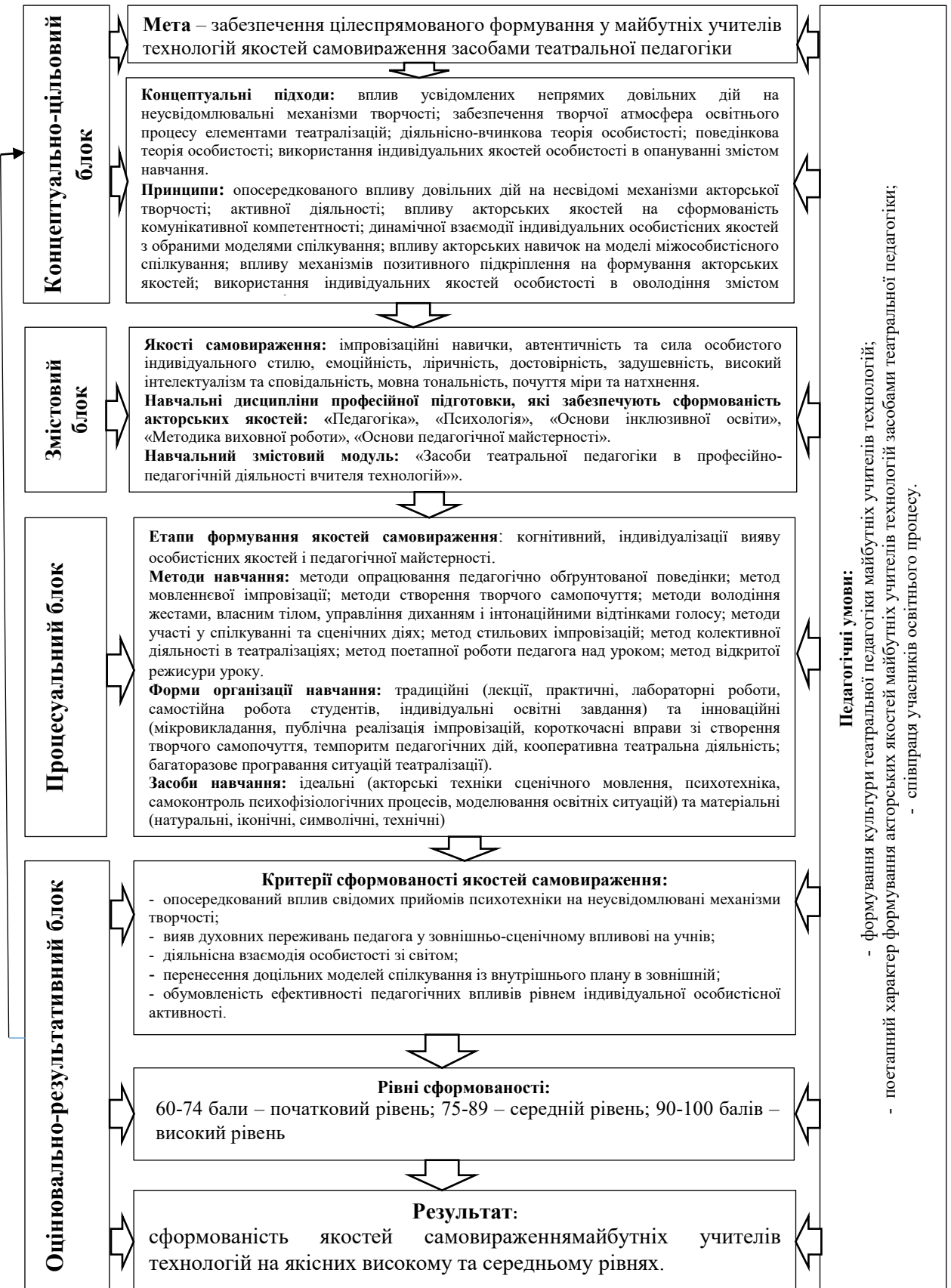

Рис. 2.1. Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Концептуальний підхід із забезпечення творчої атмосфери освітнього процесу елементами театральної творчості сприяє органічному поєднанню професійної діяльності педагога і актора шляхом планування режисури педагогічних дій, що враховують характер, стан вихованців, загальний настрій та тональність спілкування із ними, а також уміння триматися, міміку в поведінці самого педагога [126, с. 172].

Діяльнісно-вчинкова теорія особистості спрямована на оволодіння педагогом імпровізаційними можливостями міжособистісної взаємодії, прийомами внутрішнього бачення образів, руховою культурою в ході психолого-педагогічних тренінгів із навчання переведенню обраних моделей спілкування з внутрішньо-діяльнісного плану у план зовнішній [110; 175, с. 33].

Згідно поведінкової теорії особистості, опанування майбутніми вчителями руховою культурою, прийомами внутрішнього бачення образів, імпровізаційними вміннями потенційно-можливих варіантів міжособистісної взаємодії та спілкування забезпечується зовнішніми соціальними впливами та індивідуальною особистісною активністю здобувачів освіти [240; 241; 242].

Концептуальний підхід щодо використання індивідуальних якостей особистості в опануванні змістом навчання може ефективно здійснюватися з використанням прийомів драматизації та театралізації, шляхом імітації дій мовою міміки, жестів, створюючи атмосферу емоційно-позитивної взаємодії, яка підвищує інтерес студентства до опанування навчальними дисциплінами [238].

Проектування педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами здійснювалось за обґрунтованими підрозділі 1.1 принципами: опосередкованого впливу довільних дій на несвідомі механізми акторської творчості; активної діяльності; впливу акторських якостей на сформованість комунікативної компетентності; динамічної взаємодії індивідуальних

особистісних якостей з обраними моделями спілкування; впливу акторських навичок на моделі міжособистісного спілкування; впливу механізмів позитивного підкріплення на формування акторських якостей; використання індивідуальних якостей особистості в оволодіння змістом навчальних дисциплін.

Змістовий блок педагогічної моделі визначає сутність сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, виділяє їхню структуру та включає змістовий навчальний модуль «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) [68].

Не сформованість на теперішній час у теорії і методиці технологічної освіти змісту формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки обумовлений існуванням протиріччя між потребою обґрунтування такого змісту та недостатньо його розробленістю у вигляді навчально-методичного забезпечення для педагогічних ЗВО. Подолання цього протиріччя нами пропонується шляхом розробки змісту, етапів, організаційних форм, методів засобів театральної педагогіки та педагогічних умов ефективного формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

У підрозділі 1.3 нами визначено зміст та структуру якостей самовираження, формування яких здійснюється засобами театральної педагогіки: імпровізаційні навички, автентичність та сила особистого індивідуального стилю, емоційність, ліричність, достовірність, задушевність, високий інтелектуалізм та сповідальність, мовна тональність, почуття міри та натхнення. Цими якостями студенти оволодівають під час вивчення обов'язкових професійно-орієнтованих навчальних дисциплін педагогіка, психологія, основи інклюзивної освіти, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності та вибіркового змістового навчального модулем

«Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» [68].

Процесуальний блок педагогічної моделі містить етапи, методичні прийоми і методи, організаційні форми і засоби театральної педагогіки для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Для впровадження спроектованої моделі нами було визначено три етапи (когнітивний, індивідуалізації вияву особистісних якостей і педагогічної майстерності), в ході яких були використані інноваційні інтерактивні методи навчання та засоби театральної педагогіки, які відповідали змісту обов'язкових освітніх контентів та авторському змістовому модулю «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій».

У ході першого, когнітивного, етапу, відбувалося формування пізнавальної готовності майбутніх учителів технологій до оволодіння якостями самовираження шляхом набуття психолого-педагогічних знань у галузі театральної педагогіки, ознайомлення з базовими техніками та технологіями акторської діяльності. Студенти набували нових ціннісних орієнтацій і моделей вияву якостей самовираження у професійно-педагогічній діяльності.

Під час другого етапу з індивідуалізації вияву особистісних якостей відбувалося становлення особистісної суб'єктності майбутніх учителів технологій шляхом вияву ними набутих якостей самовираження за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами.

Третій етап педагогічної майстерності був спрямований на формування у майбутніх учителів технологій педагогічної та комунікативної готовності до використання якостей самовираження у освітній та професійно-педагогічній діяльності шляхом оволодіння такими складовими педагогічної майстерності як педагогічний такт, мовлення й педагогічна техніка.

Результативність формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій визначається використанням у спроектованій нами

моделі методів, форм організації та засобів театральної педагогіки. Цьому сприяла обґрунтована нами в підрозділі 2.1 методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, яка передбачає використання сукупності акторських якостей у процесі їхньої професійно-педагогічної підготовки.

Важливе значення для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки має спроектована нами система методів використання засобів акторського мистецтва, яка складається з: методів опрацювання педагогічно обґрунтованої поведінки; методу мовленнєвої імпровізації; методів створення творчого самопочуття; методів володіння жестами, власним тілом, управління диханням і інтонаційними відтінками голосу; методи участі у спілкування та сценічних діях; метод стильових імпровізацій; метод колективної діяльності в театралізаціях; метод поетапної роботи педагога над уроком; метод відкритої режисури уроку.

Розкриття сутності та змісту формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки здійснювалося за традиційними (лекції, практичні, лабораторні роботи, самостійна робота студентів, виконання індивідуальних освітніх завдань) та інноваційними (мікровикладання, публічна реалізація імпровізацій, короткочасні вправи зі створення творчого самопочуття; темпоритм педагогічних дій, кооперативна театральна діяльність; багаторазове програвання ситуацій театралізації) формами організації навчання.

У процесуальному блоці спроектованої нами моделі представлені обґрунтовані в підрозділі 1.3 засоби театральної педагогіки для формування якостей самовираження майбутніх учителів: ідеальні (акторські техніки сценічного мовлення, психотехніка, самоконтроль психофізіологічних процесів, моделювання освітніх ситуацій) та матеріальні (натуральні, іконічні, символічні, технічні).

Оцінювально-результативний блок моделі визначає специфіку вияву майбутніми вчителями технологій якісних рівнів сформованості якостей самовираження. Він представлений діагностичними засобами сформованості акторських якостей студентів, підібраних на засадах визначених критеріїв, показників та рівнів їхнього прояву.

Критерії та показники оцінювання якостей самовираження визначаються за обґрунтованими нами в підрозділі 1.1 концептуальними засадами використання засобів акторської майстерності в освітньо-професійній діяльності.

Критерій опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості визначається нами за такими показниками: орієнтація в цілях та завданнях уроків технологій; опанування створенням уроків-театралізацій і драматизацій, формування власного творчого самопочуття, способами імпровізаційних та режисерських дій у освітній діяльності, здатність до виразної демонстрації власних почуттів стосовно дій здобувачів освіти.

Критерій вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів характеризується за такими показниками: здатність до зараження здобувачів освіти прагненням до навчання засобами постановки голосу, пластики тіла, розкнутості та навіювання, володіння «мистецтвом представлення та переживання».

Критерій діяльній взаємодії особистості містить вияви взаємодії та кооперації духовної культури учнів та педагогів.

Критерій перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній визначається такими показниками: здатність до програвання етюдів із педагогічним змістом, включаючи відчуття образу та характер педагогічної взаємодії зі здобувачами освіти, аналіз доцільних способів сприйняття ними навального матеріалу, втілення та корекція педагогічних задумів у змінюваних ситуаціях освітнього процесу, попереднє прогнозування оптимальних дій щодо педагогічних впливів.

Критерій обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності містить такі показники: покликання та переконливість педагогічної діяльності, позитивне ставлення та обізнаність у засобах театральної педагогіки, їхнє впровадження в освітню діяльність, зразковість життя особистості педагога для учасників освітнього процесу.

Для визначення динаміки впливу театральної педагогіки на освітню діяльність ЗВО та показники сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій нами було здійснено, за авторською методикою, поетапне оцінювання рівнів їх сформованості (див. додаток Ж).

Відповідаючи на питання студенти зазначали, якою мірою (в межах від 1 до 4 балів) вони погоджуються чи не погоджуються із твердженнями, представленими в опитувальнику: 4 бали – повна згода із твердженнями, а 1 бал – здобувач повністю не погоджується із твердженням у опитувальнику.

Розроблений нами оцінювально-результативний блок спрямований на комплексне діагностування виявів якостей самовираження в освітньо-професійній діяльності майбутніх учителів технологій шляхом диференціювання отриманих результатів за якісними рівнями їхнього вияву: початковий рівень – 60–74 балів; середній рівень – 75–89 бали; високий рівень – 90–100 балів.

Оволодіння майбутніми вчителями технологій якостями самовираження на якісних (не нижче середнього та відмінного) рівнях їхньої сформованості обумовлюється результуючим складником спроектованої нами моделі.

Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки відбувається в конкретних педагогічних умовах упровадження цього процесу. Педагогічні умови визначаються науковцями як: вироблені в процесі цілеспрямованої педагогічної діяльності обставини, правила [115]; сукупність об'єктивних можливостей ефективного вирішення педагогічних завдань [3]; потенційні можливості змісту, методів,

форм організації та засобів для розв'язання педагогічних завдань [20]; зовнішні та внутрішні чинники впливу на успішність досягнення цілей навчання і виховання [155, с. 12].

Визначаючи педагогічні умови у взаємозв'язку цілей, змісту, методів, форм організації і засобів театральної педагогіки для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій, далі визначимо сукупність потенційно-можливих зовнішніх та внутрішніх чинників як обставин ефективної реалізації цього процесу.

До провідних педагогічних умов, що забезпечують результативність формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами віднесені: формування культури театральної педагогіки майбутніх учителів технологій; поетапний характер формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; співпраця учасників освітнього процесу.

1. *Формування культури театральної педагогіки майбутніх учителів технологій.* Ефективність оволодіння майбутніми вчителями технологій акторськими якостями визначається оволодінням ними основами театральної педагогіки, розкритих у науково-педагогічній спадщині таких відомих педагогів як В. Абрамян, В. Антонюк, В. Буяльський, О. Гордійчук, М. Дергач, Л. Дубина, О. Комаровська, Л. Лимаренко, А. Макаренко, Л. Курбас, В. Рижкова, Н. Серета, О. Соромна та ін., а також сформованістю індивідуальних акторських здібностей і нахилів здобувачів освіти.

Визначальними складовими педагогічної умови формування культури театральної педагогіки є розуміння майбутніми вчителями технологій актуальності використання засобів театральної педагогіки в предметній технологічній освіті, сформованість у них стійкого інтересу до опанування світовим та вітчизняними здобутками у цій освітній галузі.

Формування культури театральної педагогіки вчителя обумовлене системним використанням на уроках технологій у виховній та позаурочній діяльності прийомів акторського мистецтва. Цьому сприятиме введення до

навчальних планів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій дисциплін за вибором студентів з формування акторських якостей.

Формування культури театральної педагогіки потребує від вчителя розуміння режисури уроку, якою забезпечується гармонія в оволодінні та використанні акторських якостей самовираження, імпровізації, ставлення до ігрової компетенції як основи людського буття.

2. *Поетапне формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки*, як друга педагогічна умова ефективного здійснення цього процесу, починається з першого, когнітивного етапу (з формування пізнавальної готовності майбутніх учителів технологій до оволодіння якостями самовираження шляхом набуття психолого-педагогічних знань у галузі театральної педагогіки, ознайомлення з базовими техніками та технологіями акторської діяльності та нових ціннісних орієнтацій і моделей вияву якостей самовираження у професійно-педагогічній діяльності), через другий етап із індивідуалізації (з вияву особистісних якостей, становлення особистісної суб'єктності майбутніх учителів технологій шляхом вияву ними набутих якостей самовираження за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами), до третього етапу педагогічної майстерності (формування у майбутніх учителів технологій педагогічної та комунікативної готовності до використання якостей самовираження у освітній та професійно-педагогічній діяльності шляхом оволодіння такими складовими педагогічної майстерності як педагогічний такт, мовлення й педагогічна техніка).

3. *Співпраця учасників освітнього процесу*, як третя педагогічна умова формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, включає утвердження суб'єкт-суб'єктної партнерської, добровільної та зацікавленої взаємодії учасників освітнього процесу на засадах саме театральної педагогіки. Використання технологій і засобів театральної педагогіки сприяє, за В. Шахрай [224, с.262],

формуванню готовності вчителя до змін рольових позицій у процесі навчання: від простої трансляції знань до набуття навичок тьютора, модератора та фасилітатора.

Співпраця учасників освітнього процесу проявляється у виявленні культурно-просвітницьких запитів сучасної молоді, в матеріально-технічному забезпеченні учнівських інсценізацій та театралізацій, залученні здобувачів освіти до різних культурних та мистецьких подій. Така співпраця обумовлює розширене використання елементів акторського мистецтва та театральної педагогіки за рамками лише уроків технологій шляхом використання набутого вчителем досвіду театралізації під час розв'язання просвітницько-культурних завдань у соціокультурному доквіллі.

Спроектвана нами абстрактно-описова педагогічна модель може використовуватися в ході професійної підготовки для визначення мети, концептуальних підходів, змісту методів, організаційних форм і засобів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій в театральній педагогіці, сприяючи їхній корекції на засадах прогнозованого отримання очікуваних результатів та надаючи процесу професійної підготовки більшої альтернативності, гнучкості та особистісної спрямованості, максимально індивідуалізуючи освітні траєкторії здобувачів освіти.

2.3. Організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Одним із провідних завдань удосконалення сучасної галузі вищої педагогічної освіти є забезпечення створення умов для набуття майбутніми вчителями світогляду, ключових компетентностей на засадах національних та загальнолюдських цінностей, розвитку творчих, інтелектуальних та фізичних здібностей для ефективної освітньо-професійної самореалізації,

забезпечення задекларованих Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [171] вимог щодо психологічної, емоційно-етичної та педагогічно-партнерської компетентності. Тому сучасною педагогічною освітою актуалізується проблема формування у майбутніх учителів предметних, та ключових комунікаційних компетентностей на засадах суб'єкт- суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

Вивчення теорії і практики підготовки майбутніх учителів технологій до суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі здобувачами освіти засвідчує використання для цього здебільшого традиційної методики професійної підготовки, що не відповідає цілям досягнення якісних рівнів готовності студентів до керування власними станами емоцій, усвідомлення особистих почуттів і відчуттів, емоцій, потреб та емоційних станів учасників освітнього процесу. Найчастіше увага викладачів педагогічних ЗВО приділяється формуванню готовності студентів до забезпечення комфортної міжособистісної взаємодії, формування емоційного благополуччя учасників освітнього процесу, готовності майбутніх учителів до врахування у навчально-виховному процесі психоемоційних станів, індивідуальних і вікових особливостей здобувачів освіти. При цьому не приділяється належна увага формуванню акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Тому, далі ми приділемо увагу вирішенню завдання обґрунтування організаційно-методичний супроводу, як необхідної умови формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Для визначення результативності спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами було створено її організаційно-методичне забезпечення у формі навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) (див.

додаток А) та методичних рекомендацій для викладачів «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» [69], у яких розкрито особливості реалізації спроектованої нами педагогічної моделі. Усвідомлюючи, що формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки є тривалим у часті освітнім процесом, ми дотримувалися поетапного підходу у створенні організаційно-методичного супроводу цього процесу, послідовно формуючи окремі складові змісту та структури акторських якостей. Структурно-логічна схема формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки представлена на рисунку 2.2.

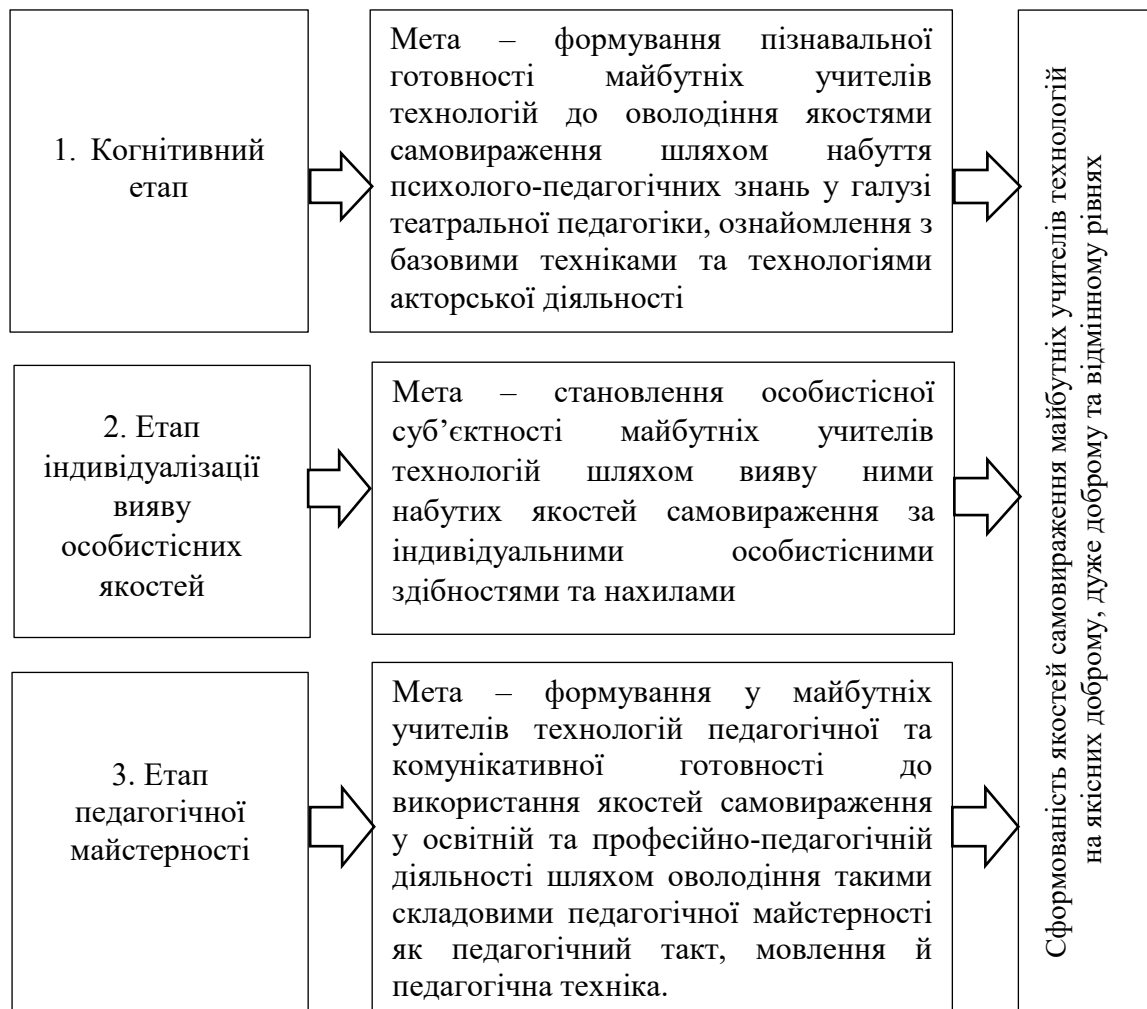

Рис. 2.2. Структурно-логічна схема формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

На засадах обґрунтованих нами в підрозділі 1.1 принципів (опосередкованого впливу довільних дій на несвідомі механізми акторської творчості, активної діяльності, впливу акторських якостей на сформованість комунікативної компетентності, динамічної взаємодії індивідуальних особистісних якостей з обраними моделями спілкування, впливу акторських навичок на моделі міжособистісного спілкування, впливу механізмів позитивного підкріплення на формування якостей самовираження, використання індивідуальних якостей особистості в оволодінні змістом навчальних дисциплін), ми прагнули забезпечити відповідність спроектованої

педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки психолого-педагогічним вимогами до цього процесу. Представлена на рисунку 2.2 структурно-логічна схема визначає цілі та результат окремих етапів професійної підготовки у формуванні якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Нею передбачений наскрізне, цілісне формування цих особистісних якостей у єдності їхніх комунікативних, функціональних, когнітивних та педагогічних компонентів, зорієнтованість та стимулювання вільного оперування якостями самовираження в освітньо-професійній діяльності.

Під час розробки організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки ми застосовували такі принципи структурування змісту та процесу навчання: систематизація логіки розгортання та обсягів навчального матеріалу за змістовими модулями; доступного, системного подання та організації змісту навчання; інтерактивного зворотного зв'язку між цілями та результатами сформованості якостей самовираження; адаптації змісту дозовано-варіативного навчального матеріалу до індивідуальних освітніх потреб та можливостей студентів.

Важливе значення у формуванні якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами відведено змістовому навчальному модулю «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) (див. додаток А).

Специфіка особливостей наповнення окремих змістових субмодулів у проєктованому нами змістовому модулі визначалась за напрацюваннями в теорії практиці з розробки навчальних програм у сучасних науково-методичних дослідженнях [26; 52; 87; 118; 144 та ін.). Опитування вчителів технологій та викладачів факультетів технологічної освітньої галузі педагогічних ЗВО засвідчило констатування ними, як суттєвого недоліку в навчанні студентів професійно-педагогічними дисциплінами, відсутності методичних розробок із розкриття сучасних технологій формування у студентів психологічної, емоційно-етичної та педагогічно-партнерської компетентностей. Існуючі методичні розробки не містять належного організаційно-методичного забезпечення формування цих важливих для професійно-педагогічної діяльності вчителів технологій компетентностей.

Викладачі професійно-педагогічних навчальних дисциплін педагогічних ЗВО, за відсутності перевірених освітньою практикою змісту та методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, часто вирішують питання вибору змісту та методики навчання студентів складовим педагогічної майстерності фрагментарно та неповно. Це робить актуальним розробку організаційно-методичного супроводу для обґрунтування змісту та методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Питання розвитку особистісно-професійних якостей майбутніх учителів технологій представлені в сучасних наукових дослідженнях О. Абрамова, М. Близнюка, Д. Кільдерова, О. Коберника, М. Корця, Є. Кулика,

М. Курача, Л. Оршанського, Л. Савченко, В. Сидоренка, В. Стешенка, А. Терещука, Г. Терещука, С. Ткачука, В. Титаренко, Д. Тхоржевського, А. Цини, Л. Чистякової, В. Яковлевої, С. Ящука та ін.

Для обґрунтування структури та змісту навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» нами були використані наукові дослідження, якими узагальнено теоретичні положення щодо структурування знань із різних галузей [26; 52; 87). У наукових дослідженнях засобами структурування здійснюється побудова, за встановленими взаємозв'язками та взаємовідношеннями, компонентного змісту навчального матеріалу у вигляді закономірностей, ідей, понять, принципів, методів учіння й викладання та ін.

Структура навчальної дисципліни визначається О. Джеджулою як упорядкований засобами формальної, логічної та дидактичної обробки зміст навчального матеріалу [52]. Завдяки такому логічному структуруванню визначаються переліки та формуються змістові блоки у вигляді тем і розділів навчальної дисципліни. Визначальним у обґрунтуванні логіки розгортання змісту навчальних дисциплін, побудові взаємовідношень між його складовими С. Мороз [144] називає розуміння та виділення компонентів навчального матеріалу.

Навчальну програму змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» складено згідно з ОПП підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології [161]. У її змісті розкрито шляхи формування у здобувачів освіти програмних результатів навчання, спрямованих на формування знань, умінь та навичок, представлених у додатку Д:

- ПРН-2. Знати теоретичні основи, форми, методи, засоби навчання та виховання особистості; закономірності розвитку і функціонування психічних явищ у вирішенні професійних завдань; об'єктивно оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці з метою самоосвіти та самовдосконалення;

- ПРН-6. Розвивати у здобувачів ключові та предметні компетентності з предметної спеціальності, формувати готовність до їх практичного застосування;

- ПРН-8. Знати та розуміти новітні методичні і педагогічні ідеї, підходи до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно- зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях;

- ПРН-9. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням конкретної дидактичної ситуації, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання, застосовувати диференціацію навчання (Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)).

Підвищення рівня сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, за представленими в ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» (2023) навчальними дисциплінами, потребує додаткового їхнього змістового наповнення авторським навчальним змістовим модулем «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» [161].

Проведений нами науково-методичний аналіз ОПП підготовки бакалаврів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), змісту навчальних дисциплін, пов'язаних із формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій (психологія, педагогіка, методика виховної роботи, основи педагогічної майстерності), вивчення науково-методичних джерел із театральної педагогіки, результати опитування викладачів та здобувачів освіти педагогічних ЗВО дозволили здійснити обґрунтування змісту навчання за створеною нами програмою навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» [68].

Навчальний змістовий модуль призначений для формування у майбутніх учителів обізнаності щодо застосування концептуальних підходів театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій, опанування викладачами педагогічних ЗВО змістом, структурою, досвідом та особливостями реалізації організаційно-методичного забезпечення цього процесу.

Зміст навчальної програми змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» визначався з урахування особливостей сучасної технологічної освітньої галузі. Аналіз вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020), результатів опитування студентів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), викладачів педагогічних ЗВО, учителів технологій сприяв впорядкуванню системи знань, умінь та навичок, якими повинні опанувати студенти під час вивчення змістового модуля.

Зміст навчального матеріалу, який обговорювався з учасниками процесу освіти в ЗЗСО та ЗВО було включено до змістових субмодулів та тем навчальної програми. Серед провідних питань, які обговорювалися визначено особливості теоретичної підготовки, організаційно-методичне забезпечення та наявний досвід використання театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій.

Те, що у зміст і структурі ОПП спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) різних педагогічних ЗВО існують суттєві розбіжності обумовило рекомендацію щодо індивідуального підходу до вибору оптимальних термінів навчання студентів за навчальною програмою пропонованого змістового модуля

Для визначення оптимальних термінів навчання за змістовим модулем «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» нами в додатку 3 представлені цілі обов'язкових освітніх компонентів ОПП «Середня освіта (Трудове навчання та технології), програмні результати навчання яких виступають передреквізитами для

вивчення пропонованого нами змістового модуля. Аналіз мети та місту освітніх компонентів, суголосних зі змістом та метою навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій», вказує на визнання доцільним терміном його вивчення час після проходження навчальної пропедевтичної практики (III семестр) та після завершення опанування навчальних дисциплін, які виступають базою для оволодіння ним: психологія (II семестр), педагогіка (III семестр), методика виховної роботи (IV семестр). Тому, доцільним для оволодіння студентами засобами театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій вважаємо V семестр, коли пропонований нами змістовий навчальний модуль можна органічно включити до змісту навчальної дисципліни основи педагогічної майстерності, яка вивчається у цьому семестрі.

Обґрунтування логічної структури навчальної програми змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій», розробка його тематичного плану, визначення у змісті його субмодулів і тем міжпредметних зв'язків та оптимальне планування навчального процесу нами було здійснено за математичним методом теорії матриць і графів [118, с. 208].

Логіко-структурний, методичний аналіз та обробка дібраної інформації дали змогу нами скласти тематичний план змістового навчального модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» у формі двох змістових субмодулів (див таблицю 2.1), які розкривають логіку розгортання та вивчення змісту проєктованого навчального модуля.

Перший змістовий субмодуль «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як проблема педагогічної теорії і практики» містить три теми. Перша тема – «Аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці» –

розкриває перед студентами актуальність формування якостей самовираження майбутніх учителів; визначає сутність театральної педагогіки як засобу формування акторської техніки, вмінь і навичок впливати на людину; аналізує

Таблиця 2.1

Структура залікових кредитів навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій»

Змістові субмодулі та теми	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
ЗМІСТОВИЙ СУБМОДУЛЬ 1. Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як проблема педагогічної теорії і практики.				
Тема 1. Аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці.	2	2	5	1
Тема 2. Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів.	2	2	5	1
Тема 3. Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.	2	2	5	1
Разом за змістовим субмодулем 1	6	6	15	3
ЗМІСТОВИЙ СУБМОДУЛЬ 2. Організаційно-педагогічні аспекти формування якостей майбутніх самовираження учителів технологій засобами театральної педагогіки.				
Тема 1. Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.	2	2	5	1
Тема 2. Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.	2	2	5	1
Тема 3. Організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки	2	2	5	1
Разом за змістовим субмодулем 2	6	6	15	3
Всього годин	12	12	30	6

питання формування якостей самовираження здобувачів освіти засобами театральної педагогіки в наукових дослідженнях; описує концептуальні

підходи до використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів технологій.

Друга тема – «Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів» – висвітлює особливості удосконалення освітньої діяльності на засадах визначення аналогій в акторських та педагогічних діях у досвіді формування акторських якостей майбутніх учителів. Розглядаються особливості використання акторської діяльності, теорії театральної педагогіки, індивідуальних особистісних якостей студентів, засобів навчання руховій культурі для передачі свого досвіду, підвищення ефективності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Третя тема – «Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – характеризує зміст понять актор і акторське мистецтво, розкриває концептуальні засади акторської діяльності, складові понять якості самовираження, театральна педагогіка, вимоги до сучасного актора, сутність понятійного конструкту «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, здійснює конкретизацію необхідних та достатніх обсягів освітньо-професійної діяльності учасників освітнього процесу, необхідних для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Другий змістовий субмодуль «Організаційно-педагогічні аспекти формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» включає три теми. Перша тема – «Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – розкриває: методи формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій за концептуальним підходом щодо непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості; акторські методи, за концептуальним

підходом залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості; формування значущих особистісних якостей педагога за діяльнісно-вчинковою концепцією розвитку особистості; переведення обраних моделей педагогічної взаємодії і спілкування із плану внутрішнього у зовнішній за концепцією поведінкової теорії особистості; методи формування якостей самовираження за концептуальними засадами використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін.

Друга тема – «Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – висвітлює мету, концептуальні підходи та принципи формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, визначає перелік акторських якостей, навчальні дисципліни та зміст навчального модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій», розкриває етапи, методи, організаційні форми та засоби впровадження спроектованої моделі, характеризує критерії, рівні ефективності та результат цього процесу.

Третя тема – «Організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» – розкриває специфіку запровадження в професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів технологій спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження засобами театральної педагогіки, здійснює опис організаційно-методичного забезпечення у вигляді навчальної програми змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій», методичних рекомендацій для викладачів педагогічних ЗВО та комплексу засобів діагностики сформованості якостей самовираження.

Навчання змістовому модулю починалося з ознайомлення студентів із послідовністю його вивчення, структурою та змістом лекційних, практичних занять, із обсягами завдань індивідуальних та самостійних робіт, визначалися

терміни їхнього виконання та уточнювалися форми звітності студентів. Структура навчального змістового модуля розкривалася для студентів за описами тих навчальних дисциплін, до змісту яких його було включено та за методичним рекомендаціями з його вивчення [69].

Вивчення начального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» здійснювалося за трьома послідовними етапами:

1. Усвідомлення головних освітніх завдань.
2. Оволодіння засобами театральної педагогіки теоретичними знаннями та практичними навичками з вияву акторських якостей.
3. Визначення ефективності впровадження навчального змістового модуля.

Обґрунтування змісту навчального модуля здійснено з урахуванням науково-педагогічних засад із розробки та впровадження навчально-методичних літературних джерел. Були враховані сучасні наукові підходи до забезпечення логічності, системності начального процесу, індивідуальних освітніх можливостей майбутніх учителів технологій.

Вища педагогічна технологічна освіта є сферою педагогічної освіти, якою визначаються цілі, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби професійно-педагогічної підготовки, є тим освітнім простором педагогічного ЗВО, в якому відбувається становлення та розвиток особистості майбутніх учителів технологій. Оволодіння студентами змістом навчального матеріалу модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» здійснювалося в ході проведення лекційних, практичних занять та в ході виконання завдань самосійної і індивідуальної роботи.

З метою створення педагогічних умов формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами було проведено ряд заходів із викладачами професійно-педагогічних дисциплін педагогічних ЗВО. Для цього були підготовлені

методичні рекомендації «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» [69], провідним завданнями яких стало опанування знаннями з використання методики навчання цьому студентів. Для викладачів педагогічних ЗВО нами було розроблено цикл із чотирьох занять із їхньої підготовки до формування самовираження якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Завданням викладачів було опанування:

- теоретичними основами проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці;

- досвідом формування якостей самовираження майбутніх учителів;

- сутнісно-змістовими характеристиками формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки;

- особливостями методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Заняття з викладачами були проведені у ході кафедральних методичних семінарів педагогічних ЗВО. Під час першого заняття на тему «Проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці» обговорювалися питання актуальності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки з точки зору пояснення та прогнозування цілеспрямованого взаємозв'язку складових процесу навчання (мета, зміст, методи і організаційні форми) з особливостями застосування засобів акторського мистецтва.

Було визначено концептуальні засади цього процесу: 1) концепція опосередкованих впливів непрямих довільних дій на неусвідомлювані механізми творчості І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, Л. Курбаса та П. Саксаганського; 2) втілення у виховній системі А. Макаренка педагогічної концепції залучення елементів театральної творчості до педагогічної

діяльності, якою забезпечується творча атмосфера освітнього процесу; 3) концепція формування актуальних для соціуму особистісних якостей та властивостей за діяльнісно-вчинковою теорією особистості Г. Костюка та В. Роменця; 4) опанування майбутніми вчителями руховою культурою, прийомами внутрішнього бачення образів, імпровізаційними вміннями потенційно-можливих варіантів міжособистісної взаємодії та спілкування за концептуальними засадами поведінкової теорії особистості В. Skinner; 5) концепція використання індивідуальних якостей особистості майбутніх учителів технологій для опанування професією педагога з використанням прийомів драматизації та театралізації англійських педагогів А. Maley і А. Duff.

Також на першому занятті, на підставі проаналізованих вище концептуальних підходів до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, були конкретизовані принципи організації цього процесу.

Друге заняття на тему «Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів» було спрямоване на актуалізацію вивчення досвіду формування якостей самовираження майбутніх учителів засобами театральної педагогіки шляхом аналізу її науково-педагогічних і мистецьких засад. Ознайомлення з досвідом формування якостей самовираження майбутніх учителів здійснювалося за аналогіями акторських та педагогічних дій. Розглядалися пропоновані театальною педагогікою комплекси тренінгових вправ, систематичне виконання яких сприяє формуванню здібностей на підсвідомому рівні завдяки руху від фізичних дій до виявів глибини внутрішніх емоційно-почуттєвих переживань. Слухачі знайомилися з особливостями формування у здобувачів освіти здатності до заразливості інших у спілкуванні, принципами педагогічного впливу, опановували образно-почуттєве подання змісту навчального матеріалу, забезпечення уваги здобувачів.

Тема третього заняття «Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» спрямована на ознайомлення викладачів із структурою та змістом ключових понять дослідження «формування», «акторське самовираження», «якості», «якості самовираження», «майбутні учителі технологій», «засоби», «педагогіка» та «театральна педагогіка», як складових досліджуваного нами понятійного конструкту «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки».

Четверте заняття «Особливості методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» було спрямоване на ознайомлення викладачів із конкретною методикою формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як складової функціональної структури професійно-педагогічної освіти, яка сприяє досягненню її цілей. Перед викладачами було розкрито методичні засади та цільову спрямованість методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки за ознаками складових розвитку творчого самопочуття здобувачів освіти за такими концептуальним підходами: непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості методами *опрацювання доцільної педагогічної поведінки педагога, мовленнєвих імпровізацій, відновлення творчого самопочуття*; концептуальними засади залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості А. Макаренка *методами участі педагогів у театралізованих діях та спілкуванні, володіння власним тілом (правильна постава, рух, жести), диханням та різними голосовими інтонаціями*; діяльнісно-вчинкової теорії особистості Г. Костюка та В. Роменця *методом кооперації освітньої діяльності в театралізаціях*; поведінкової теорії особистості В. Skinner *методами чотириетапної підготовки вчителя до уроку технологій*; використання індивідуальних

якостей особистості майбутніх учителів технологій для опанування змістом навчальних дисциплін англійських педагогів А. Maley і А. Duff *методами відкритої режисури уроку, «подорожі машиною часу», стильових імпровізацій*.

Впродовж чотирьох занять викладачі педагогічних ЗВО ознайомилися з практичним впровадженням методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Описані нами структура та зміст організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки забезпечує створення сприятливих умов для її впровадження як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Висновки до другого розділу

У розділі розкрито особливості методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Здійснено проєктування педагогічної моделі та обґрунтовано організаційно-методичний супровід цього процесу.

Під методикою формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами розуміється комплекс систематизованих цілей, концептуальних підходів, принципів, змістових, процесуальних та оцінювально-результативних складників, спрямованих на формування якостей самовираження на якісних рівнях навчальних досягнень студентів.

Розкрито методичні засади та цільову спрямованість методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки за ознаками складових розвитку творчого

самопочуття здобувачів освіти за *концептуальним підходом щодо непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості*. Цьому сприятиме використання методів: опрацювання доцільної педагогічної поведінки педагога засобами виразної демонстрації різних почуттів відносно потенційно можливих дій учасників освітнього процесу; мовленнєвих імпрровізацій, які використовуються в особливо емоційно-напружених педагогічних ситуаціях, коли зовнішні подразники перетворюються у факти особистісної свідомості педагога; відновлення творчого самопочуття (короткочасні відпочинок, розслаблення та самонавіювання для відновлення втраченої енергії та сили).

Відбиття зовнішньої сценічно-театральної складової виховного впливу у справжній духовності та переживаннях педагога забезпечується *концептуальним підходом залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості*. Цьому сприяють акторські методи: володіння власним тілом (правильна постава, рух, жести), диханням та різними голосовими інтонаціями; участь педагогів у театралізованих діях та спілкуванні.

За діяльнісно-вчинковою концепцією розвитку особистості, соціально значущі особистісні якості педагога формуються в динаміці складної системи його суб'єктної взаємодії з суспільством шляхом використання методу кооперації освітньої діяльності в театралізаціях.

Опанування вчителями технікою переведення обраних моделей педагогічної взаємодії і спілкування із плану внутрішнього у зовнішній може ефективно здійснюватися, *за концепцією поведінкової теорії особистості* методами психолого-педагогічних тренінгів та поетапної підготовки вчителя до уроку.

За концептуальними засадами використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін обґрунтовані такі методи формування акторських якостей: відкрита режисура уроку; «подорожі машиною часу»; стильові імпрровізації

Визначальним складником обґрунтування та запровадження в професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів технологій концептуальних засад, змісту, процесу формування та діагностики сформованості якостей самовираження засобами театральної педагогіки нами визначено педагогічну модель досліджуваного феномену у єдності концептуально-цільового, змістового, процесуального та оцінювально-результативного блоків.

Концептуально-цільовий блок містить наукові засади (мету, концептуальні підходи та принципи) формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Метою реалізації педагогічної моделі задекларовано забезпечення цілеспрямованого формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження засобами театральної педагогіки на засадах впровадження концептуальних підходів (вплив усвідомлених непрямих довільних дій на неусвідомлювані механізми творчості; забезпечення творчої атмосфери освітнього процесу елементами театралізацій; діяльнісно-вчинкова теорія особистості; поведінкова теорія особистості; використання індивідуальних якостей особистості в опануванні змістом навчання) та принципів опосередкованого впливу довільних дій на несвідомі механізми акторської творчості, активної діяльності, впливу акторських якостей на сформованість комунікативної компетентності, динамічної взаємодії індивідуальних особистісних якостей з обраними моделями спілкування, впливу акторських навичок на моделі міжособистісного спілкування, механізмів позитивного підкріплення на формування акторських якостей, використання індивідуальних якостей особистості в оволодінні змістом навчальних дисциплін.

Змістовий блок складають структурні складові якостей самовираження (імпровізаційні навички, автентичність та сила особистого індивідуального стилю, емоційність, ліричність, достовірність, задушевність, високий інтелектуалізм та сповідальність, мовна тональність, почуття міри та натхнення), навчальні дисципліни професійної підготовки, які забезпечують

сформованість якостей самовираження: «Педагогіка», «Психологія», «Основи інклюзивної освіти», «Методика виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності» та авторський навчальний змістовий модуль «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій».

Процесуальний блок педагогічної моделі розкриває етапи (когнітивний, індивідуалізації вияву особистісних якостей і педагогічної майстерності), методи навчання (опрацювання педагогічно обґрунтованої поведінки; мовленнєвої імпровізації; створення творчого самопочуття; володіння жестами, власним тілом, управління диханням і інтонаційними відтінками голосу; участі у спілкуванні та сценічних діях; стильові імпровізації; колективної діяльності в театралізаціях; поетапна робота педагога над уроком; відкрита режисури уроку), традиційні (лекції, практичні, лабораторні роботи, самостійна робота студентів, індивідуальні освітні завдання) та інноваційні (мікрОВикладання, публічна реалізація імпровізацій, короткочасні вправи зі створення творчого самопочуття, темпоритм педагогічних дій, кооперативна театральна діяльність; багаторазове програвання ситуацій театралізації) форми організації та засоби навчання : ідеальні (акторські техніки сценічного мовлення, психотехніка, самоконтроль психофізіологічних процесів, моделювання освітніх ситуацій) й матеріальні (натуральні, іконічні, символічні, технічні).

Оцінювально-результативний блок висвітлює критерії сформованості якостей самовираження (опосередкований вплив свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості; вияв духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів; діяльнісна взаємодія особистості зі світом; перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній; обумовленість ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності), рівні їхньої сформованості (початковий, середній, високий) та результат впровадження спроектованої нами педагогічної моделі – сформованість якостей

самовираження майбутніх учителів технологій на якісних середньому та високому рівнях.

Встановлено, що результативність формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначається реалізацією трьох педагогічних умов цього процесу: формування культури театральної педагогіки майбутніх учителів технологій; поетапний характер формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; співпраця учасників освітнього процесу.

Для апробації та впровадження педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки нами складено її організаційно-методичний супровід у складі навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» та методичних рекомендацій «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» для викладачів та студентів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Навчальна програма змістового модуля зорієнтована на оволодіння майбутніми вчителями технологій методологічним підходам, принципам, змістом професійно-педагогічної діяльності з використанням засобів театральної педагогіки.

Для апробації та впровадження педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки було проведено низку навчальних заходів із науково-педагогічними працівниками освітніх програм «Середня освіта (Трудове навчання та технології)», під час яких викладачі отримали методичні рекомендації «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», зорієнтовані на оволодіння:

- теоретичними основами проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці;

- досвідом формування якостей самовираження майбутніх учителів;
- сутнісно-змістовими характеристиками формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки;
- особливостями методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Отже, формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки представлено як багатокomпонентний та багатовимірний процес, який включає організаційно-методичне забезпечення, спроектоване на засадах концептуальних підходів та принципів особистісного розвитку. Такий системний процес є відкритим, здатним до самовдосконалення і саморозвитку, а результатом його впровадження є рівень сформованості акторських якостей та готовність майбутніх учителів технологій до використання елементів театральної педагогіки в освітньому процесі.

Зміст другого розділу дисертації висвітлено в публікаціях автора: [68], [69], [70], [73], [74], [75].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Завершальною складовою проведеного дослідження став педагогічний експеримент, визначення його завдань, розробка програми дослідно-експериментальної роботи, здійснення інтерпретації та узагальнення її результатів. У третьому розділі представлено опис та результати перевірки ефективності впровадження спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

3.1. Завдання і хід експериментальної роботи

Мета педагогічного експерименту полягала у дослідній перевірці ефективності спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Провідними факторами впливу на формування якостей самовираження студентів став рівень готовності студентів до практичного застосування набутих професійних знань та вмінь, їхня вмотивованість на оволодіння якостями самовираження засобами театральної педагогіки.

Педагогічний експеримент було проведено на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Хмельницького національного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. В педагогічному експерименті були задіяні 347 майбутніх учителів, які навчалися за спеціальністю 014 Середня освіта (трудове навчання та технології) та 32

викладачі педагогічних ЗВО. Дослідно-експериментальна робота відбувалась впродовж 2023–2025 років.

Констатувальний педагогічний експеримент спрямовувався на визначення рівнів сформованості якостей самовираження у 178 майбутніх учителів технологій, за обґрунтованими в підрозділі 2.2 критеріями їхнього вияву: опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості; вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів; діяльнісної взаємодії особистості зі світом; перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній; обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності.

Експериментальне дослідження було організовано за принципами наукового обґрунтування засобів діагностики, конфіденційності одержаних діагностичних результатів, об'єктивності процесу оцінювання в реальних умовах освітнього процесу педагогічного ЗВО.

Під час констатувального етапу педагогічного експерименту впродовж 2023–2024 років було розроблено діагностичний інструментарій для вимірювання рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки за визначеними в підрозділі 2.2 критеріями, здійснено аналіз отриманих експериментальних даних та їхнє узагальнення, було встановлено взаємозв'язок між рівнями сформованості якостей самовираження за допомогою емпіричних дослідницьких методів.

Констатувальний етап педагогічного експерименту передбачав два етапи досягнення його мети. На першому етапі здійснено розробку та апробацію методів для обґрунтування критеріїв та показників сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Було проаналізовано сучасні методики визначення кількісно-якісних показників сформованості особистісно-професійних якостей майбутніх учителів технологій, якими

визначається ефективність їхньої професійно-педагогічної діяльності та визначаються рівні сформованості особистісних якостей.

Необхідні засоби діагностики було обрано на підставі їхньої відповідності поставленим у дисертаційній роботі завданням дослідження, на засадах їхньої доступності у використанні, усвідомлення здобувачами освіти необхідності досягнення результатів діагностики. Констатувальний експеримент передбачав використання розрахункових об'єктивних методик. Отримання його результатів забезпечувала система методів діагностики стану сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій: анкетування, спостереження, тестування, виконання практичних, самостійних, індивідуальних дослідницьких та контрольних робіт, аналіз навчальних досягнень студентів та ін.

Результати діагностичного оцінювання визначили рівні сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Під час проведення анкетування 178 студентів бакалаврату (див. додаток II) були одержані відповіді, за якими визначено початковий рівень когнітивної сформованості, що визначається не чітким усвідомленням понять «театральна педагогіка», «актор», «якості самовираження». Студенти зазнавали труднощів у відповідях на питання щодо визначення поняття «театральна педагогіка». Більшість майбутніх учителів (83%) називали такі її окремі складові як галузь педагогіки акторської творчості, спрямовану на розвиток спілкування засобами голосу, жестів, доповнювали відповіді ознаками розвитку нахилів та здібностей особистості, її культурного становлення, розкриття специфіки використання акторських засобів у процесі навчання та виховання. 32% виявили правильне розуміння сутності поняття «актор» та його ознак. Більшість майбутніх учителів (88%) правильно називали відомі їм акторські якості самовираження. Відповідаючи на питання «Які способи реалізації якостей самовираження Вами використовуються в повсякденній освітній діяльності?» студенти давали розбіжні відповіді: використання імпровізації під час виконання освітніх

завдань, вияви емоційності та інтелекту, виразного мислення в ході демонстрації власних навчальних досягнень, участь у годинах спілкування для створення позитивної, толерантної атмосфери в академічній студентській групі. У відповідях на питання щодо якостей самовираження та умінь, необхідних учителю для ефективного реалізації завдань технологічної освіти, 77% студентів визначили комунікативні уміння, а решта 23%, визначили вміння власним прикладом виявляти такі вміння як толерантність, здатність до співпраці та взаємодії, навички рівноправної комунікації.

В ході другого етапу констатувального експерименту було виявлено рівні сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Сформованість у студентів-бакалаврів якостей самовираження, як ознаки їхньої педагогічної майстерності, нами визначалась за розробленою І. Зязюном трирівневою шкалою:

- рівень початкової педагогічної умілості, що формується під час навчання студентів за освітньо-професійною програмою;

- рівень середньої педагогічної майстерності, набуття якого відбувається впродовж перших кількох років самостійної освітньо-професійної діяльності вчителя-початківця та характеризується становленням його власного індивідуального стилю освітньої діяльності;

- рівень високої педагогічної творчості, що проявляється у пошуку вчителем освітніх інновацій для вдосконалення власної теоретичної і практичної професійно-педагогічної підготовленості, забезпечує її високу результативність і ефективність. Сюди можуть входити результати наукових розвідок вчителів у формі науково-методичного забезпечення освітнього процесу, здійснення презентацій власного педагогічного досвіду, впровадження та узагальнення освітніх інновацій [166].

Одержані нами результати анкетування майбутніх учителів технологій та визначення у підрозділі 2.2 показників сформованості якостей самовираження, як складових педагогічної майстерності, дали нам змогу визначити рівні їхньої сформованості за п'ятьма критеріями.

Критерій опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості. Високий рівень педагогічної творчості у сформованості якостей самовираження проявили 39 (21,9%) майбутніх учителів технологій, які проявили володіння методикою створення творчого самопочуття, здатність до виразної демонстрації власних почуттів (див. додаток Ж).

Середній рівень педагогічної майстерності було виявлено у 61 (34,3%) студента, які показали фрагментарне володіння методикою створення уроків-вистав, зазнавали окремих труднощів у володінні методикою створення творчого самопочуття. Уміння застосування майбутніми учителями імпровізаційних режисерських дій у навчанні учнів технологіям характеризувалися відсутністю ознак цілісності та системності.

Початковий рівень педагогічної умілості було проявлено 78 (43,8%) студентів, які зазнали істотних труднощів у орієнтуванні в цілях та окремих завданнях уроків технологій, тлумаченні базових понять театральної педагогіки, що є ознакою елементарності у сформованості знань про акторські якості.

Критерій вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів. 32 (18,0%) майбутніх учителів технологій високого рівня педагогічної творчості, завдяки сформованості якостей самовираження, проявили здатність заражати інших прагненням навчатися завдяки володінню постановкою голосу, пластикою тіла та розкутістю (див. додаток Ж).

Рівень середньої педагогічної майстерності, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів, було виявлено у 57 (32,0%) студентів із частковим володінням здатністю заражати інших бажанням учитися шляхом навіювання.

Початковий рівень педагогічної умілості проявили, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів, 89

(50,0%) майбутніх учителів, які виявили здатність до фрагментарного володіння мистецтвом представлення та переживання.

Критерій діяльній взаємодії особистості. Високий рівень педагогічної творчості показав сформованість якостей самовираження у 44 (24,7%) майбутніх учителів технологій, які виявили здатність до пошуку освітніх інновацій для вдосконалення власної теоретичної і практичної професійно-педагогічної підготовленості шляхом кооперованої взаємодії «духовних культур» із іншими учасниками освітнього процесу (див додаток Ж).

Середній рівень педагогічної майстерності, за виявом власного індивідуального стилю кооперованої взаємодії «духовних культур» із іншими учасниками освітнього процесу, ситуативно продемонстрували 72 (40,4%) студентів.

Рівень початкової педагогічної умілості, за критерієм діяльній взаємодії особистості зі світом, було виявлено у 62 (34,9%) студентів. Ці майбутні вчителі технологій характеризуються недостатньою вмотивованістю щодо кооперативній взаємодії з іншими, потребуючи додаткових виховних впливів з боку викладачів для усвідомлення впливу на ефективність їхньої освітньо-професійної діяльності сформованості здатності до ефективній взаємодії з оточуючими.

Критерій перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній. Високий рівень педагогічної творчості визначається сформованістю у майбутніх учителів технологій умінь програвати педагогічні етюди з включенням у певні образи, здатність до передчуття образу та характеру взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу (див. додаток Ж). Констатувальний експеримент сприяв визначенню високого рівня у 40 (22,5%) майбутніх учителів технологій, які проявили готовність до здійснення презентацій власного початкового педагогічного досвіду, впровадження та узагальнення освітніх інновацій.

Середній рівень педагогічної майстерності, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, було виявлено у 58 (32,6%) осіб, які володіють власним індивідуальним стилем аналізу найімовірніших моделей сприйняття іншими пропонованого ними змісту навчального матеріалу, але відчують певних складнощів у втіленні власних задумів в умовах постійно змінюваного освітнього процесу.

Початковий рівень педагогічної умілості проявили 80 (44,9%) студентів, у яких сформованість якостей самовираження характеризувалася недостатньо ефективною готовністю до коригування задумів в умовах постійно змінюваного педагогічного процесу та труднощами у прогнозуванні на майбутнє особливостей використання оптимальних способів педагогічного впливу.

Критерій обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності. 32 (18,0%) майбутніх учителів технологій високого рівня педагогічної творчості виявили переконання у необхідності здійснення в майбутньому педагогічної діяльності, усвідомлення власного покликання до неї, проявили намагання впровадження методів і засобів драматизації у діяльності закладу освіти (див. додаток Ж).

Середній рівень педагогічної майстерності, за критерієм залежності результатів соціальних впливів від рівня власної активності особистості, проявили 60 (33,7%) студентів із частковим володінням методами і засобами драматизації та намаганнями їхнього впровадження у своїй індивідуальній освітньо-педагогічній діяльності.

Початковий рівень педагогічної умілості, за критерієм залежності результатів соціальних впливів від рівня власної активності особистості, було виявлено у 86 (48,3%) студентів, які виявили позитивне ставлення до методів і засобів драматизації та усвідомлюють необхідність зразковості власного особистого життя для всіх учасників освітнього процесу.

У таблиці 3.1 наведені результати констатувального дослідження з діагностики рівнів сформованості виявів якостей самовираження майбутніх учителів технологій.

Отримані в ході констатувального експерименту результати засвідчили, що більшість майбутніх учителів технологій набули середнього та початкового рівнів сформованості акторських якостей. І тільки від 18,0% до 24,7% студентів проявили володіння якостями цього виду на високому рівні.

Таблиця 3.1

Рівні сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій за результатами констатувального експерименту

Критерії сформованості	Рівень сформованості							
	Початковий		Середній		Високий		Разом	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості	78	43,8	61	34,3	39	21,9	178	100
Вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів	89	50,0	57	32,0	32	18,0	178	100
Діяльнісної взаємодії особистості	62	34,9	72	40,4	44	24,7	178	100
Перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній	80	44,9	58	32,6	40	22,5	178	100
Обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності	86	48,3	60	33,7	32	18,0	178	100

Наведені на рисунку 3.1 результати констатувального дослідження наочно ілюструють динаміку сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Як видно, найнижчий рівень сформованості акторських якостей студентів на високому рівні було відзначено за критеріями вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному

впливові на учнів та обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності (18,0%). Це є наслідком недостатньої ефективності традиційної професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій в питаннях формування в них акторських якостей. Найменшу кількість студентів із початковим рівнем педагогічної умілості (34,9%) було виявлено за критерієм діяльнісної взаємодії особистості, тому що показники акторських якостей за цим критерієм (містить вияви взаємодії та

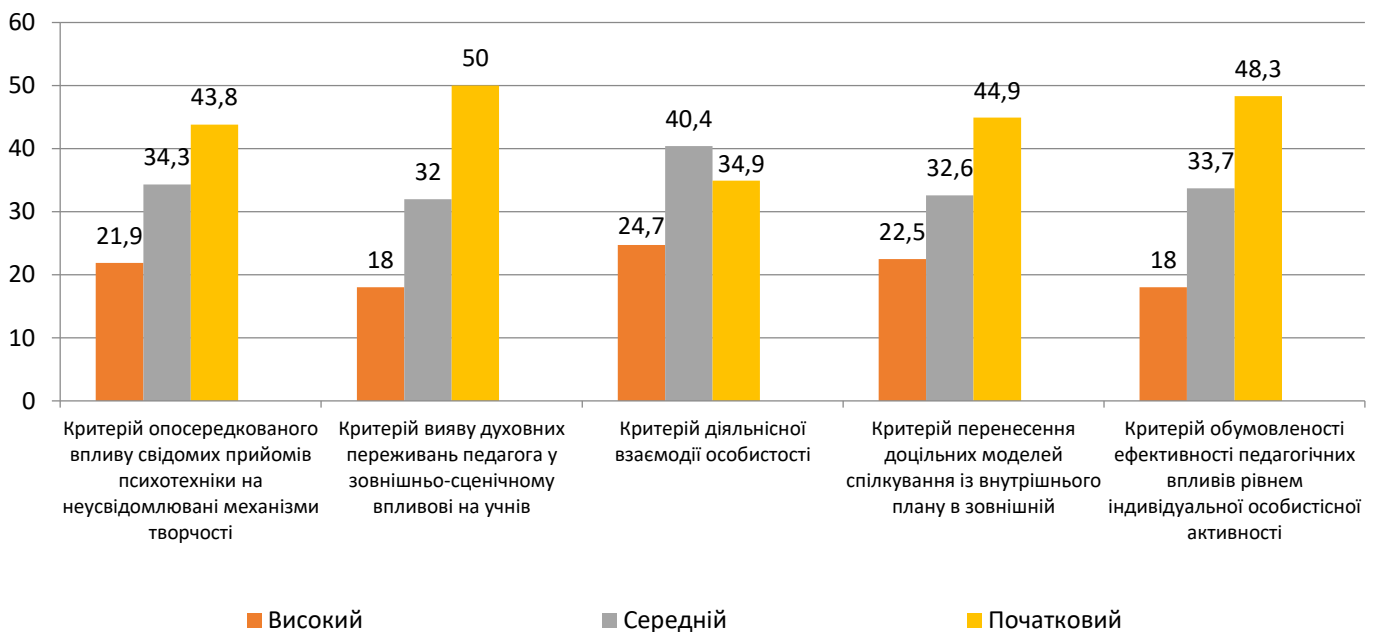

Рис. 3.1. Розподіл студентів за рівнями сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій на етапі констатувального експерименту, (%).

кооперації духовної культури учнів та педагогів) опосередковано формуються в ході професійно-педагогічної підготовки під час навчання психолого-педагогічним дисциплінам.

Одержані нами результати констатувального експерименту актуалізують потребу вдосконалення процесу професійно-педагогічної підготовки з формування якостей самовираження майбутніх учителів

технологій засобами театральної педагогіки шляхом впровадження спроектованої нами моделі формування цих особистісних якостей.

Метою педагогічного формувального експерименту стала перевірка сформульованої гіпотези, за якою нами зроблене припущення, що формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки буде ефективним за умов здійснення професійно-педагогічної підготовки на засадах принципів педагогіки гуманітаризації та комплексної інтеграції концептуальних підходів до розвитку особистості в театральній педагогіці під час освітньої діяльності студентів.

Формувальний педагогічний експеримент був проведений за наведеними у 2 розділі організаційно-педагогічними аспектами формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Дослідження було проведене в педагогічних ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх учителів технологій, де опановуються обрані нами освітні контенті та були створені сприятливі умови для здійснення формувального педагогічного експерименту.

Формувальний експеримент проводився на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Хмельницького національного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Кременецької гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка.

Під час формувального педагогічного експерименту було здійснено поетапне впровадження педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, яке складалось із підготовчого, формувального та рефлексивного етапів.

На *підготовчому етапі* було розроблено концептуальні засади апробації спроектованої нами моделі, здійснювалася адаптація її змісту до традиційних моделей професійної підготовки майбутніх учителів технологій

в інших педагогічних ЗВО, встановлювалися взаємозв'язки між змістом традиційних та експериментально запровадженими навчальними дисциплінами ОПП та навчальних планів підготовки майбутніх учителів технологій.

В ході *формульовального етапу* педагогічного експерименту було здійснено апробацію авторської навчальної програми змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій», обґрунтовані етапи, форми організації, методи та засоби театральної педагогіки з формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Їхнє доповнення та уточнення відбувалося в ході обговорення повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з питань професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій. Згідно сучасних тенденцій розвитку технологічної освітньої галузі вищої освіти, на цьому етапі конкретизувалися зміст формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та компонентний склад такої підготовки (мета, концептуальні засади, принципи, методи, організаційні форми та засоби, а також діагностичні методи).

Рефлексивний етап формульовального експерименту, за результатами впровадження педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, передбачав підготовку доповідей на науково-практичні конференції, кафедральні наукові семінари, проведення освітньо-наукової діяльності зі студентами проблемних груп на кафедрах технологічної освіти, що дієво сприяло підтвердженню висунутих нами робочих припущень.

Теоретичне обґрунтування педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки забезпечило практичну реалізацію визначених нами у підрозділі 2.1 етапів реалізації цього процесу: 1 етап (когнітивний) із формування пізнавальної готовності майбутніх учителів технологій до оволодіння

якостями самовираження; 2 етап (індивідуалізації) сприяв вияву майбутніми вчителями набутих якостей самовираження за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами; 3 етап (педагогічної майстерності) спрямовувався на формування у майбутніх учителів технологій педагогічної та комунікативної готовності до використання якостей самовираження у освітній та професійно-педагогічній діяльності.

Проектування та дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки обумовлені поетапним формуванням критеріальних характеристик сформованості якостей самовираження, обґрунтованих у підрозділі 2.2. Так на першому (когнітивному) етапі майбутні учителі технологій отримували психолого-педагогічні знання в галузі театральної педагогіки, ознайомилися з базовими техніками та технологіями акторської діяльності та набували нових ціннісних орієнтацій і моделей вияву якостей самовираження у професійно-педагогічній діяльності. У ході другого етапу (індивідуалізації) відбувалося становлення особистісної суб'єктності майбутніх учителів технологій. На третьому етапі (педагогічної майстерності) студенти опановували такими складовими педагогічної майстерності як педагогічний такт, мовлення й педагогічна техніка.

Професійно-педагогічна підготовка з формування якостей самовираження здійснювалася на засадах обґрунтованої та розробленої нами моделі впродовж навчання майбутніх учителів технологій за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Провідними завданнями формувального експерименту стали: дослідно-експериментальна перевірка ефективності спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; здійснення апробації поетапного процесу формування якостей цього виду; визначення ефективності підібраних змісту, організаційних форм, методів та засобів театральної педагогіки з формування

якостей самовираження майбутніх учителів технологій; здійснення узагальнень та формулювання висновків щодо ефективності спроектованої моделі, за результатами статистичної обробки результатів формувального експерименту.

Формувальний педагогічний експеримент було проведено у 2024–2025 рр. зі здобувачами освіти спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Репрезентативність вибірки було забезпечено природністю проведення контрольного етапу педагогічного експерименту за відсутності спеціального відбору майбутніх учителів технологій в контрольних (83 особи) та експериментальних (86 осіб) груп.

На початку формувального педагогічного експерименту нами були проведені констатувальні зрізи з вимірювання рівнів сформованості якостей самовираження у майбутніх учителів технологій контрольних та експериментальних груп за обґрунтованими у підрозділі 2.2 критеріями: опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості; вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів; діяльнісної взаємодії особистості зі світом; перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній; обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності.

Вхідні рівні сформованості акторських якостей майбутніх учителів технологій за зазначеними критеріями визначалися за тими самими методиками, що і в ході констатувального експерименту (див. додатки Ж та И). У таблиці 3.2 наведені дані констатувального експерименту, які мають несуттєву різницю із даними, отриманими нами під час констатувальних зрізів на початку формувального експерименту, що є ознакою однорідності складів експериментальних та контрольних груп, забезпечуючи рівнозначні початкові умови для проведення формувального педагогічного експерименту.

Із таблиці 3.2 видно, що переважна більшість майбутніх учителів технологій проявили початковий та середній рівні сформованості якостей самовираження. Схожість даних, отриманих студентами під час констатувального експерименту та перед проведенням формувального педагогічного експерименту, дала нам змогу розпочати проведення дослідно-експериментальної перевірки спроектованої нами моделі в експериментальних групах майбутніх учителів технологій.

Таблиця 3.2

Аналіз рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій за результатами констатувального та на початку формувального експериментів

Рівні сформованості	Критерії сформованості якостей самовираження																			
	Констатувальний експеримент										Початок формувального експерименту									
	Опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості		Вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів		Діяльнісної взаємодії особистості зі світом		Перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній		Обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності		Опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості		Вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів		Діяльнісної взаємодії особистості зі світом		Перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній		Обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	39	21,9	32	18,0	44	24,7	40	22,5	32	18,0	38	22,5	29	17,2	46	27,2	42	24,9	33	19,5
Середній	61	34,3	57	32,0	72	40,4	58	32,6	60	33,7	64	37,9	62	36,7	74	43,8	60	35,5	59	34,9
Початковий	78	43,8	89	50,0	62	34,9	80	44,9	86	48,3	67	39,6	78	46,1	49	29,0	67	39,6	77	45,6
Разом	178	100	178	100	178	100	178	100	178	100	169	100	169	100	169	100	169	100	169	100

Упродовж 2024–2025 років відбувалось запровадження спроектованої нами моделі формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в експериментальних групах. У контрольних групах формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження здійснювалося за традиційними освітніми контентами, без використання експериментальних факторів (навчального змістового модуля, методів, організаційних форм та засобів театральної педагогіки) формування якостей цього виду.

Під час підготовки до проведення формувального педагогічного експерименту викладачі педагогічних ЗВО були ознайомлені з методикою його проведення. Для апробації спроектованої моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки викладачі були ознайомлені зі змістом, структурою, методикою її апробації. З ними були проведені науково-методичні семінари, інструктажі з ознайомлення з навчальним змістовим модулем «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» [68] та методичними рекомендаціями до нього «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» [69]. Така організаційно-підготовча робота з викладачами сприяла успішному проведенню формувального педагогічного експерименту.

Під час першого, когнітивного етапу запровадження спроектованої педагогічної моделі було зосереджено увагу на формуванні пізнавальної готовності майбутніх учителів технологій до оволодіння якостями самовираження шляхом набуття психолого-педагогічних знань у галузі театральної педагогіки, ознайомлення з базовими техніками та технологіями акторської діяльності.

До змісту навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» вводився зміст розроблених нами двох субмодулів, спрямованих на базову підготовку до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки: формування якостей

самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як проблема педагогічної теорії і практики та організаційно-педагогічні аспекти формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Другий етап впровадження спроектованої нами педагогічної моделі включав індивідуалізацію виявів особистісних якостей майбутніх учителів технологій, становлення їхньої особистісної суб'єктності шляхом вияву набутих якостей самовираження за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами. З цією метою використовувалися практико-орієнтовані методи: опрацювання педагогічно обґрунтованої поведінки; мовленнєвої імпровізації; творчого самопочуття; володіння жестами, власним тілом, управління диханням і інтонаційними відтінками голосу; участь у спілкування та сценічних діях; стильові імпровізації; колективна діяльність у театралізаціях; поетапна методика роботи педагога над уроком; відкритої режисура уроку. В ході етапу індивідуалізації використовувалися традиційні (лекції, практичні, лабораторні роботи, самостійна робота студентів, виконання індивідуальних освітніх завдань) та інноваційні (мікрОВикладання, публічна реалізація імпровізацій, короткочасні вправи зі створення творчого самопочуття; темпоритм педагогічних дій, кооперативна театральна діяльність; багаторазове програвання ситуацій театралізації) форми організації навчання.

В ході третього етапу педагогічної майстерності діяльність викладачів спрямовувалася на формування у майбутніх учителів технологій педагогічної та комунікативної готовності до використання акторських якостей у освітній та професійно-педагогічній діяльності шляхом оволодіння такими складовими педагогічної майстерності як педагогічний такт, мовлення й педагогічна техніка.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на засадах реалізації особистісно орієнтованого формування у майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки таких якостей самовираження як

імпровізаційні навички, автентичність та сила особистого індивідуального стилю, емоційність, ліричність, достовірність, задушевність, високий інтелектуалізм та сповідальність, мовна тональність, почуття міри та натхнення, використовуючи методи, організаційні форми і засоби театральної педагогіки та впроваджуючи педагогічні умови реалізації цього процесу.

3.2. Програма та результати дослідно-експериментальної перевірки розробленої педагогічної моделі

Представимо далі методами кількісно-якісного аналізу та статичної обробки даних формувального педагогічного експерименту результати дослідження ефективності спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Здійснювані в ході формувального педагогічного експерименту діагностичні вимірювання якісно висвітлюють сформованість у майбутніх учителів технологій якостей самовираження.

Ефективність формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначалася за трьома етапами формувального педагогічного експерименту. Рівні сформованості у майбутніх учителів технологій якостей самовираження визначалися за результатами аналізу виконання ними тестових модульних контрольних робіт, завдань самостійної роботи, поточного та підсумкового контролю.

Результати діагностичних вимірювань сформованості у студентів експериментальних груп якостей самовираження порівнювалися з навчальними досягненнями майбутніх учителів технологій контрольних груп. Діагностика результативності кожного з трьох етапів формувального педагогічного експерименту та визначення динаміки рівнів сформованості якостей самовираження здійснювалися шляхом порівняльного аналізу отриманих даних педагогічного експерименту. Основні види контрольно-

діагностичних заходів склалися з проведення на початку формувального педагогічного експерименту та по завершенні кожного з трьох його етапів констатувальних різів.

На підставі одержаних перед проведенням формувального педагогічного експерименту результатів контрольної діагностики нами були зроблені такі припущення:

- спроектована нами педагогічна модель формування якостей самовираження засобами театральної педагогіки сприятиме цілеспрямованому оволодінню майбутніми вчителями альтернативними педагогічними технологіями розвитку творчого мислення здобувачів освіти, збагачуватиме їх новим життєвим досвідом, навчатиме міжособистісній соціокультурній взаємодії, розвиватиме комунікативні здібності, культуру спілкування, формуватиме прагнення творити нове, створюватиме позитивну емоційну мотивацію до навчання шляхом оволодіння прийомами та методами використання якостей самовираження у своїй освітньо-професійній діяльності;

- обґрунтована та розроблена педагогічна модель сприятиме зростанню рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Проведений нами формувальний педагогічний експеримент мав перевірити правильність зазначених вище припущень. Ефект віддаленості вияву педагогічної результативності, вмотивованість студентів на оволодіння майбутньою професією вчителя технологій, індивідуальні особистісні якості багатогранної особистості студентів мали суттєвий вплив на результативність впровадження педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Це суттєво ускладнювало можливість формалізації діагностичних процедур для оцінювання ефективності впровадження педагогічної моделі, орієнтуючи нас на використання системних та нелінійних методик діагностики.

Достовірність та надійність висновків, отриманих за результатами формувального педагогічного експерименту, обумовлена адекватністю визначених нами показників та критеріїв оцінювання рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Діагностування динамічних змін, за показниками та критеріями сформованості у студентів якостей самовираження, сприяло одержанню достовірних та об'єктивних даних формувального педагогічного експерименту. Як показник підсумкового оцінювання нами були визначені рівні сформованості у майбутніх учителів технологій якостей самовираження. При цьому статус операційного критерію визначався розбіжностями в її значеннях, за показниками та критеріями вияву цих рівнів у ході формувального педагогічного експерименту.

Ефективність спроектованої педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначалася в ході якісного здійснення заходів діагностики за показниками репрезентативності (обґрунтованість чисельності вибірки учасників експерименту), надійності (повторні тестування та опитування студентів), достовірності та валідності (використання методів статистичної обробки результатів дослідження) отриманих експериментальних даних.

Оцінювання рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за *критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості*, було здійснено шляхом аналізу письмових та усних відповідей майбутніх учителів технологій за наведеними в додатку II питаннями та опитувальником для діагностування рівнів сформованості складників якостей самовираження студентів (див. додаток Ж). Були застосовані методи оцінювання сформованості вмінь студентів щодо використання базових понять та засобів театральної педагогіки, діагностування ціннісних ставлень інтеграції набутих знань із театральної педагогіки в цілісну освітньо-професійну діяльність.

Як зазначено у підрозділі 2.3, до змісту начальних дисциплін «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи» та ін. були введені теми, орієнтовані на формування у майбутніх учителів технологій теоретичних знань із театральної педагогіки та практичних умінь із використання якостей самовираження: аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці; досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів; сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Діагностичні зміни сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, у експериментальних та контрольних групах на початковому етапі та після проведення формувального експерименту представлені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, у експериментальних та контрольних групах

Рівні сформованості	На початку формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	20	24,1	18	20,9	21	25,3	29	33,7

Середній	31	37,3	32	37,2	32	38,6	36	41,9
Початковий	32	38,6	36	41,9	30	36,1	21	24,4
Усього	83	100	86	100	83	100	86	100

Результати діагностування вказують на те, що третя частина (33,7%) майбутніх учителів технологій експериментальних групи виявили високий рівень усвідомлення провідних понять театральної педагогіки та якостей самовираження. У контрольних групах студентів із високим рівнем вияву якостей самовираження було виявлено в межах однієї четвертої від загальної їх кількості (25,3%). Негативною була динаміка змін в експериментальних групах, за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, на початковому рівні (-17,5%), які виявили складнощі в розумінні ключових понять театральної педагогіки. У контрольних групах динаміка змін на початковому рівні була несуттєвою (+2,5%). Все це вказує на достатню ефективність першого (когнітивного) етапу впровадження спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Під час другого етапу (індивідуалізації) впровадження спроектованої нами педагогічної моделі було виявлено сформованість якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критеріями вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів та діяльнісної взаємодії особистості.

Динамічні зміни сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки, за *критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів*, до початку і після проведення формувального педагогічного експерименту наведені в таблиці 3.4. Сформованість у майбутніх учителів якостей самовираження, за цим критерієм, визначалась за опитувальником для

діагностування рівнів сформованості складників якостей самовираження (див додаток Ж), за показниками здатності зараження інших бажанням вчитися шляхом володіння пластикою тіла, постановкою голосу, розкутістю,

Таблиця 3.4

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів, у експериментальних та контрольних групах

Рівні сформованості	На початку формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	15	18,1	14	16,3	16	19,3	23	26,7
Середній	31	37,3	30	34,9	32	38,6	38	44,2
Початковий	37	44,6	42	48,8	35	42,1	25	29,1
Усього	83	100	86	100	83	100	86	100

навіюванням та засобами переживання та представлення. За результатами опитувань переважна більшість студентів експериментальних (44,2%) та контрольних (38,6%) виявили середній рівень сформованості акторських якостей.

З даних таблиці 3.4 видно, що динаміка показників сформованості якостей самовираження у студентів експериментальних груп є позитивною. Зростання чисельності студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними) склало на високому рівні 7,4%, а на середньому – 5,6%. Перед початком формувального педагогічного експерименту високий рівень сформованості якостей самовираження проявили 16,3% майбутніх учителів технологій в експериментальних групах, а після його завершення їх стало 26,7%, що вказує на зростання на 10,4%. У контрольних групах так збільшення було зафіксовано тільки на 1,2%. Суттєво значущим було зменшення на 19,7% кількості здобувачів освіти експериментальних груп, які

проявили початковий рівень сформованості якостей самовираження, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів. У контрольних групах такі зміни були несуттєво значущими (-2,5%).

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм діяльнісної взаємодії особистості з оточенням, у контрольних та експериментальних групах перед початком та після проведення формувального педагогічного експерименту наведено в таблиці 3.5.

Позитивні динамічні зміни сформованості якостей самовираження на високому рівні характеризуються приростом в експериментальних групах +11,7%, а в контрольних групах вони були суттєво меншими (+1,2%). Здобувачі з високим рівнем сформованості якостей самовираження проявили

Таблиця 3.5

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм вияву діяльнісної взаємодії особистості з оточенням, у експериментальних та контрольних групах

Рівні сформованості	На початку формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	21	25,3	24	27,9	23	27,7	34	39,6
Середній	36	43,4	38	44,2	37	44,6	42	48,8
Початковий	26	31,3	24	27,9	23	27,7	10	11,6
Усього	83	100	86	100	83	100	86	100

здатність до пошуку освітніх інновацій для вдосконалення власної теоретичної і практичної професійно-педагогічної підготовленості шляхом кооперованої взаємодії «духовних культур» із іншими учасниками освітнього процесу. В експериментальних групах було відзначено суттєве зменшення на

16,3% чисельності майбутніх учителів технологій із початковим рівнем сформованості якостей самовираження, який відзначається потребою у реалізації викладачами додаткових виховних впливів для усвідомлення здобувачами освіти взаємозв'язку між ефективністю кооперованої взаємодії із учасниками освітнього процесу від сформованості якостей самовираження (див. додаток Ж).

В ході завершального третього етапу (педагогічної майстерності) впровадження спроектованої нами педагогічної моделі було виявлено сформованість якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критеріями *переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній та залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості*. Для цього нами було проведено опитування з визначення складових педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій (див. додаток Ж).

Представлені в таблиці 3.6 результати опитування майбутніх учителів технологій, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, показали, що в експериментальних групах високий та середній рівні сформованості якостей самовираження зросли, відповідно, на 11,6% та 9,3%. Чисельність здобувачів освіти з початковим

Таблиця 3.6

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, у експериментальних та контрольних групах

Рівні сформованості	На початку формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	21	25,3	21	24,4	22	26,5	31	36,0
Середній	30	36,1	30	34,9	32	38,6	38	44,2

Початковий	32	38,6	35	40,7	29	34,9	17	19,8
Усього	83	100	86	100	83	100	86	100

рівнем сформованості якостей самовираження знизилася в експериментальних групах на 20,9%. У контрольних групах було зафіксовано несуттєву позитивну динаміку таких змін: кількість студентів із високим рівнем сформованості акторських якостей зросла лише на 3,7%, з середнім – тільки на 2,5%, а зменшення кількості студентів із початковим рівнем сформованості якостей самовираження обмежилось всього 3,7%.

Динаміка змін сформованості у майбутніх учителів технологій якостей самовираження, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості в експериментальних та контрольних групах по завершенні формувального експерименту представлено в таблиці 3.7. Діагностика сформованості якостей

Таблиця 3.7

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, у експериментальних та контрольних групах

Рівні сформованості	На початку формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	16	19,3	17	19,8	17	20,5	30	34,9
Середній	28	33,7	30	34,9	29	34,9	39	45,3
Початковий	39	47,0	39	45,3	37	44,6	17	19,8
Усього	83	100	86	100	83	100	86	100

самовираження показала, що більше третини (34,9%) майбутніх учителів технологій експериментальних груп виявили високий рівень сформованості

якостей самовираження за показниками переконаності у здійсненні в майбутньому педагогічної діяльності, усвідомлення свого покликання до неї та необхідності зразковості власного особистого життя для всіх учасників освітнього процесу (див додаток Ж). У контрольних групах студентів високий рівень сформованості якостей самовираження проявила одна п'ята частина студентів (20,5%). Негативною була динаміка змін сформованості у студентів експериментальних груп акторських якостей (-25,5%), за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, на початковому рівні, які зазнавали суттєвих труднощів у володінні знаннями та впровадженні методів і засобів драматизації у власній освітньо-професійній діяльності. Серед студентів контрольних груп така відмінність мала мало виражений характер (-2,4%). Отримані експериментальні дані стали підтвердженням ефективності третього етапу педагогічної майстерності стосовно застосування педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Узагальнення одержаних нами даних формувального педагогічного експерименту, за п'ятьма критеріями сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, включало порівняння даних до його початку та після завершення у контрольних та експериментальних групах (див. таблицю 3.8 та рисунки 3.2–3.5).

Одержані результати дослідно-експериментальної роботи підтверджують, що відмінність між показниками сформованості якостей самовираження, за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, на високому рівні складає між експериментальними та контрольними групами 8,4% на користь майбутніх учителів технологій експериментальних груп, які виявили здатність до усвідомлення шляхів досягнення цілей навчання технологій засобами проведення уроків-вистав, створення творчого самопочуття та застосування імпровізаційних режисерських дій у навчанні, проявляли

уміння щодо виразного показу певних почуттів по відношенню до дій учнів. 3,3% приросту сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій на середньому рівні відбулися внаслідок дієвого збільшення кількості студентів

Таблиця 3.8

Динаміка рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій в експериментальних та контрольних групах за результатами формувального експерименту

Рівні сформованості		Критерії сформованості якостей самовираження																			
		Контрольні групи										Експериментальні групи									
		Опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості		Вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів		Діяльній взаємодії особистості зі світом		Перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній		Обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності		Опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості		Вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів		Діяльній взаємодії особистості зі світом		Перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній		Обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Високий	До	20	24,1	15	18,1	21	25,3	21	25,3	16	19,3	18	20,9	14	16,3	24	27,9	21	24,4	17	19,8
	Після	21	25,3	16	19,3	23	27,7	22	26,5	17	20,5	29	33,7	23	26,7	34	39,6	31	36,0	30	34,9
Середній	До	31	37,3	31	37,3	36	43,4	30	36,1	28	33,7	32	37,2	30	34,9	38	44,2	30	34,9	30	34,9
	Після	32	38,6	32	38,6	37	44,6	32	38,6	29	34,9	36	41,9	38	44,2	42	48,8	38	44,2	39	45,3
Початковий	До	32	38,6	37	44,6	26	31,3	32	38,6	39	47,0	36	41,9	42	48,8	24	27,9	35	40,7	39	45,3
	Після	30	36,1	35	42,1	23	27,7	29	34,9	37	44,6	21	24,4	25	29,1	10	11,6	17	19,8	17	19,8
Разом		83	100	83	100	83	100	83	100	83	100	86	100	86	100	86	100	86	100	86	100

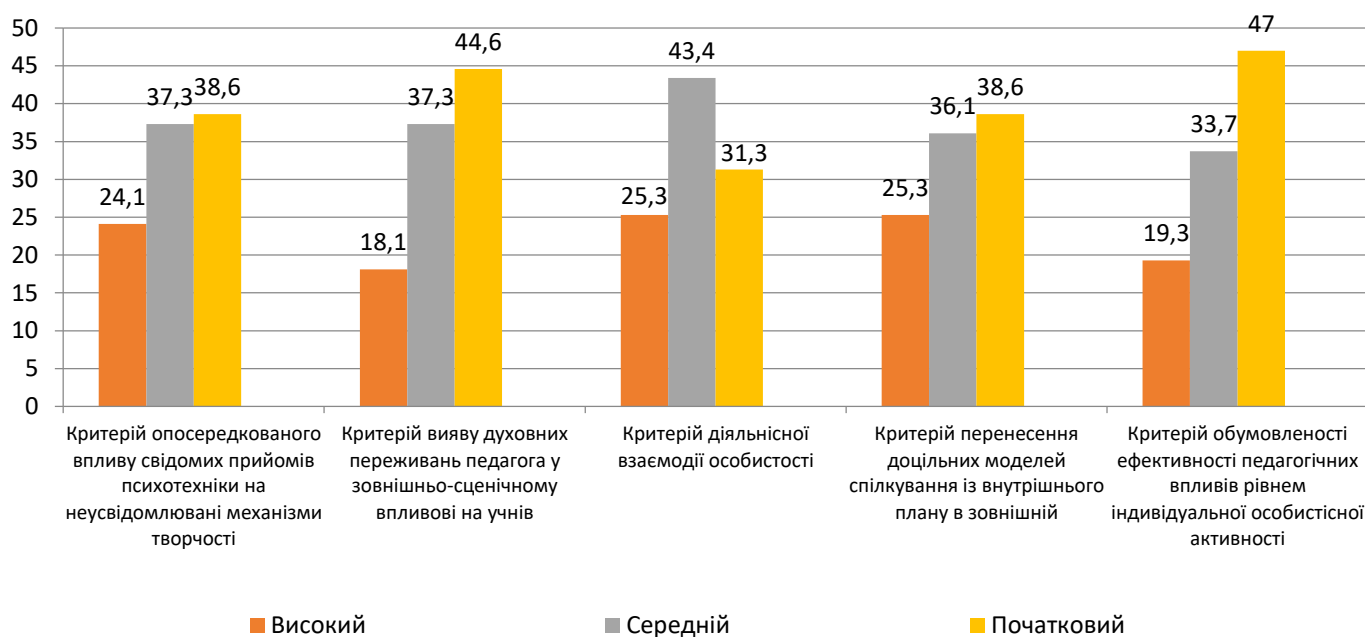

Рис. 3.2. Розподіл майбутніх учителів технологій контрольних груп за рівнями сформованості якостей самовираження до початку формувального експерименту, (%).

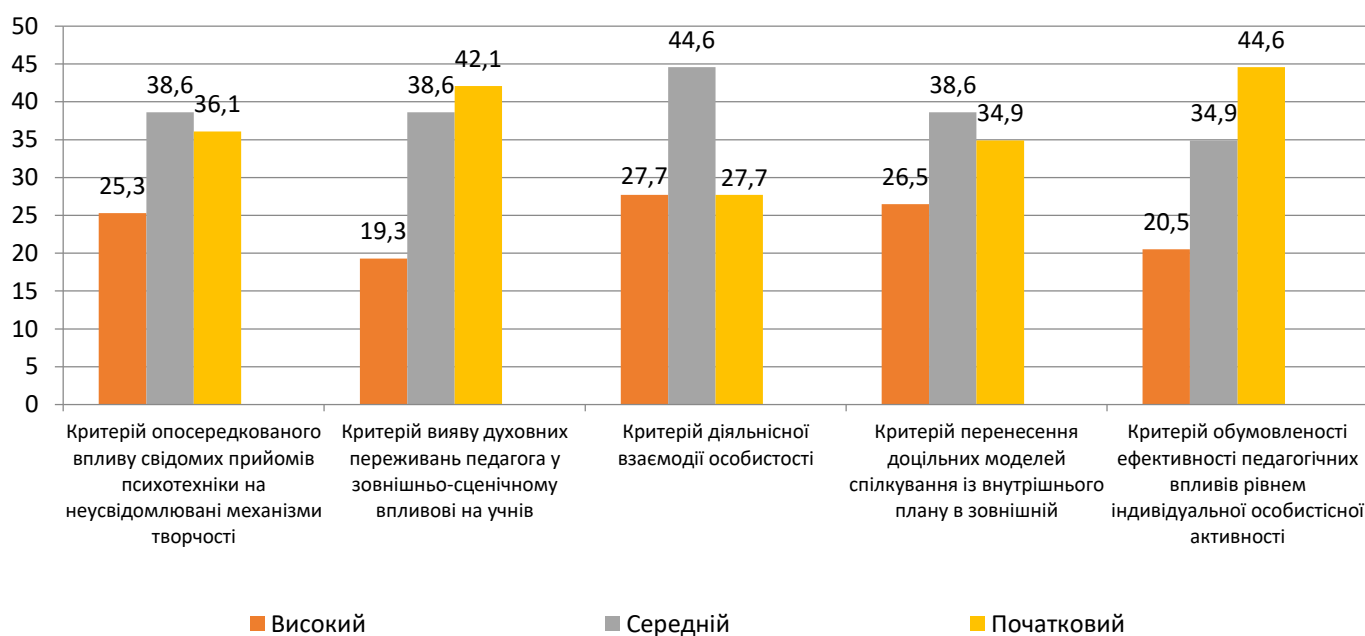

Рис. 3.3. Розподіл майбутніх учителів технологій контрольних груп за рівнями сформованості якостей самовираження по завершенні формувального експерименту, (%).

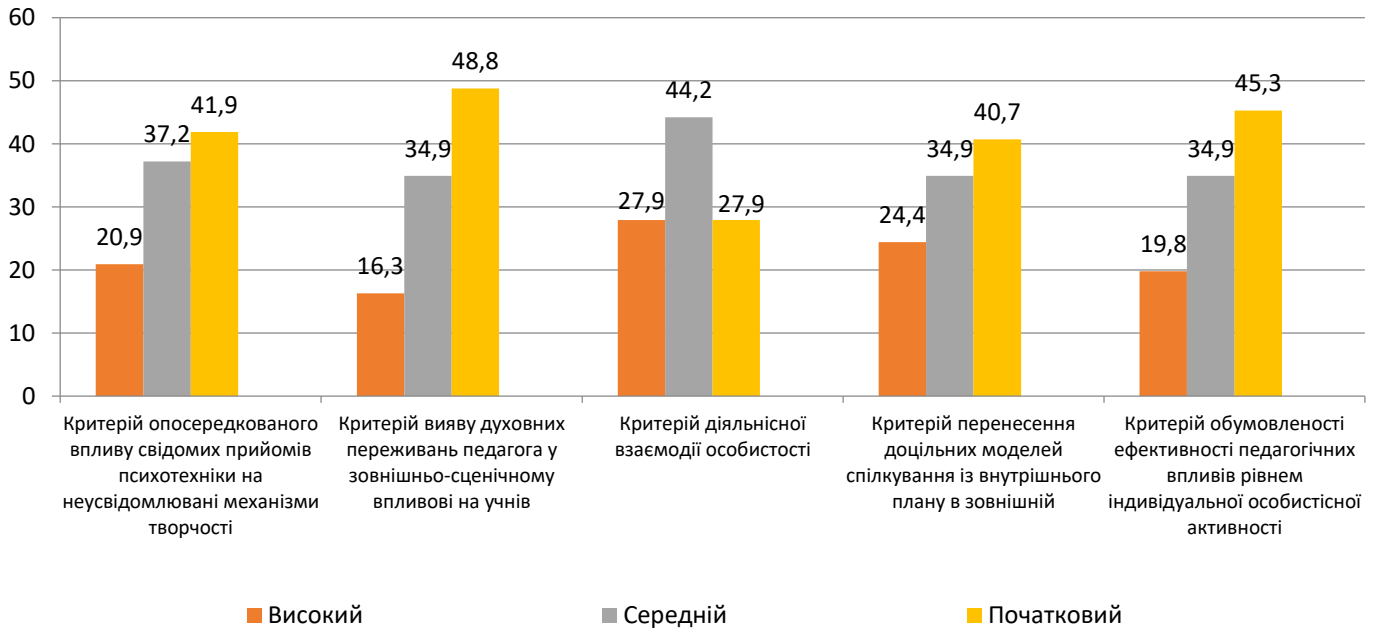

Рис. 3.4. Розподіл майбутніх учителів технологій експериментальних груп за рівнями сформованості якостей самовираження до початку формувального експерименту, (%).

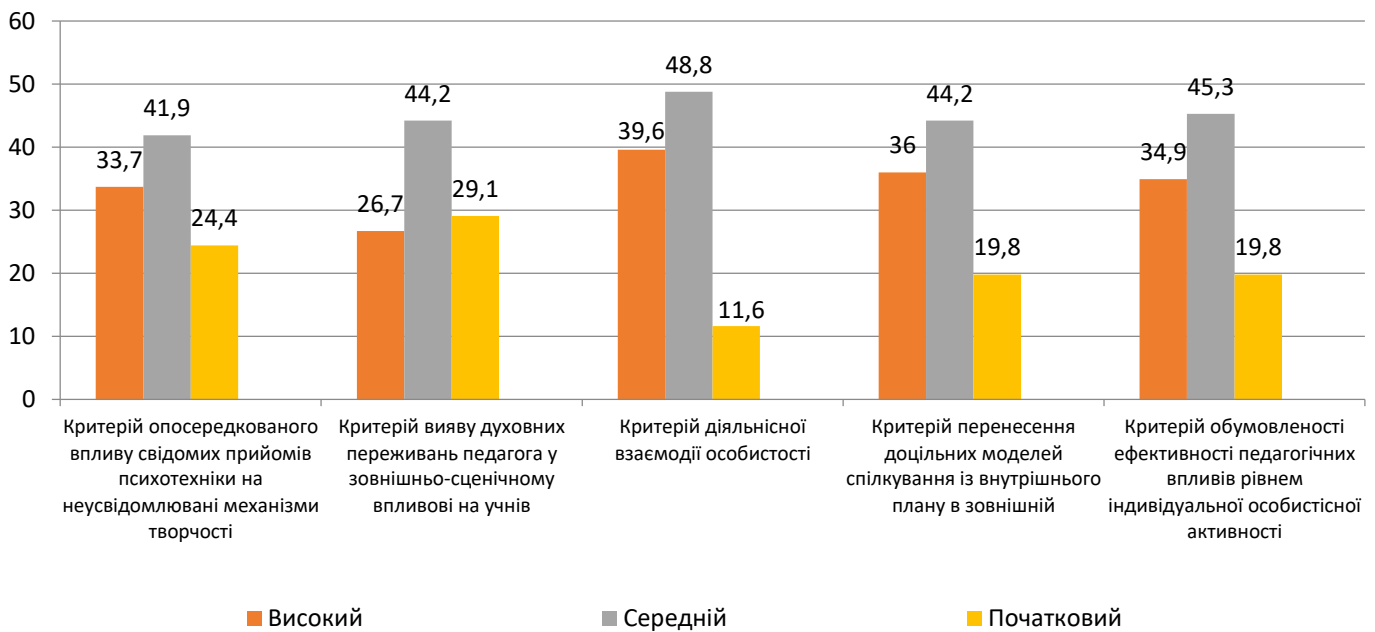

Рис. 3.5. Розподіл майбутніх учителів технологій експериментальних груп за рівнями сформованості якостей самовираження по завершенні формувального експерименту, (%).

із високим рівнем сформованості цих якостей. Студенти з середнім рівнем характеризувалися фрагментарними виявами знань із театральної педагогіки для застосування імпровізаційних режисерських дій у навчанні школярів технологіям. Усвідомлення ними теоретичних відомостей та дій з використання прийомів психотехніки характеризувалося відсутністю ознак цілісності системи театральної педагогіки. Водночас, суттєве зниження на 11,7% чисельності майбутніх учителів технологій в експериментальних групах, порівняно з контрольними групами, із проявами початкового рівня сформованості якостей самовираження, які не зазнавали складнощів в орієнтації в цілях та окремих завданнях уроків технологій, стало свідченням сформованості акторських якостей майбутніх учителів технологій.

За критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів було виявлено таку динаміку змін показників

сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій. Так, високий рівень сформованості цих якостей мав приріст 7,4% в експериментальних групах, порівняно з контрольними групами. Ці здобувачі освіти проявили здатність до зараження інших бажанням вчитися шляхом володіння навіюванням, розкутістю, пластикою тіла, постановкою голосу. Середній рівень, по завершенні формувального педагогічного експерименту, мав приріст серед студентів експериментальних груп +5,6% у порівнянні з контрольними групами. Відбулося суттєве зменшення на 13,0% здобувачів освіти експериментальних груп із проявами початкового рівня сформованості якостей самовираження, які проявляли здатність до часткового застосування вмінь із представлення та вияву власних переживань. Це сталося завдяки приросту кількості студентів на середньому та високому рівнях, за критерієм відбиття переживань, духовності у зовнішній сценічній стороні впливу на інших учасників освітнього процесу.

Досить позитивною була динаміка змін, за показниками сформованості якостей самовираження студентів експериментальних груп, у порівнянні з контрольними групами, за критерієм діяльнісної взаємодії особистості з оточуючим світом. Високий рівень сформованості якостей самовираження мав зростання на 11,9% серед студентів експериментальних груп, які проявили відчуття та здатність до кооперованої взаємодії власної «духовної культури» з іншими учасниками освітнього процесу. Середній рівень мав приріст 4,2% в експериментальних групах, порівняно з контрольними, студенти яких виявили часткову здатність до пошуку освітніх інновацій для вдосконалення власної теоретичної і практичної професійно-педагогічної підготовленості шляхом кооперованої взаємодії «духовних культур» із іншими учасниками освітнього процесу. Початковий рівень вияву якостей самовираження мав зниження на 16,1% серед студентів експериментальних груп, у порівнянні з контрольними групами, які потребували від викладачів додаткових виховних впливів для усвідомлення взаємозв'язку між

ефективністю кооперованої взаємодії із учасниками освітнього процесу та сформованістю якостей самовираження.

Результати діагностування показників сформованості якостей самовираження студентів, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, засвідчили позитивне зростання на 9,5% високого рівня їх сформованості у студентів експериментальних груп, у порівнянні з контрольними групами. Ці студенти проявили вміння програвати педагогічні етюди з включення в певні образи, здатність до передчуття образу та характеру взаємодії з учасниками освітнього процесу. Відбулося збільшення на 5,6% чисельності студентів експериментальних груп, у порівнянні з контрольними, з виявами середнього рівня сформованості якостей самовираження, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній. Студенти цього рівня відчували певні труднощі у аналізі найвирогідніших моделей сприйняття учасниками освітнього процесу пропонованого ними змісту навчального матеріалу та у втіленні задумів в умовах постійно змінюваного освітнього процесу. Сталося також зниження на 15,1% здобувачів освіти з виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження, які раніше виявляли недостатню готовність до коригування задумів в умовах постійно змінюваного освітнього процесу та здатність до прогнозування на майбутнє особливостей використання оптимальних способів освітнього впливу.

Було виявлено, за результатами дослідно-експериментальної роботи, відмінності між показниками критерію залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості на високому рівні сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп у 14,4% на користь майбутніх учителів технологій експериментальних груп, які проявили переконаність у необхідності здійснення в майбутньому педагогічної діяльності, усвідомлення свого покликання до неї та важливості зразковості виявів власного особистого

життя для всіх учасників освітнього процесу. 10,4% змін на середньому рівні сталися за результатами дієвого зростання показників середнього рівня сформованості у майбутніх учителів технологій акторських якосте. Ці студенти характеризувалися частковим володінням знаннями щодо методів і засобів драматизації, намаганнями впроваджувати методи і засоби драматизації в своїй індивідуальній педагогічній діяльності. Водночас, відбулося зниження на 24,8% чисельності студентів експериментальних груп, у порівнянні з контрольними групами, з виявами початкового рівня сформованості акторських якостей, які вже на зазнавали суттєвих труднощів у володінні знаннями щодо методів і засобів драматизації, усвідомленні необхідності зразковості власного особистого життя для всіх учасників освітнього процесу.

Таким чином, за кожним окремим із п'яти критеріїв сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, в експериментальних групах було виявлено позитивно-динамічні зміни, що мають суттєву відмінність від результатів сформованості якостей самовираження, отриманих у контрольних групах. Надійність та достовірність одержаних результатів формульованого педагогічного експерименту підтверджується статистичним аналізом ефективності спроектованої та апробованої педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Перевірку суттєвості розбіжностей між рівнями сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій контрольних та експериментальних після проведення формульованого педагогічного експерименту нами було здійснено за критерієм згоди К. Пірсона. Представлені в таблиці 3.7 дані діагностики рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій експериментальних і контрольних груп після проведення формульованого педагогічного експерименту нами були використані для перевірки відсутності чи наявності між ними статистичних розбіжностей. Порівняння представлених у додатках

К–П результатів оцінювання сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій контрольних та експериментальних груп, зафіксованих по завершенні формувального педагогічного експерименту вказує, за критерієм К. Пірсона, на наявність їхньої суттєвої статистичної різниці, що обумовлено використанням експериментальних факторів впроваджені в експериментальних групах педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Одержані результати формувального педагогічного експерименту стали підтвердженням гіпотези відносно зростання ефективності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій, якщо воно здійснюватиметься на засадах реалізації концептуальних підходів і принципів театральної педагогіки, використання її засобів у професійно-педагогічній підготовці студентів, а також впровадження педагогічних умов підвищення ефективності такої підготовки.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі здійснено перевірку гіпотези щодо ефективності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки на засадах принципів педагогіки гуманітаризації та комплексної інтеграції концептуальних підходів до розвитку особистості в театральній педагогіці під час освітньої діяльності студентів.

Розроблено методику проведення констатувального та формувального педагогічного експерименту, здійснено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів та сформульовано узагальнені висновки.

Педагогічний експеримент був проведений у шести педагогічних ЗВО України. На різних його етапах було задіяно 347 майбутніх учителів технологій (178 – у констатувальному та 169 – у формувальному

педагогічному експерименті) та 32 викладачі, які брали участь у реалізації ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Для діагностики прояву показників, за критеріями сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, було використано систему методів оцінювання стану сформованості цих якостей майбутніх учителів технологій: анкетування, спостереження, тестування, виконання практичних, самостійних, індивідуальних дослідницьких та контрольних робіт, аналіз навчальних досягнень студентів та ін.

У ході констатувального педагогічного експерименту було здійснено розробку та апробацію методів обґрунтування критеріїв та показників сформованості якостей самовираження, а також визначалися рівні їхньої сформованості у майбутніх учителів технологій. Так, за *критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості* високий рівень педагогічної творчості було виявлено у 21,9% студентів, рівень середньої педагогічної майстерності було відзначено у 34,3% осіб, початковий рівень педагогічної умілості проявили 43,8% осіб. За *критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів* було отримано такі результати: високий рівень педагогічної творчості – 18,0% студентів, рівень середньої педагогічної майстерності виявлено у 32,0% осіб, початковий рівень педагогічної умілості склав 50,0% осіб. Діагностування за *критерієм діяльнісної взаємодії особистості* встановило такий розподіл: високий рівень педагогічної творчості – 24,7% студентів, рівень середньої педагогічної майстерності – 40,4 % осіб, початковий рівень педагогічної умілості – 34,9% осіб. За *критерієм перенесення доцільних моделей спілкування із внутрішнього плану в зовнішній* були отримані такі дані: до високого рівня педагогічної творчості було віднесено 22,5% студентів, рівень середньої педагогічної майстерності – 32,6% осіб, початковий рівень педагогічної умілості виявили 44,9% осіб. Оцінювання за *критерій обумовленості ефективності педагогічних впливів рівнем індивідуальної особистісної активності* показало такий розподіл:

високий рівень педагогічної творчості – 18,0% студентів, рівень середньої педагогічної майстерності – 33,7 % осіб, початковий рівень педагогічної умілості – 48,3% осіб. Такі результати засвідчили однорідність даних та дали змогу розпочати формувальний педагогічний експеримент у рівних умовах для контрольних та експериментальних груп.

Схожість даних, отриманих студентами під час констатувального експерименту та перед проведенням формувального педагогічного експерименту, дала нам змогу розпочати проведення дослідно-експериментальної перевірки спроектованої нами моделі за рівними вихідними умовами для експериментальних та контрольних груп майбутніх учителів технологій.

Під час першого, когнітивного етапу впровадження спроектованої педагогічної моделі було зосереджено увагу на формуванні пізнавальної готовності майбутніх учителів технологій до оволодіння акторськими якостями шляхом набуття психолого-педагогічних знань у галузі театральної педагогіки, ознайомлення з базовими техніками та технологіями акторської діяльності.

Другий етап впровадження спроектованої нами педагогічної моделі включав індивідуалізацію виявів особистісних якостей майбутніх учителів технологій, становлення їхньої особистісної суб'єктності шляхом вияву набутих якостей самовираження за індивідуальними особистісними здібностями та нахилами.

В ході третього етапу педагогічної майстерності діяльність викладачів спрямовувалася на формування у майбутніх учителів технологій педагогічної та комунікативної готовності до використання акторських якостей у освітній та професійно-педагогічній діяльності шляхом оволодіння такими складовими педагогічної майстерності як педагогічний такт, мовлення й педагогічна техніка.

Проведений нами формувальний педагогічний експеримент передбачав формування та діагностику якостей самовираження майбутніх учителів

технологій експериментальних груп засобами театральної педагогіки внаслідок впровадження спроектованої педагогічної моделі цього виду. У контрольних групах процес формування якостей самовираження здійснювався за умов традиційної організації професійної підготовки студентів.

Отримані результати формувального педагогічного експерименту вказують на істотну різницю у 8,4% між показниками критерію опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості в контрольних та експериментальних групах на високому рівні. Позитивні зміни в 3,3% на середньому рівні сталися внаслідок суттєвого зменшення на 11,7% кількості студентів із виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження.

Виявлена позитивна динаміка змін сформованості якостей самовираження у студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними групами, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів: на високому рівні відбулося збільшення на 7,4%, на середньому рівні сталося зростання на 5,6%, завдяки чому відбулося дієве зменшення на 13,0% кількості студентів із виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження.

Динамічно-позитивні зміни сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій експериментальних груп, у порівнянні з контрольними групами, за критерієм вияву діяльнісної взаємодії особистості з оточенням, характеризуються зростанням на 11,9% кількості студентів із проявами високого рівня сформованості якостей самовираження та на 4,2% із середнім, що відбулося внаслідок зниження на 16,1% чисельності студентів експериментальних груп із початковим рівнем сформованості досліджуваних якостей.

Результати діагностики сформованості якостей самовираження, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, у студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними

групами, мали такі значення: на високому рівні приріст склав 9,5%, на середньому відбулося збільшення на 5,6%, а на початковому рівні, внаслідок цього, було відзначено суттєве зменшення кількості студентів на 15,1%.

Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій у експериментальних групах, порівняно з контрольними групами, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, засвідчила, що відбулося зростання на високому (+14,4%) та середньому (+10,4%) рівнях при одночасному зменшенні на 24,8% кількості студентів із виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження.

Як бачимо, за кожним із п'яти критеріїв сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій, за результатами формувального педагогічного експерименту, відзначено позитивно-динамічні зміни. Суттєву перевагу сформованості якостей самовираження у студентів експериментальних груп над студентами контрольних груп засвідчено статистичною обробкою результатів формувального педагогічного експерименту за критерієм згоди К. Пірсона.

Значущість результатів формувального педагогічного експерименту доводить науково-педагогічну ефективність спроектованої нами педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Зміст третього розділу дисертації висвітлено в публікаціях автора: [65], [67], [68], [69], [72], [76].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та дослідну перевірку ефективності педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Результати теоретичного дослідження та педагогічного експерименту, з досліджуваної проблеми, вказують на результативність упровадження спроектованої моделі в професійну підготовку майбутніх учителів технологій у педагогічних ЗВО, засвідчують досягнення мети дослідження та уможливають формулювання ряду загальних висновків.

1. Розкрито сутність та визначено особливості формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в теорії і практиці вищої педагогічної освіти. Внаслідок уточнення змісту ключових понять дослідження «формування», «самовираження актора», «якості», «якості самовираження», «майбутні учителі технологій», «засоби», «педагогіка» та «театральна педагогіка», як складових досліджуваного нами понятійного конструкту «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», було встановлено, що театральна педагогіка є галуззю педагогіки творчості акторів, яка розвиває образну уяву, увагу, волю, емоційну пам'ять, здатність до спілкування, вільного художнього сприйняття природи, культурних цінностей, традицій, інших людей і самого себе, навчає підсвідомим, мимовільним процесам творчості, формує повагу до інших думок, фантазію, виховує терпиме ставлення до інших поглядів засобами таких особистісних впливів як голос, мовлення, жести, пластика, міміка та пантоміміка. У цьому контексті формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначено як цілеспрямоване навчання, виховання та розвиток таких акторських якостей як емоційність, високий інтелектуалізм, сповідальність, речова тональність, почуття достовірності, імпровізації, натхнення, прояву особистої індивідуальності, володіння техніками сценічного мовлення під впливом

зовнішніх матеріальних (оволодіння навчальними дисциплінами) та внутрішніх індивідуальних (особистісних якостей студентів: голос, мовлення, жести, міміка, пластика) освітніх ситуацій для досягнення певних рівнів професійно-педагогічної майстерності.

Доведено, що в освітній процес педагогічних ЗВО доцільним є впровадження методів поетапного методичного та організаційного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та навчально-методичного забезпечення професійно-орієнтованих дисциплін із використанням її засобів.

2. Спроектовано педагогічну модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки та обґрунтовано концептуальні засади (вплив усвідомлених непрямих довільних дій на неусвідомлювані механізми творчості; забезпечення творчої атмосфери освітнього процесу елементами театралізацій; діяльнісно-вчинкова теорія особистості; поведінкова теорія особистості; використання індивідуальних якостей особистості в опануванні змістом навчання) і принципи (опосередкованого впливу довільних дій на несвідомі механізми акторської творчості; активної діяльності; впливу акторських якостей на сформованість комунікативної компетентності; динамічної взаємодії індивідуальних особистісних якостей з обраними моделями спілкування; впливу акторських навичок на моделі міжособистісного спілкування; впливу механізмів позитивного підкріплення на формування акторських якостей; використання індивідуальних якостей особистості в оволодіння змістом навчальних дисциплін) її впровадження в освітню практику педагогічних ЗВО. Педагогічна модель складається з чотирьох блоків: концептуально-цільовий – розкриває мету (забезпечення цілеспрямованого формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження засобами театральної педагогіки), концептуальні підходи та принципи досягнення мети; змістовий блок – визначає перелік якостей самовираження, освітні контенти та авторський змістовий навчальний

модуль, якими забезпечується їхня сформованість; процесуальний блок – містить етапи, методи, форми організації та засоби формування у майбутніх учителів технологій якостей самовираження; оцінювально-результативний блок – зорієнтований на визначення рівня досягнення мети дослідження, включає критерії, показники та рівні сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Встановлено, що результативність формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки визначається реалізацією трьох педагогічних умов цього процесу: формування культури театральної педагогіки майбутніх учителів технологій; поетапний характер формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; співпраця учасників освітнього процесу.

3. Розкрито особливості методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. За ознаками складових розвитку творчого самопочуття здобувачів освіти та *концептуальним підходом щодо непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості* розкрито особливості використання таких методів, як: опрацювання доцільної педагогічної поведінки педагога засобами виразної демонстрації різних почуттів відносно потенційно можливих дій учасників освітнього процесу; мовленнєвих імпровізацій, які використовуються в особливо емоційно-напружених педагогічних ситуаціях, коли зовнішні подразники перетворюються у факти особистісної свідомості педагога; відновлення творчого самопочуття (короткочасні відпочинки, розслаблення та самонавіювання для відновлення втраченої енергії та сили). Відбиття зовнішньої сценічно-театральної складової виховного впливу у справжній духовності та переживаннях педагога забезпечується, за *концептуальним підходом залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості*, методами володіння власним тілом (правильна постава, рух, жести), диханням та різними голосовими інтонаціями, участю педагогів у театралізованих діях та спілкуванні. За

діяльнісно-вчинковою концепцією розвитку особистості, соціально значущі особистісні якості педагога формуються в динаміці складної системи його суб'єктної взаємодії з суспільством шляхом використання методу кооперації освітньої діяльності в театралізаціях. Опанування вчителями технікою переведення обраних моделей педагогічної взаємодії і спілкування із плану внутрішнього у зовнішній може ефективно здійснюватися, *за концепцією поведінкової теорії особистості* методами психолого-педагогічних тренінгів та поетапної підготовки вчителя до уроку. *За концептуальними засадами використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін* обґрунтовані такі методи формування акторських якостей: відкрита режисура уроку; «подорожі машиною часу»; стильові імпровізації

4. Розроблено та впроваджено в освітню практику професійної підготовки майбутніх учителів технологій організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у формі програми навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» та методичних рекомендацій «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» для та викладачів та студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Проведено експериментальну перевірку ефективності організаційно-методичного супроводу спроектованої педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в освітньому процесі педагогічних ЗВО. По завершенні формувального педагогічного експерименту було виявлено суттєву відмінність у контрольних та експериментальних групах між показниками критерію опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості: на високому рівні в експериментальних групах перевага склала 8,4%; на середньому рівні – 3,3%

при одночасному зниженні на 11,7% кількості здобувачів освіти з виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження. Визначено позитивні динамічні зміни сформованості якостей самовираження студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів: на високому рівні відбулося збільшення на 7,4%, на середньому рівні сталося зростання на 5,6%, завдяки чому відбулося дієве зменшення на 13,0% кількості студентів із виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження. Динамічно-позитивні зміни сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій експериментальних груп, у порівнянні з контрольними групами, за критерієм вияву діяльнісної взаємодії особистості з оточенням, характеризуються зростанням на 11,9% кількості студентів із проявами високого рівня сформованості якостей самовираження та на 4,2% із середнім, що відбулося внаслідок зниження на 16,1% чисельності студентів експериментальних груп із початковим рівнем сформованості досліджуваних якостей. Результати діагностики сформованості якостей самовираження, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, у студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними групами, мали такі значення: на високому рівні приріст склав 9,5%, на середньому відбулося збільшення на 5,6%, а на початковому рівні, внаслідок цього, було відзначено суттєве зменшення кількості студентів на 15,1%. Динаміка змін сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій у експериментальних групах, порівняно з контрольними групами, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, засвідчила, що відбулося зростання на високому (+14,4%) та середньому (+10,4%) рівнях при одночасному зменшенні на 24,8% кількості студентів із виявами початкового рівня сформованості якостей самовираження. За кожним із п'яти критеріїв сформованості якостей самовираження майбутніх учителів технологій у експериментальних групах

було відзначено позитивну динаміку змін. При цьому позитивні динамічні зміни за цими критеріями у контрольних групах були суттєво меншими: у межах від $-3,7$ до $+2,4\%$.

З використанням у статистичній обробці результатів формувального педагогічного експерименту критерію згоди К Пірсона було підтверджено достовірність одержаних дослідно-експериментальних даних, що стало свідченням ефективності спроектованої педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Проведене нами педагогічне дослідження проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки вказує на такі перспективні напрями подальших наукових розвідок: забезпечення формування цих особистісних якостей на всіх рівнях вищої педагогічної освіти майбутніх учителів початкової та старшої профільної школи; формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій за індивідуальними освітніми траєкторіями; формування у студентів базових, ключових та професійно-предметних компетентностей засобами театральної педагогіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамян В. Театральна педагогіка: навч. посіб. для студ. вузів. Київ: Лібра, 1996. 224 с.
2. Авраменко О. Б. Зміст підготовки вчителя трудового навчання та технологій як відображення досвіду продуктивної діяльності людини. *Збірник наукових праць психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 1(7). С. 157–164.
3. Алексеева-Вовк М. І. Педагогічні умови соціалізації студентів засобами культури мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка”; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 22 с.
4. Аматыєва О.П. Розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній ігровій діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. ??.
5. Андрощук Ірина, Андрощук Ігор. Методологічні підходи щодо підготовки майбутніх учителів до формування громадянської відповідальності учнів. *Молодь і ринок*, 2022, № 6 (204). С. 6–11.
6. Андрощук І. Формування громадянської відповідальності у майбутніх учителів як важлива складова професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* . Суми, 2022, № 1 (115). С. 3–12.
7. Антонюк В.Г. Постановка голосу: навчальний посібник. Київ: Українська ідея, 2017. 321с.
8. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка : модульний курс. Навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2010. 567 с.
9. Антонюк В. Г. Постановка голосу : навч.посібник. Київ : Українська ідея, 2017. 321с.
10. Барнич І. І. Поняття "фахова мова" і "термінологія" в німецькій і українській мовах. *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 16–19.

11. Безгін І. Д., Семашко О. М., Ковтуненко В. І. В. І. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності. Київ. держ. ін-т театрального мистецтва ім. І. К. Карого. Київ : КФ НВК “Наука”, 2002. 336 с.
12. Бех І. Акценти мистецької творчості та виховання особистості. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2012. Вип. 3. С. 38–43.
13. Бліхар В. С., Козловець М. А., Горохова Л. В. Філософія : словник термінів та персоналій. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.
14. Близнюк М., Дебре О. Сучасна технологічна освіта у розвинутих країнах Європи. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*: науковий журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2020. Вип. 8. С. 45–50.
15. Бойко В., Гриценко Л., Негай Г., Страшко Л. Особливості формування творчих компетентностей майбутніх фахівців технологій, дизайну і архітектури у візуально насиченому освітньому просторі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр.* Бердянськ: БДПУ. 2021. Вип. 3. С. 26-36.
16. Бойчук А. Г. Театрально-ігрова діяльність молодших школярів в умовах початкової школи. Чернівці: ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2021. 93 с.
17. Бондар В. І. Дидактика. К., Либідь, 2005. 264 с.
18. Бондар Л. Система інтенсивного навчання педагога-новатора В. Ф. Шаталова. *Історико-педагогічний альманах*. 2008, № 2 (208). URL : <http://ira.udpu.edu.ua/article/view/15179> (дата звернення: 21.01.2023).
19. Борис І. О. Тенденції традицій і сучасність у вихованні та становленні професійних акторів і режисерів драматичного театру. *Культура України*. 2019. Вип. 63. С. 110–122.
20. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис... канд. пед. наук: 13.00.09. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
21. Брехт Б. Про мистецтво театру: збірник / Упоряд., вступна ст., примітки і пер. канд. філол. наук О. С. Чиркова. Київ: Мистецтво, 1977. 365 с.

22. Брехт Б. “Lehrstucke” (“навчальні п’єси”) / Укладач Л. О. Федоренко; за наук. ред. д-ра філол. наук, проф. О. С. Чиркова. Житомир: ПП “Рута”, 2009. 224 с.
23. Брижаний Є. І. Моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців інженерних військ в системі безперервної підготовки. *Вісн. Нац. ун-ту оборони України*. №1 (32). 2013. С. 26–31.
24. Будянський В. І., Будянський Д. В. Шкільний театр: навч. посіб. Суми: ВАТ “СОД”, вид-во “Козацький вал”, 2002. 184 с.
25. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор. Київ: Ред. загально-пед. газ., 2004. 128 с. (Б-ка “Шк. світу”).
26. Бутенко Н. Ю., Грищенко Л.М. Педагогічна практика: Підготовка та реалізація: навч. посібник / за ред. Н. Ю. Бутенко. Київ: КНЕУ, 2005. 184 с.
27. Буяльський Б. А. Поезія усного слова: азбука виразного читання: книга для вчителя. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Рад. школа, 1990. 255 с.
28. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
29. Вітвіцька С. С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури. Київ: Центр навч. літ., 2003. 316 с.
30. Вишковський І. О. Гра як метод активізації пізнавальної діяльності. *Психолог*. 2014. №21–22. С.100–114.
31. Вознесенська О. Особистісний розвиток студентів засобами арт-терапії: відповідальність системи освіти. *Управління освітою*. 2009. № 1. Вкладка. С. 2–3.
32. Волощук І. Л. Науково-педагогічні основи формування творчої особистост. Київ: Педагогічна думка, 2013. 160 с.
33. Воропаев Е. П. Психолого-педагогические факторы креативности воспитанников детских театральных студий: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Ин-т психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины. Киев, 2008. 223 с.

34. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка : теорія та історія: навч. посіб. Київ : Вища школа, 1995. 237 с.

35. Гебрич Р. М. Формування художньо-естетичної компетенції у дітей через використання театральної педагогіки. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-hudozhno-estetichno-kompetenci-u-ditey-cherez-vikoristannya-teatralno-pedagogiki-127228.html> (дата звернення: 25.12.2023).

36. Гончаренко С. Методологічні засади побудови педагогічної теорії. Шлях освіти. 2007. № 2. С. 2–10.

37. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-е, доп., випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

38. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

39. Гордійчук О. Є. Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою викладання : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 208 с.

40. Грибко О. В. Основні підходи до визначення поняття «якість освіти». *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2(54). С. 1–7.

41. Гриценко Л. О. Методичні аспекти формування проєктно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 44. Глухів: ГНПУ імені Олександра Довженка. С. 106–115.

42. Гриценко Л., Срібна Ю. Методика реалізації інтегративного підходу в шкільній технологічній освіті. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. №7–8 (205-206), 2022. С. 107–113.

43. Гузик М. П. Профільне навчання: як організувати, не зруйнувавши школу. Київ : Видавничий дім "Шкільний світ", 2005. 92 с.

44. Гур'євська О. Моделювання методичної системи навчання загальної фізики в технічному університеті. *Наукові записки*

Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Вип. 8(1), С. 143–148.

45. Давидова О. Ю., Писаревський І. М., Ладиженська Р. С. Управління якістю продукції та послуг у готельно-ресторанному господарстві : навч. посібник. Харків : ХНАМГ, 2012. 468 с.

46. Дергач М. А. Формування особистості засобами театрального мистецтва: історія становлення педагогічної думки і практики : монографія. ДВНЗ “Запоріз. нац. ун-т”. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2009. 408 с.

47. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Постанова Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: [http:// zakon2/rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF](http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF) (дата звернення: 18.10.2020).

48. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 09.12.2023).

49. Державний стандарт профільної середньої освіти : проєкт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/10/30/НО-проєкт.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf> (дата звернення 10.11.2023 р.).

50. Дідро Д. Парадокс про актора. Київ : Мистецтво, 1966. 148 с.

51. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 14.06.2021).

52. Джеджула О.М. Дидактичний аспект формування навчальної дисципліни. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 1999. № 1. С. 39–41.

53. ДСТУ ISO 9000:2015 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2015, IDT). URL:

<https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf> (дата звернення: 09.11.2023).

54. Дубина Л. Викладання мистецьких дисциплін з елементами театральної педагогіки. *Мистецтво і освіта*. 2001. № 4. С. 25–38.

55. Дубина Л. Г. Використання театральної педагогіки у підготовці майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти”. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2004. 20 с.

56. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

57. Євсюков Ю. С. Характерні особливості виховання сучасного актора. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2018. Вип. 51. С. 209–222.

58. Єлісовенко Ю. Розвиток діапазону голосу з досвіду театральної педагогіки. *Мистецтво і освіта*. 2000. № 2. С. 52–54.

59. Єршова О., Букатов В. Режисура уроку. *Завуч (Перше вересня)*. 1999. №5. С. 3–10.

60. Заєць С. Г. Реалізація ідеї відродження української мови через драматизацію як прийом навчання. *Початкова школа*. 1993. № 3. ??? с.

61. Закон України «Про вищу освіту». Зі змінами та доповненнями. 2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.12.2023).

62. Закон України «Про освіту»: від 5 вересня 2017 року, № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення: 19.07.2023).

63. Закон України «Про повну загальну середню освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2020, № 31, ст. 226.

64. Зоря О. М. Використання провідних ідей педагогів-класиків у формуванні акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. *Дидактика* : часопис : зб. матер. Міжнар. наук.-практ.

конф. «Європейський вектор розвитку вищої освіти України», 14–15 листоп. 2023 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. № 24. С. 227–230.

65. Зоря О. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності використання елементів театральної педагогіки в діяльності вчителів *Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет, 21 квітня 2023 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С. 265–267.

66. Зоря О. М. Зміст, структура та особливості поняттєвого конструкту «театральна педагогіка в діяльності вчителя трудового навчання». *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 21 жовтня 2022 р. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. С. 356–360.

67. Зоря О. М. Методика використання сценічних прийомів у педагогічній діяльності вчителя технологій. *Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора* : електрон. наук. колект. монографія / за заг. та наук. ред. д-ра пед. наук Н. І. Білик; редколегія: В. В. Зелюк, М. О. Кириченко, В. В. Пилипенко, З. В. Рябова та ін. Полтава; Київ : ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. С. 461–476.

68. Зоря О. М. Навчальна програма змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. 9 с.

69. Зоря О. М. Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки : методичні рекомендації. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 19 с.

70. Зоря О. М., Цина В. І. Використання вчителем технологій акторського мистецтва за концепцією непрямого впливу на неусвідомлювані механізми творчості шляхом звернення до свідомих прийомів психотехніки. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (29 вересня 2023 року) / За заг. ред. проф. В.П. Титаренко, А.Ю. Цини; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, каф. теорії і методики технологічної освіти. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 221–224.

71. Зоря О. М., Цина В. І. Концептуальні засади застосування засобів акторської майстерності у педагогічній діяльності вчителя трудового навчання. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць* / О. В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 100–102.

72. Зоря О., Цина В. Критерії, показники та рівні формування акторських якостей учителів трудового навчання засобами театральної педагогіки. *Дидакал : часопис* : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства», 15–16 лист. 2022 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. № 23. С. 345–347.

73. Зоря О., Цина В. Методи театральної педагогіки в оволодінні майбутніми вчителями технологій прийомами внутрішнього бачення образів, комбінаціями імпровізаційних можливостей спілкування у взаємодії. *Інноватика в освіті, дизайні та мистецтві* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Одеса, 24–25 квітня 2025 року. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 35–37.

74. Зоря О. М., Цина В. І. Методи реалізації вчителями технологій концептуальних засад діяльнісно-вчинкової та поведінкової теорій особистості засобами театральної педагогіки. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / О. В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 63–65.

75. Зоря О. М., Цина В. І. Методи реалізації концептуальних засад залучення до педагогічної діяльності учителя елементів театральної творчості. проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених : збірник наукових праць / С. Д. Цвілик (голова) [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2024. Вип. 3. С. 14–15.

76. Зоря О., Цина В. Практичний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічному ЗВО : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку» 28 лютого 2025 року). XI Міжнародної наукової-практичної конференції «Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку», присвяченої пам'яті членкореспондента НАПН України Віктора Сидоренка (1 березня 2025 року) / за заг. ред. Д. Кільдерова, В. Харламенко. Київ, 2025. С. 95–99.

77. Зязюн І. Педагогічна майстерність: підручник / За ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.

78. Зязюн И. А. Развитие чувственной сферы учителя – важный элемент становления его мастерства. *Проблемы освоения театральной педагогики в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя*: матер. Всесоюзн. научн.-практ. конф. Полтава: Издательство «Полтава», 1991. С. 5–8.

79. Зязюн І. А., Г. Сагач. Краса педагогічної дії. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
80. Іван Карпенко-Карий. Вибрані твори. Київ : Yakaboo Publishing, 2023. 408 с.
81. Іванілов О. С. Економіка підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 728 с.
82. Іванова Т. Модель педагогічного менеджменту викладача непедагогічного профілю. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. Вип. 2. С. 82–90.
83. Каліновська К. Педагогіка театру з перспективи культури. *Просценіум. Львів*. № 3 (52). 2018. С. 50–54.
84. Капська А. Й. Виразне читання: навч. посіб. для студентів. Київ: Вища школа, 1986. 168 с.
85. Кияк Т. Мовна політика і термінознавство. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2004. № 503. С. 8–11.
86. Кільдеров Д. Е. Форми, методи та засоби інтегрованого навчання. *International Academy Journal. Web of Scholar*. 2(20), Vol. 4, February 2018. P. 39–45.
87. Клейно Є. О. Формування готовності майбутніх учителів технологій до професійної діяльності в гуртках позашкільних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Полтавський. нац. педагогічний ун-т. Полтава, 2019. 320 с.
88. Коберник О. М. Інноваційні технології навчання та виховання : навч. посіб. / О. М. Коберник, О. В. Бялик. Умань, 2010. 209 с.
89. Коберник О.М. Компетентнісний підхід в технологічній освіті. *Проблеми трудової і професійної підготовки: зб. наук. пр.* Слов'янськ: СДПУ, 2008. Вип. 12. С. 9–16.

90. Кожевнікова Л., Малашевська І., Мартинюк А. Розвиток мистецької компетентності у майбутніх учителів музичного мистецтва. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. № 3. С.51–56.

91. Колісник Є. О. Використання засобів акторського мистецтва на уроках трудового навчання за концепцією особистісного підходу в театральній педагогіці К. Станіславського. *Зміст освіти та освітні практики нової української школи: матеріали всеукраїнського освітнього форсайту «Зміст освіти та освітні практики Нової української школи»* (Полтава, 28 квітня 2021 р.). / [Упоряд.: В. В. Зелюк, В. Р. Ільченко, О. О. Буйдіна]. – Електронне видання. Полтава: ПОІППО, 2021. С. 22–24.

92. Колісник Є. О. Концептуальні засади розвитку особистості учнів засобами театральної педагогіки на уроках трудового навчання. *Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (24-25 вересня 2020 року) / За заг. ред. проф. А. Ю. Цини; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, каф. теорії і методики технологічної освіти. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 13–15.*

93. Колісник Є. О. Методика розкриття індивідуальних рис учнів на уроках трудового навчання за концепція особистісного підходу в театральній педагогіці К. Станіславського. *Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського, (28 травня 2021 р.), / за заг. ред. Д. Е. Кільдерова. Київ, 2021. С. 61–65.*

94. Колісник Є. О. Методика формування в учнів 5-9 класів культурної компетентності засобами театральної педагогіки у процесі

трудового навчання: методичні рекомендації. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 24 с.

95. Колісник Є. О. Навчальна програма змістового модуля «Формування культурної компетентності учнів на уроках трудового навчання засобами театральної педагогіки» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2023. 8 с.

96. Колісник Є. Підготовка вчителів трудового навчання до формування в учнів здатності передавання моделей спілкування засобами театральної педагогіки. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи*: тези. доп. XI міжнар. наук.-практ. конференції (Хмельницький, 25–26 листопада 2021 р.). Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 90–91.

97. Колісник Є. О. Розвиток особистості школяра засобами театральної педагогіки при трудовому навчанні. *Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора* : електрон. наук. колект. монографія / за заг. та наук. ред. д-ра пед. наук Н. І. Білик; редколегія: В. В. Зелюк, М. О. Кириченко, В. В. Пилипенко, З. В. Рябова та ін. Полтава; Київ: ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. С. 477–493.

98. Колісник Є. О. Розвиток учнівського колективу на уроках трудового навчання за концепцією театральної педагогіки А. Макаренка. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти*: матеріали VI-ї всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 24–25 травня 2021 р.). Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2021. С. 104–105.

99. Колісник Є. О. Формування в учнів 5–9 класів культурної компетентності засобами театральної педагогіки у процесі трудового навчання : дис. ... д-ра філософії : 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями); ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2024. 273 с.

100. Колісник Є., Цина А. Концепція театралізації (драматизації) в методиці системного використання засобів акторського мистецтва в трудовому навчанні учнів. *Сучасні соціокультурні процеси : компетентнісно-аксіологічний аспект*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (10–11 листопада 2022 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 72–74.

101. Колісник Є., Цина А. Методика використання сценічних прийомів у процесі трудового навчання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ: БДПУ, 2022. С. 128–138.

102. Колісник Є., Цина А. Прийоми акторського мистецтва у педагогічній діяльності вчителя трудового навчання. *Дидакал*: часопис: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Університетська освіта в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», 17–18 листопада 2020 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. № 21. С. 30–32.

103. Колісник Є. О., Цина А. Ю. Реалізація елементів театральної педагогіки у процесі трудового навчання. *Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп'ютерній галузях*: матеріали VIII Всеукраїнської (з міжнародною участю) науковопрактичної конференції (16–17 вересня 2021 р., м. Бердянськ). Бердянськ: БДПУ, 2021. С. 95–96.

104. Комаровська О. А. Театр і школа: виховують односторонці: книга для вчителів та батьків. Ніжин : ТОВ “Вид-во “АспектПоліграф”, 2006. 92 с.

105. Корець М. С. Неперервність техніко-технологічної підготовки в умовах реформи "Нова українська школа". *Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні науки*. 2018. Вип. 139. С. 122–135.

106. Корець М. С. Формування професійної відповідальності майбутніх учителів технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 19. С. 150–153.

107. Корнієнко Н. *Лесь Курбас : репетиція майбутнього*. Київ : Либідь, 2007. 328 с.

108. *Короткий словник психологічних термінів* / уклад. Г. Г. Петренко та ін.; Академія пожежної безпеки України. Харків : [б.в.], 2003. 184 с.

109. Короткова Р. І. *Методика підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації та керівництва театральним колективом*. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 11. Соціологія. Соц. робота. Соц. педагогіка. Управління: зб. наук. праць. Вип. 8. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. С. 80–85.

110. Костюк Г. С. *Розвиток і виховання. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості* / Під ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Рад. шк., 1989. С. 79–98.

111. Кривонос І. Ф. *Передовий педагогічний досвід – у школу*. Київ : РУМК, 1982. 42 с.

112. Кропивницький Марко Лукич. *Твори*: в 6 т./ (вступ. ст. І. Пільгук). Київ : Держлітвидаг УРСР, 1958-1960. Т.1. Київ, 1958. 573 с.

113. Кудря О. Педагогічне проектування як складова інноваційної педагогічної діяльності вчителя технологій в умовах Нової української школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип.208. С.157–160.

114. Кулик Є. В., Кондор М. Ю. *Проблеми гуманізації технологічної освіти*. *Наукові записки : збірник наукових статей*. МОН України, нац. пед. ун-т. імені М.П.Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. Випуск 139. С.135–142.

115. Купріянов В. Б. Вариативність педагогічних умов соціального виховання школярів. URL: <http://altruism.ru/sengine.cgi/5/28/20/2/3> (дата звернення: 17.05.2023).

116. Курач М. С. Теоретичні і методичні засади навчання художнього проектування майбутніх учителів технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 468 с.

117. Курбас Л. Березіль: із творчої спадщини / Упор. і прим. М. Лабінського, передм. Ю. Бобошка. Київ: Дніпро, 1988. 518 с.

118. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин : Валгус, 1980. 330 с.

119. Лесь Курбас : спогади сучасників / За ред. В. С. Василька. Київ : Мистецтво, 1969. 359 с.

120. Лимаренко Л.І. Формування і розвиток творчого начала у студентів засобами сценічного мовлення. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: Херсонський державний педагогічний університет. 2000. Випуск XII. С.42–47.

121. Лимаренко Л. І. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури (на прикладі вивчення циклу театральних дисциплін) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика проф. освіти”. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2004. 20 с.

122. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів. Слов’янськ : СДПУ, 2010. 148 с.

123. Люлька В., Перинський Ю. Модернізація засобів навчання в контексті формування інноваційного середовища для професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Том 180. № 24. С. 115–119.

124. Майдеман Р. Мова тіла вчителя на уроці. *Шкільний світ*. №22. 1998. С. 24.
125. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ: Рад. школа, 1990. 336 с.
126. Макаренко А. С. Театр. *Педагогічна поема*. Київ: Рад. школа, 1977. 508 с.
127. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посібник. Київ: МАУП, 2000. 256 с.
128. Малафійк І. В. Дидактика : навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. 406 с.
129. Малашевська. І. Методологічні засади музичного навчання дітей з використанням музикотерапії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. №1 (115). С.260–269.
130. Мамчур І. Л. Теорія театралізованої гри та її пізнавальні можливості. *Рідна школа*. 2018. № 6. С.61–63.
131. Мартинюк А., Малашевська. І. Особливості використання музикотерапії як методу збереження психічного здоров'я особистості. *Молодь і ринок*. 2023. № 2 (210). С.66–72.
132. Марчук, С., Кабак, В., Борбич, Н., Ковальчук, І. Розвиток педагогічної термінології та становлення понятійно-категоріального апарату педагогіки. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. № 2. С. 35–43.
133. Маршак С. Балада про королівський бутерброд. URL: <https://jak.bono.odessa.ua>. (дата звернення: 06.09.2022).
134. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.
135. Медведєва А. Теоретичні концепції аналізу сценічного образу актора. *Молодь і ринок*. 2018. № 12 (167). С. 77–81.
136. Миропольська Н. Є. Шкільний театр. Учора, сьогодні...Завтра? *Театр в школі : книга для вчителя* / упор. Н. Є Миропольська. Київ: Рад. школа, 1990. С. 3–15.

137. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для ЗЗСО (автори Кільдеров Д. та ін.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 12.10.2021).

138. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для ЗЗСО (автори Терещук А. та ін.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Tehmol.osv.gal/Tekhnol.5-6-kl.Tereshchuk.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 23.11.2021).

139. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для ЗЗСО (автор Туташинський В.І.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Tehmol.osv.gal/Tekhnol.5-6-kl.Tutashinskiy.14.07.pdf> (дата звернення: 12.11.2021).

140. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для ЗЗСО (автори Ходзицька І.Ю.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Tehmol.osv.gal/Tekhnol.5-6-klas.Khodzytska.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення: 24.12.2021).

141. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., допов. Київ: Кондор, 2007. 656 с.

142. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Рута, 2006. 320 с.

143. Мороз І. В, Ярошенко О. Г. Педагогічна практика студентів у загальноосвітніх навчальних закладах : навч. посібник. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2003. 90 с.

144. Мороз С. Е. Розвиток професійних компетенцій майбутніх товарознавців-експертів засобами дисципліни «Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності». *Матеріали за 10-а міжнародна практична конференція «Новината за напреднали наука»*. Софія, Республіка Болгарія: «Бял ГРАД-БГ», 2014. С. 5–12.

145. Мочерний С. В. Економічний словник-довідник. Київ : Феміна, 1995. 356 с.

146. Нагорна Н. О. Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання та технологій через використання нетрадиційних методів візуалізації в технологічній освіті. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 2. 2023. С. 378–390.

147. Нагорна Н. О., Шовкова-Альохіна А. О. Особливості розвитку інноваційної культури засобами художньо-дизайнерської діяльності. *Наукові записки Малої академії наук України*. №1 (29). 2024. С. 67–75.

148. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. Київ: Шкільний світ, 2001. 24 с.

149. Національний класифікатор України ДК 003:2010 «Класифікатор професій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення 12.09.2023).

150. Никитіна Л. В. Підвищення ефективності уроків за допомогою організації театралізованої гри. *Початкова школа*. 2015. № 5. С. 9–14.

151. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).

152. Огієнко О. Інтердисциплінарність сучасної педагогіки: методологічний аспект. *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny*; pod.redakcją Zofii Szaroty, Franciszka Szloska. Krakowie: Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Akademii

Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, 2013. S. 114–123.

153. Олесь О. Драматичні казки / Упоряд., вступ. ст. та приміт. Р. П. Радишевського. Київ: Мистецтво, 1990. 231 с.

154. Олійник О. Удосконалення акторської майстерності педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. Київ, 2013. № 9. С. 20–27.

155. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібн. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін. Київ: ІСДО, 1993. 336 с.

156. Оршанський Л., Мельник Г., Ліщинська-Кравець Г. Виставка як результат творчої діяльності майбутніх учителів технологій у галузі декоративно-ужиткового мистецтва та етнодизайну. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. 2024. № 7–8 (227–228). С. 41–47.

157. Оршанський Л. Професійно-педагогічна компетентність вчителя трудового навчання і технологій. *Виховання дітей та молоді: теорія і практика*: зб. наук. праць / за ред. Орести Карпенко. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2020. С. 148–151.

158. Оршанський Л. В. Теоретико-методичні засади художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти; Оршанський Леонід Володимирович; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 41 с.

159. Осадча К. П. Засоби формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. №3 (17). URL : https://www.researchgate.net/publication/311773807_ZASOBI_FORMUVANNA_PROFESIJNOI_KOMPETENTNOSTI_MAJBUTNIH_UCITELIV_INFORMATIKI (дата звернення 12.06.2023).

160. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Технології. STEM) першого (бакалаврського рівня вищої освіти галузі знань 01

Освіта/Педагогіка за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Технології). URL : <https://drive.google.com/file/d/1ePNtIYyF8-2x4Fea5bRhTWyvb20-3748/view> (дата звернення 15.09.2024).

161. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 25 с. URL : <https://drive.google.com/file/d/1gCbBSCsfjZCjfFsfAtoxEDw6bszCvs0E/view> (дата звернення 13.09.2023).

162. Основи викладання мистецьких дисциплін / За заг. ред. О. П. Рудницької. Київ: ІЗМН, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 1998. 183 с.

163. Пальшкова І. О. Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя : навч. посіб. Київ: Слово, 2011. 192 с.

164. Партико, Т. Б. Загальна психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 416 с.

165. Пехота О. М. Технології педагогічної освіти: мета, зміст, особливості застосування у сучасних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 1.40. С. 26–31.

166. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

167. Пілецький В. Мовна специфіка українського терміна. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2005. № 538. С. 25–32.

168. Подопрігора А. Проблема виховання актора в сучасній вітчизняній освіті. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 371–374.

169. Практикум з педагогіки : навч. посіб., вид 2-ге, доповн. і переробл. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. 482 с.

170. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання 5–9 класи / Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 05.11.2020).

171. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затв. Наказом № 1225 Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року. URL: <https://mon.gov.ua/news/informatsiine-povidomlennia> (дата звернення: 22.10.2024).

172. Пушкар Н. А. Засоби театральної педагогіки у навчанні та вихованні дітей з особливими потребами. URL: <https://pushkarnatalia.jimdo.com/блог>. (дата звернення: 25.12.2021).

173. Рижкова В. С. Театралізовані ігри. Київ : Основа, 2014. 121 с.

174. Романюк І. Якість життя як соціально-економічна категорія та об'єкт статистичного дослідження. *Економіка*. 2014. № 4(157). С. 91-97.

175. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії* / За ред. В.О. Татенка. Київ: Либідь, 2006. С. 11–36.

176. Саєнко Т., Гриценко Л., Перепелиця О. Художньо-творчі проекти у професійно-особистісному становленні майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава; Київ, 2023. Вип.28. С. 174–185.

177. Саксаганський П. Думки про театр. Київ : Мистецтво, 1955. 233 с.

178. Сафарян С. Засоби театральної педагогіки у процесі формування педагогічної майстерності. *Іноземні мови в школах України*. 2014. № 4. С. 8–15.

179. Світличин І., Світличина І. Уточнення сутності категорії «якість». *Актуальні проблеми економіки*. 2022. № 10–11 (256–257). С. 96–104.

180. Середя Н. В. Елементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності. URL : https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_2/Sereda.pdf (дата звернення: 19.09.2023).

181. Сітнікова Н. П. Підходи до визначення якості життя для використання у процесі стратегічного планування соціально-економічного розвитку. *Агросвіт*. 2012. № 17. С. 49–53.

182. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)». Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 25 с. URL : <https://drive.google.com/file/d/1gCbBSCsfjZCjFsfAtoxEDw6bszCvs0E/view> (дата звернення: 11.10.2023).

183. Савченко Л. О., Саф'ян К. Ю. Формування проєктно-дизайнерської культури майбутніх учителів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. №. 216. С. 377-383.

184. Сікора Я. Б. Особливості технології формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики засобами моделювання. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. : в 2-х ч.* Київ– Вінниця, 2011. Вип. 69. Ч. II. С. 254–259.

185. Сидоренко В. К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. №2. С. 41–44.

186. Сидоренко В., Агалець І. Елементи невербальної комунікації в професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2009. №10. С. 22–25.

187. Сидоренко В., Тверезовська Н. Сучасна освіта в Україні: реалії і тенденції до вдосконалення. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: ЧДПУ, 2007. № 45. С. 32–

188. Сисоєва С. Загальна педагогіка в сучасному науковому дискурсі. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: педагогіка)*. 2019. № 1–2. С. 7–14.
189. Словник театральних термінів з дисципліни «Майстерність актора» для закладів вищої освіти культури і мистецтв / Укладач С. В. Добровольська. Дніпро : ОКВНЗ «Дніпропетровський театральномистецтвний коледж», 2019. 32 с.
190. Смерж Л. Безкорислива і вільна гра як явище культури і засіб виховання. *Дошкільне виховання*. 1996. № 6. С. 16–17.
191. Соломаха С. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до керівництва театральною діяльністю молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика проф. освіти”. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1995. 24 с.
192. Сорока О., Баранюк В. Особливості професійної підготовки майбутніх акторів засобами психофізичного тренінгу. *Молодь і ринок*. 2024. № 1(221). С. 42–47.
193. Соромна О. У пошуках навчання ретельного і привабливого: режисура уроків читання (із царини театральної педагогіки). *Початкова школа*. 2001. №4. С. 153.
194. Станіславський К. С. Робота актора над собою. Щоденник учня / Пер. Т. Ольховського. Київ: Мистецтво, 1953. 672 с.
195. Старицький М. П. Вибрані твори [Електронна копія] / М. П. Старицький ; вступ. ст., прим. і ред. П. Руліна. Електрон. текст. дані (1 файл : 179 Мб). Харків; Київ : Літ. і мистецтво, 1931 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2018).
196. Стешенко В. В. Характеристика предметної галузі професійної діяльності сучасного вчителя трудового навчання та технологій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 248–254.

197. Строкович Г. В. *Методологічні та методичні основи стратегічного управління якістю функціонування підприємства : монографія.* Харків : НУА, 2013. 395 с.

198. Сухомлинська О. В. До питання про становлення української педагогічної термінології: історіографічний аспект. *Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи* : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти (9 трав. 2021 р., м. Київ, НАПН України). Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. С. 8–10.

199. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи. *Бесіда 1. Основні проблеми творчої праці вчителя. Вибр. твори в 5 т.* Київ: Рад. шк, 1976. Т.4. С. 394–425.

200. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості. *Технології соціально-педагогічної роботи: навч. посіб.* / За заг. ред. А. Й. Капської; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. держ. центр соц. служб для молоді. Київ: [б. в.], 2000. С. 319–335.

201. Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 207 с.

202. Теорія і методика навчання технологій: навчальний посібник / І. П. Андрощук, О. М. Коберник, А. Ю. Цина та ін. / за заг. ред. О. М. Коберника. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. 474 с.

203. Терещук А. І. Використання навчальної технології портфоліо у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проєктної діяльності учнів. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки.* 2020. Вип. 189. С. 74–78.

204. Терещук Г. В. Трудове навчання і виховання у контексті модернізації системи освіти в Україні. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* – Херсон: ХДУ, 2003. Вип. 35. С. 172–176.

205. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України 19.02.2021 р. № 235. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/ (дата звернення: 11.10.2022).

206. Титаренко В., Кондратенко М. Формування у вчителів трудового навчання та технологій теоретичних та практичних навичок до організації тематичних виставок. *Педагогічні науки*. 2023. № 82. С. 21–24.

207. Титаренко В. П., Срібна Ю. А., Нагорна Н. О. Аналіз історичного виміру та сучасних змін у виставковому мистецтві. *Суспільство та національні інтереси: журнал*. 2024. № 4(4). С. 645–657.

208. Титаренко В., Фазан В. Просвітницько-виховна діяльність театру мод майбутніх учителів технологій. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 8 (38). С. 1483-1493.

209. Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання. Ч. II: Загальні засади методики трудового навчання. Київ: НПУ. ім. М. П. Драгоманова, 2000. 186 с.

210. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. *Вибрані твори*. Т. 1. Київ : Рад. школа, 1983. С. 248–249.

211. Філімонова Т. В. Захаренко Олександр Антонович. *Енциклопедія освіти* / Гол. ред. Василь Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 315–316.

212. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищих пед. закл. освіти. Київ : Видавничий центр “Академія”, 2000. 544 с.

213. Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості. URL : https://shron2.chtyvo.org.ua/Franko/Iz_sekretiv_poetychnoi_tvorchosti.pdf? (дата звернення: 19.11.2023).

214. Цебрій І., Головашич Е. Основні форми організації занять театральної освіти середньовічної доби у системі загальної шкільної освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2005. Вип. 2. С. 84–90.

215. Цина А., Колісник Є. Змістова характеристика формування культурної компетентності школяра у трудовому навчанні засобами

театральної педагогіки. *Педагогічні науки: науковий журнал*. Вип. 77. Полтава: ПНПУ, 2021. С. 3–7.

216. Цина А. Ю. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів технологій: теоретико-методичний аспект: монографія. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2011. 356 с.

217. Цина А. Ю. Теорія і методика особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя технологій : дис... докт. пед. наук. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011b. 641 с.

218. Цина А. Ю., Шах І. Елементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності вчителя трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць / О.В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2019. Вип. 3. С. 12–14

219. Чистякова Л. О. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів трудового навчання до позаурочної художньо-трудової діяльності учнів. *Трудове навчання та креслення у контексті сучасних інновацій: теоретико-методичні аспекти*: колективна монографія / за ред. О. Д. Літковець. Рівне: Видавець О. Зень, 2018. С. 100–141.

220. Чирков О. С. Бертольт Брехт. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1981. 158 с.

221. Чирков О. С. Бертольт Брехт: театральные диалоги. Житомир: АСА, 1999. 112 с.

222. Шаповал М. І Менеджмент якості : навчальний посібник. Київ. : Центр учбової літератури, 2007. 471 с.

223. Шапран Ю. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 39–43.

224. Шахрай В. М. Теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами

театрального мистецтва: дис. ...докт. пед. наук. 13.00.05 – соціальна педагогіка; 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2016. 534 с.

225. Шахрай В. М. Театрально-педагогічні технології в соціальній роботі з підлітками та молоддю. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери: тези доповідей міжнарод. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 17 листоп. 2011 р.)* / Хмельн. ін.-т соц. технологій Ун-ту “Україна”. Хмельницький, 2011. С. 310–312.

226. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 248 с.

227. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук та ін.; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 746 с.

228. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2003. 560 с.

229. Ящук С.М., Гагарін М.І. Педагогічна взаємодія як важлива складова професійної підготовки майбутнього педагога. *Наука і техніка сьогодні* (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»). 2024. № 11(39) 2024. С. 755–764.

230. Beare D. Theatre for Positive Youth Development: A Development Model for Collaborative Play-creating. URL: https://www.griffith.edu.au/__data/assets/pdf_file/0008/52892/04-beare-belliveau-final.pdf [Cited: 10.10.2023].

231. Berkowitz E. Theater as a tool for transformation: Identifying the aspects of a high school collaborative theater process that encourage self-development: dissertation ... Ph.D. California Institute of Integral Studies, 2010. 262 p.

232. Borodenko O., Fazan V. Confession as a Multifunctional Holy Sacrament of the Ukrainian Orthodox Population of the 17th–19th Centuries. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. JULY 2023 XLIII, 6. P. 16–32.

URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol43/iss6/3/> DOI:
<https://doi.org/10.55221/2693-2148.2437>

233. Bourdoncle R. La professionnalisation des enseignants: les limites d'un mith. *Revue Francaise de pedagogie*. 1993. № 105. P. 65–74.

234. Civic Theater for Civic Education. URL:
http://citation.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/0/6/3/9/1/pages63913/p63913-1.php. [Cited: 12.11.2023].

235. Conrad D. Exploring Risky Youth Experiences: Popular Theatre as a Participatory, Performative Research Method. *International Journal of Qualitative Methods* 3 (1) April, 2004. URL :
https://sites.ualberta.ca/~iiqm/backissues/3_1/html/conrad.html [Cited: 23.11.2023].

236. Fazan V., Demus Y., Zhamardiy V., Momot O., Zaitseva Y., Prylutskyi M. Experimental Methods of Leadership Competence Development of Future Physical Education Teachers. *Journal for Educators Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13, Is.3. P. 159–169. URL:
<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000858793700001> DOI: <https://10.47750/jett.2022.13.03.016>

237. Kuznetsova O., Shtefan L., Matvieieva O., Fazan V., Simonok V. University Academic Staff Professional Development: Didactic Aspect. *Journal of Positive School Psychology*. 2022. Vol. 6, No. 6. P. 4206–4219. URL:
<https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8144/5290>

238. Maley A., Duff A. *Drama Techniques*. Cambridge: University Press, 2013. 258 p.

239. McCrosky J. P. Measures of communication-bound anxiety. *Speech Monographs*, 1970. P. 269-277.

240. Skinner B. F. *About Behaviorism*. New York: Vintage, 2011. 303 p.

241. Skinner B. F. *The Selection of Behavior: The Operant Behaviorism of B. F. Skinner: Comments and Consequences*. CUP Archive. 1988, 563 p.

242. Skinner B. F. Verbal Behavior. New York: Appleton-Century Crofts, 1957. 457 p.

243. Teatr edukacyjny – komunikacja bez granic: praca zbiorowa Słupski Ośrodek Kultury / redaktorzy M. Gliniecki, L. Maksymowicz. Słupsk: Teatr STOP& SOK, 2001. 230 s.

244. The Utilization of Theater-in-Education for Social Development Changes. URL : <http://wenku.baidu.com/view/b8f5edb369dc5022aaea0017.html> [Cited : 10.11.2023].

245. Wentworth W. M. Context and understanding an inquiry into socialization theory. New York: Elsevier North Holland, 1980. 183 p.

ДОДАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

змістового модуля

«ЗАСОБИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПРОФЕСІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ»

підготовки здобувачів другого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань	01 Освіта/ Педагогіка
Спеціальність	014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

2024 рік

Навчальна програма змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. 9 с.

Розробник програми:

Зоря Олександр Миколайович, аспірант кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Навчальну програму змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» обговорено і схвалено на засіданні кафедри теорії та методики технологічної освіти

Протокол засідання кафедри № 12 від 27 серпня 2024 р.

Завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти

_____ Цина А.Ю.

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

_____ Лариса ГРИЦЕНКО

Рецензент програми:

Козирод О. Г., доктор філософії, старший викладач кафедри мистецької та позашкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

I. ВСТУП

Програма вивчення змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» укладена відповідно до освітньої програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Предметом вивчення змістового модуля є підготовка майбутнього вчителя до професійної діяльності учителів трудового навчання та технології в закладах загальної середньої освіти

Міждисциплінарні зв'язки: педагогіка, психологія, методика виховної робота, навчальна педагогічна практика, теорія і методика трудового навчання та технологій, основи педагогічної майстерності

Мета змістового модуля: навчити майбутніх учителів трудового навчання та технологій методологічним підходам, принципам, змісту професійно-педагогічної діяльності з використанням засобів театральної педагогіки.

Завдання змістового модуля: оволодіння студентами сутністю, особливостями, досвідом та педагогічними умовами, уміннями здійснення організаційно-методичного супроводу професійно-педагогічної діяльності учителів трудового навчання та технологій засобами театральної педагогіки.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

- ПРН-2. Знати теоретичні основи, форми, методи, засоби навчання та виховання особистості; закономірності розвитку і функціонування психічних явищ у вирішенні професійних завдань; об'єктивно оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці з метою самоосвіти та самовдосконалення;

- ПРН-6. Розвивати у здобувачів ключові та предметні компетентності з предметної спеціальності, формувати готовність до їх практичного застосування;

- ПРН-8. Знати та розуміти новітні методичні і педагогічні ідеї, підходи до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно- зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях;

- ПРН-9. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням конкретної дидактичної ситуації, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання, застосовувати диференціацію навчання (Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

II. ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

На вивчення змістового модуля відводиться *60 годин /2 кредити ECTS*.

Вивчається навчальний модуль «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» у V семестрі на третьому курсі і завершується заліком в кінці семестру.

Передбачено питання курсу лекцій та проведення практичних занять, а під час самостійної роботи студенти повинні здійснювати теоретичну підготовку з відповідних тем лекційного курсу та готуються до захисту модульних контрольних робіт.

Змістові субмодулі та теми	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
ЗМІСТОВИЙ СУБМОДУЛЬ 1. Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як проблема педагогічної теорії і практики.				
Тема 1. Аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці.	2	2	5	1
Тема 2. Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів.	2	2	5	1
Тема 3. Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.	2	2	5	1
Разом за змістовим субмодулем 1	6	6	15	3
ЗМІСТОВИЙ СУБМОДУЛЬ 2. Організаційно-педагогічні аспекти формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.				
Тема 1. Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.	2	2	5	1
Тема 2. Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.	2	2	5	1
Тема 3. Організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки	2	2	5	1
Разом за змістовим субмодулем 2	6	6	15	3
Всього годин	12	12	30	6

III. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА СУБМОДУЛЯМИ І ТЕМАМИ

ЗМІСТОВИЙ СУБМОДУЛЬ 1. ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Тема 1. Аналіз розробленості проблеми формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки у педагогічній науці

Формування якостей самовираження майбутніх учителів як одна з важливих складових навчання педагогічній майстерності. Театральна педагогіка як засіб формування акторської техніки, вмінь і навичок впливати на людину. Питання формування якостей самовираження здобувачів освіти засобами театральної педагогіки в наукових дослідженнях. Формування особистісних якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки як складова педагогічної майстерності.

Концептуальні підходи до використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів технологій. Концепція впливу непрямих довільних дій на неусвідомлювані механізми творчості через усвідомлене використання прийомів психотехніки І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, Л. Курбаса та П. Саксаганського. Концепція залучення елементів театральної творчості до педагогічної діяльності А. Макаренка. Концептуальні засади діяльнісно-вчинкової теорії особистості Г. Костюка та В. Роменця. Концепція поведінковою теорії особистості В. Skinner. Концепція використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в опануванні змістом навчальних дисциплін А. Maley і А. Duff.

Тема 2. Досвід формування якостей самовираження майбутніх учителів

Дієві засоби удосконалення освітньої діяльності на засадах визначення аналогій в акторських та педагогічних діях у досвіді формування якостей самовираження майбутніх учителів: індивідуальні особистісні якості педагога, взаємовідносини учасників освітнього процесу, здатність до створення уявних образів, заражати оточуючих людей своїми почуттями та переживаннями, використання принципів «паралельної дії», «системи перспективних ліній» та «закономірностей розвитку колективу», систематичних тренінгів із розвитку образно-почуттєвого мислення, контролю апаратом уваги вчителя.

Використання акторської діяльності, теорії театральної педагогіки, індивідуальних особистісних якостей студентів, засобів навчання руховій культурі для передачі свого досвіду, підвищення ефективності формування

якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Тема 3. Сутнісно-змістова характеристика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Змістова характеристика та вивчення сутності формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Актор і акторське мистецтво. Концептуальні засади акторської діяльності. Складові поняття якості самовираження, театральна педагогіка. Вимоги до сучасного актора. Сутність понятійного конструкту «формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки». Конкретизація необхідних та достатніх обсягів освітньо-професійної діяльності учасників освітнього процесу, необхідних для формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

ЗМІСТОВИЙ СУБМОДУЛЬ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Сутність методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Методи формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій за концептуальним підходом щодо непрямого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості: виразна демонстрація педагогом різних почуттів відносно потенційно можливих дій учасників освітнього процесу, мовленнєві імпровізації, відновлення творчого самопочуття (короткочасні відпочинок, розслаблення та самонавіювання для відновлення втраченої енергії та сили). Акторські методи, за концептуальним підходом залучення в педагогічну діяльність засобів театральної творчості: володіння власним тілом (правильна постава, рух, жести), диханням та різними голосовими інтонаціями, участь педагогів у театралізованих діях та спілкуванні. Формування значущих особистісних якостей педагога за діяльнісно-вчинковою концепцією розвитку особистості методом кооперації освітньої діяльності в театралізаціях. Переведення обраних моделей педагогічної взаємодії і спілкування із плану внутрішнього у зовнішній за концепцією поведінкової теорії особистості методами психолого-педагогічних тренінгів та поетапної підготовки вчителя до уроку. Методи формування якостей самовираження за концептуальними засадами використання індивідуальних якостей особистості здобувачів освіти в

опануванні змістом навчальних дисциплін: відкрита режисура уроку; «подорожі машиною часу»; стильові імпровізації.

Тема 2. Педагогічна модель формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки

Побудова моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки за концептуальними підходами та принципами розвитку особистості. Визначення змістовим блоком моделі складу якостей самовираження, переліку навчальних дисциплін та змісту начального модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій». Розкриття, за процесуальним блоком моделі, етапів, методів, організаційних форм і засобів навчання. Визначення, за оцінювально-результативним блоком освітніх досягнень здобувачів освіти за критеріями, показників та рівнями сформованості якостей самовираження.

Тема 3. Організаційно-методичний супровід формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки.

Запровадження в освітню діяльність закладів вищої педагогічної освіти моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Розробка авторського організаційно-методичного супроводу: програма навчального змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій»; методичні рекомендації для вчителів «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки». Комплекс діагностичного інструментарію для учасників навчального-виховного процесу.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Формами та методами контролю є: метод усного контролю, метод письмового контролю, метод тестового контролю, метод самоконтролю.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності за 100-бальною шкалою	Форма семестрового контролю <i>залік</i> значення оцінки
90-100	зараховано
75-89	
60-74	

35-59	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

VI. Інформаційні джерела для вивчення субмодуля

Основні:

1. Гордійчук О. Є. Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою викладання : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 208 с.

2. Дергач М. А. Формування особистості засобами театрального мистецтва: історія становлення педагогічної думки і практики : монографія. ДВНЗ “Запоріж. нац. ун-т”. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2009. 408 с.

3. Зоря О. М. Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки : методичні рекомендації. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 19 с.

4. Колісник Є. О. Формування в учнів 5–9 класів культурної компетентності засобами театральної педагогіки у процесі трудового навчання : дис. ... д-ра філософії : 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями); ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2024. 273 с..

5. Курбас Л. Березіль: із творчої спадщини / Упор. і прим. М. Лабінського, передм. Ю. Бобошка. Київ: Дніпро, 1988. 518 с.

6. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

Додаткові:

1. Колісник Є. О. Методика формування в учнів 5-9 класів культурної компетентності засобами театральної педагогіки у процесі трудового навчання: методичні рекомендації. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 24 с.

2. Макаренко А. С. Театр. *Педагогічна поема*. Київ: Рад. школа, 1977. 508 с.

3. Рижкова В. С. Театралізовані ігри. Київ : Основа, 2014. 121 с.

4. Словник театральних термінів з дисципліни «Майстерність актора» для закладів вищої освіти культури і мистецтв / Укладач С. В. Добровольська. Дніпро : ОКВНЗ «Дніпропетровський театральнo-художній коледж», 2019. 32 с.

5. Сорока О., Баранюк В. Особливості професійної підготовки майбутніх акторів засобами психофізичного тренінгу. *Молодь і ринок*. 2024. № 1(221). С. 42–47.

6. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості. *Технології соціально-педагогічної роботи*: навч. посіб. / За заг. ред. А. Й. Капської; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. держ. центр соц. служб для молоді. Київ: [б. в.], 2000. С. 319–335.

Інформаційні ресурси:

1. Гебрич Р. М. Формування художньо-естетичної компетенції у дітей через використання театральної педагогіки. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-hudozhno-estetichno-kompetenci-u-ditey-cherez-vikoristannya-teatralno-pedagogiki-127228.html> (дата звернення: 25.12.2023).

2. Закон України «Про вищу освіту». Зі змінами та доповненнями. 2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.12.2023).

3. Зоря О. М. Методика використання сценічних прийомів у педагогічній діяльності вчителя технологій. *Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора* : електрон. наук. колект. монографія / за заг. та наук. ред. д-ра пед. наук Н. І. Білик; редколегія: В. В. Зелюк, М. О. Кириченко, В. В. Пилипенко, З. В. Рябова та ін. Полтава; Київ : ПАНУ ім. М. В. Остроградського, 2023. С. 461–476.

4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).

5. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затв. Наказом № 1225 Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 року. URL: <https://mon.gov.ua/news/informatsiine-povidomlennia> (дата звернення: 22.10.2024).

6. Середя Н. В. Елементи театральної педагогіки у формуванні педагогічної майстерності. URL: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_2/Sereda.pdf (дата звернення: 19.09.2023)..

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові статті у фахових виданнях та монографіях України

1. Зоря О. М. Методика використання сценічних прийомів у педагогічній діяльності вчителя технологій. *Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога-новатора* : електрон. наук. колект. монографія / за заг. та наук. ред. д-ра пед. наук Н. І. Білик; редколегія: В. В. Зелюк, М. О. Кириченко, В. В. Пилипенко, З. В. Рябова та ін. Полтава; Київ : ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. С. 461–476.

2. Зоря О. М., Цина В. І. Досвід формування акторських якостей майбутніх учителів засобами театральної педагогіки. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2025. № 7(37). С. 901–915.

3. Зоря О. М., Цина В. І. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. *Молодь і ринок*. 2025. № 7–8(239–240). С. 41–45.

Статті в інших наукових виданнях, матеріали конференцій

4. Зоря О. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності використання елементів театральної педагогіки в діяльності вчителів *Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет, 21 квітня 2023 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С. 265–267.

5. Зоря О. М., Цина В. І. Концептуальні засади застосування засобів акторської майстерності у педагогічній діяльності вчителя трудового навчання. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми* :

збірник наукових праць / О. В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 100–102.

6. **Зоря О.**, Цина В. Зміст, структура та особливості поняттєвого конструкту «театральна педагогіка в діяльності вчителя трудового навчання». *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 21 жовтня 2022 р. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. С. 356–360.

7. **Зоря О.**, Цина В. Критерії, показники та рівні формування акторських якостей учителів трудового навчання засобами театральної педагогіки. *Дидакал : часопис* : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства», 15–16 лист. 2022 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. № 23. С. 345–347.

8. **Зоря О. М.**, Цина В. І. Методи реалізації концептуальних засад залучення до педагогічної діяльності учителя елементів театральної творчості. *Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених* : збірник наукових праць / С. Д. Цвілик (голова) [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2024. Вип. 3. С. 14–15.

9. Цина В. І., **Зоря О. М.** Використання вчителем технологій акторського мистецтва за концепцією непрямого впливу на неусвідомлювані механізми творчості шляхом звернення до свідомих прийомів психотехніки. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (29 вересня 2023 року) / За заг. ред. проф. В.П. Титаренко, А.Ю. Цини; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, каф. теорії і методики технологічної освіти. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 221–224.

10. **Зоря О. М.**, Цина В. І. Методи реалізації вчителями технологій концептуальних засад діяльнісно-вчинкової та поведінкової теорій особистості засобами театральної педагогіки. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць / О.В. Марущак (голова) та [ін.]. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 63–65.

11. Зоря О. М. Використання провідних ідей педагогів-класиків у формуванні акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. *Дидаскал* : часопис : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейський вектор розвитку вищої освіти України», 14–15 листоп. 2023 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. № 24. С. 227–230.

12. **Зоря О.**, Цина В. Практичний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічному ЗВО : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку» 28 лютого 2025 року). XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку», присвяченої пам'яті членкореспондента НАПН України Віктора Сидоренка (1 березня 2025 року) / за заг. ред. Д. Кільдерова, В. Харламенко. Київ, 2025. С. 95–99.

13. **Зоря О.**, Цина В. Методи театральної педагогіки в оволодінні майбутніми вчителями технологій прийомами внутрішнього бачення образів, комбінаціями імпровізаційних можливостей спілкування у взаємодії. *Інноватика в освіті, дизайні та мистецтві* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Одеса, 24–25 квітня 2025 року. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 35–37.

14. Зоря О., Цина В. Зарубіжний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів як чинник соціокультурної модернізації освіти. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи = Profesional Development of Personality: Problems and Perspectives : матеріали доп. XIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 06–07 листоп. 2025 р.: у 2 ч. / М-во освіти і науки України [та ін.]; / ред. кол.: Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, І. В. Андрощук [та ін.]. Хмельницький : ХНУ, 2025. С. 172–173.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

15. Зоря О. М. Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки : методичні рекомендації. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 19 с.

16. Зоря О. М. Навчальна програма змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2024. 9 с.

Додаток В

Відомості про апробацію результатів дисертації

Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на 35 наукових і науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема:

міжнародних:

1) «Парадигми мистецької та технологічної освіти: сучасні виклики і проблеми вирішення» (Харків, 2022 р.)

Тема доповіді: «Елементи театральної педагогіки в професійній діяльності майбутнього вчителя технологій»;

2) «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства» (Полтава, 2022 р.)

Тема доповіді: «Критерії, показники та рівні формування акторських якостей учителів трудового навчання засобами театральної педагогіки»;

3) «Європейський вектор розвитку вищої освіти України» (Полтава, 2023)

Тема доповіді: «Використання провідних ідей педагогів-класиків у формуванні акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки»;

4) «Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти» (Полтава, 2023 р.)

Тема доповіді: «Залучення до педагогічної діяльності вчителя елементів театральної творчості у виховній системі А. Макаренка»;

5) «Актуальні питання графічної підготовки. Теорія, практика та шляхи розвитку» (Київ, 2023 р.)

Тема доповіді: «Викладання графічних дисциплін для майбутніх учителів трудового навчання з використанням засобів театральної педагогіки»;

6) «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти» (Чернігів, 2024 р.)

Тема доповіді: «Підготовка майбутніх учителів технологій до використання засобів театральної педагогіки в Новій українській школі»;

7) «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку» (Київ, 2023, 2024, 2025)

Тема доповіді: «Використання акторських якостей учителів на уроках технологій», 2023;

Тема доповіді: «Професійна підготовка майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2024;

Тема доповіді: «Практичний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки в педагогічному ЗВО», 2025;

8) «Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи» (Глухів, 2022, 2024 рр.)

Тема доповіді: «Зміст, структура та особливості поняттєвого конструкту «театральна педагогіка в діяльності вчителя трудового навчання», 2022;

Тема доповіді: «Сучасний стан і перспективи формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2024;

9) «Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи» (Полтава 2024);

Тема доповіді: «Формування партнерства майбутніх учителів технологій у досягненні освітніх цілей засобами театральної педагогіки»;

10) «Фундаментальні засади та імплементація педагогіки миру в Україні й світі» (Полтава, 2024);

Тема доповіді: «Імплементація ідей педагогіки миру в освітню діяльність майбутніх учителів технологій мистецькими засобами театралізації»;

11) «Проблеми та інновації професійної і технологічної освіти: реалії, досвід, перспективи» (Чернігів, 2024);

Тема доповіді: «Підготовка майбутніх учителів технологій до використання засобів театральної педагогіки в Новій українській школі»;

12) «Етнодизайн у контексті відродження української національної ідентичності та європейської інтеграції» (Полтава, 2024);

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театального мистецтва»;

13) «Педагогічна майстерність майбутнього вчителя: поступ, становлення, удосконалення і зростання» (Полтава, 2025);

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій як чинник ефективної освітньої трансформації»;

14) «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2025);

Тема доповіді: «Зарубіжний досвід формування акторських якостей майбутніх учителів як чинник соціокультурної модернізації освіти»;

15) «Роль педагогічної науки у формуванні гуманного суспільства» (Полтава, 2025)

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій як чинник гуманної педагогіки»;

Всеукраїнських:

1) «Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи», (Полтава, 2022)

Тема доповіді: «Структура методів системного використання засобів акторського мистецтва в педагогічній діяльності майбутнього вчителя технологій»;

2) «Мережа шкіл новаторства України: розвиток професійної компетентності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників у контексті реалізації післядипломної освіти» (Полтава, 2022, 2025)

Тема доповіді: «Використання сценічних прийомів у педагогічній діяльності вчителя технологій» (2022);

Тема доповіді: «Продуктування цінностей формування акторських якостей майбутніх учителів технологій як чинник соціокультурної модернізації освіти» (2025);

3) «Модернізація змісту освіти у підготовці майбутніх професійно-педагогічних фахівців» (Кривий-Ріг, 2023)

Тема доповіді: «Підготовка майбутніх учителів технологій до використання засобів акторського мистецтва в педагогічній діяльності»;

4) «Народне мистецтво Бойківщини: історія та сучасність» (Дрогобич, 2023, 2025)

Тема доповіді: «Підготовка майбутніх учителів технологій до використання засобів акторського мистецтва в педагогічній діяльності» (2023);

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів у науково-педагогічній спадщині І. Зязюна» (2025);

5) «Дизайн-освіта у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Полтава, 2023)

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами дизайну театрального освітнього простору»;

6) «Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2022, 2023, 2024, 2025)

Тема доповіді: «Концептуальні засади застосування засобів акторської майстерності у педагогічній діяльності вчителя трудового навчання», 2022;

Тема доповіді: «Теоретико-методичні засади формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2023;

Тема доповіді: «Методи реалізації вчителями технологій концептуальних засад діяльнісно-вчинкової та поведінкової теорій особистості засобами театральної педагогіки», 2024;

Тема доповіді: «Сучасні методи, форми організації та засоби формування акторських якостей учнів на уроках технологій», 2025;

7) «Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти» (Кременець, 2023, 2024; 2025)

Тема доповіді: «Театральна педагогіка як інноваційна технологія формування акторських якостей учителів трудового навчання», 2023;

Тема доповіді: «Інноваційні підходи до формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2024;

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій для роботи в умовах Нової української школи», 2025;

8) «Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі нової української школи» (Полтава, 2023)

Тема доповіді: «Використання вчителем технологій акторського мистецтва за концепцією непрямого впливу на неусвідомлювані механізми творчості шляхом звернення до свідомих прийомів психотехніки»;

9) «Актуальні проблеми та перспективи розвитку фундаментальних, прикладних, загальнотехнічних та безпекових наук» (Київ, 2023 р.)

Тема доповіді: «Підготовка майбутніх учителів технологій до використання в навчанні учнів безпеки праці засобів акторського мистецтва»;

10) «Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи» (Умань, 2023, 2024)

Тема доповіді: «Формування м'яких навичок (soft skills) у майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2023;

Тема доповіді: «Компетентнісний підхід у формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2024;

11) «Проектування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених» (Вінниця, 2024)

Тема доповіді: «Методи реалізації концептуальних засад залучення до педагогічної діяльності учителя елементів театральної творчості»;

12) «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти» (Тернопіль, 2024 р.)

Тема доповіді: «Інноватика онлайн-змістового модуля з формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки»

13) «Інтернаціоналізація технологічної та професійної освіти: досвід та перспективи» (Переяслав, 2024, 2025 рр.)

Тема доповіді: «Прикладні аспекти формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» (2024)

Тема доповіді: «Інноваційні методики театральної педагогіки у формуванні акторських якостей майбутніх учителів технологій» (2025)

14) «Мистецтво української вишивки- життєдайне джерело творчості, присвячена 110-річниці з дня народження майстра народного мистецтва Олександри Великодної» (Полтава, 2024 р.)

Тема доповіді: «Формування професійно-значущих якостей майбутніх учителів технологій засобами художньо-мистецької творчості»;

15) «Безпека життя і діяльності людини: теорія і практика» (Полтава, 2023, 2024)

Тема доповіді: «Підготовка майбутніх учителів технологій до використання в педагогічній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій з охорони праці», 2023;

Тема доповіді: «Формування культури безпеки праці майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», 2024;

16) «Сучасні соціокультурні процеси: компетентнісно-аксіологічний аспект» (Полтава, 2024, 2025 рр.)

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки» (2024);

Тема доповіді: «Європейські цінності як чинник соціокультурної

модернізації освіти» (2025);

17) «Мистецтво та освіта XXI століття: тенденції, проблеми, перспективи» (Полтава, 2024)

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами театральної педагогіки»;

18) «Актуальні проблеми культурології» (Полтава, 2025)

Тема доповіді: «Формування акторських якостей майбутніх учителів технологій як чинник соціокультурної модернізації освіти»;

19) «Інноватика в освіті, дизайні та мистецтві» (Одеса, 2025)

Тема доповіді: «Методи театральної педагогіки в оволодінні майбутніми вчителями прийомами внутрішнього бачення образів, комбінаціями імпровізаційних можливостей спілкування у взаємодії»;

20) «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ-Дніпро, 2025)

Тема доповіді: «Досвід формування акторських якостей майбутніх учителів технологій»;

21) Доповідалися на науково-методичних семінарах кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (2022–2026 рр.).

Додаток Д

Перелік програмних результатів навчання за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)», предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Середня освіта (Трудове навчання та технології), 2023)

ПРН-1. Знати історію розвитку української державності та національної культури; університетської освіти; керуватись у практичній діяльності нормами академічної доброчесності; усно й письмово спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами; організувати професійну діяльність відповідно до нормативних вимог безпекознавства та домедичної підготовки.

ПРН-2. Знати теоретичні основи, форми, методи, засоби навчання та виховання особистості; закономірності розвитку і функціонування психічних явищ у вирішенні професійних завдань; враховувати особливості організації інклюзивної освіти в діяльності вчителя трудового навчання та технологій; об'єктивно оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці з метою самоосвіти та самовдосконалення.

ПРН-3. Володіти навичками критичного аналізу сучасних соціально-культурних процесів та філософського осмислення буття людини, природи, суспільства, формування системного уявлення про них та свого місця у світі.

ПРН-4. Знати та розуміти мотиви і стимули підприємницької діяльності, зокрема у сфері креативних індустрій, характеризувати її види та форми, обґрунтовувати джерела фінансування власної справи, визначати моделі своєї фінансової поведінки та безпеки як економічного суб'єкта, реалізовувати теоретичні фінансово-економічні знання у практичній діяльності вчителя трудового навчання та технологій, викладача фахової передвищої освіти.

ПРН-5. Організувати освітній процес із використанням інформаційних і комунікаційних технологій та дистанційного навчання, розвивати у здобувачів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів.

ПРН-6. Розвивати у здобувачів ключові та предметні компетентності з предметної спеціальності, формувати готовність до їх практичного застосування.

ПРН-7. Застосовувати знання фундаментальних основ наук, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти, пояснювати, узагальнювати, співставляти інформацію із різних наук.

ПРН-8. Знати та розуміти новітні методичні і педагогічні ідеї, підходи до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно- зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях.

ПРН-9. Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням конкретної дидактичної ситуації, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання, застосовувати диференціацію навчання.

ПРН-10. Використовувати систематизовані теоретичні загальні знання (методологічних, історичних, природничо-математичних, ергономічних, екологічних) з питань техніки та виробництва.

ПРН-11. Знати та розуміти теоретичні основи графічної підготовки, загальні правила оформлення креслень, проєктно- конструкторської документації, конструювання і моделювання.

ПРН-12. Знати та розуміти загальні питання технологій виробництва, будови і принципів дії технічних систем.

ПРН-13. Володіти різними техніками та інноваційними технологіями виготовлення об'єктів праці в межах шкільних програм з трудового навчання та технологій.

ПРН-14. Організовувати технічну та художньо-творчу діяльність для оволодіння знаннями з формотворення, колористики й орнаментики, художнього малюнку, пластичного мистецтва, технологіями художньої обробки матеріалів в умовах традиційної та неформальної освіти.

ПРН-15. Уміти здійснювати традиційні та новітні види художньої обробки матеріалів, виготовляти вироби декоративно- прикладної і технічної творчості, застосовуючи традиції українського народу та сучасні технології виробництва.

ПРН-16. Уміти підбирати інструменти, матеріали та устаткування з урахуванням проєктно-технологічної документації виробу, виготовляти вироби з допомогою ручних, електрифікованих інструментів і технологічного обладнання; здатен забезпечувати дотримання санітарно-гігієнічних вимог та охорони праці в навчально-виробничих умовах.

ПРН-17. Уміти застосовувати закони науки й техніки в процесі навчально-виробничої діяльності в закладах загальної, позашкільної та фахової передвищої освіти.

ПРН-18. Уміти виконувати ескізне проєктування, креслення деталей і складальних одиниць, розробляти технологічну послідовність виготовлення виробу, оформлювати та презентувати їх у портфоліо.

ПРН-19. Знати, розуміти і демонструвати здатність реалізовувати методики трудового навчання та технологій, позашкільної освіти, профорієнтаційної роботи для виконання освітньої програми в закладах загальної, позашкільної та фахової передвищої освіти.

ПРН-20. Знати форми організації проведення урочної, позакласної і позашкільної роботи для здійснення творчої проєктно-технологічної, предметно-перетворювальної діяльності учнів з трудового навчання та технологій, вміти використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

ПРН-21. Здатен вирішувати завдання управління якістю освітнього процесу відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти; забезпечувати теоретичну, практичну і методичну готовність майбутніх учителів трудового навчання та технологій до проєктування навчально-виховного процесу, здійснювати моніторинг рівнів навчальних досягнень здобувачів загальної середньої, позашкільної та фахової передвищої освіти.

Додаток Е

Перелік компонентів освітньо-професійної програми «Середня освіта (Трудове навчання та технології)», предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Середня освіта (Трудове навчання та технології), 2023)

Код о/к	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові роботи, практики)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти ОП			
Загальна підготовка			
ОК 1.	Українська мова (за професійним спрямуванням)	3	залік
ОК 2.	Підприємництво та фінансова грамотність	3	залік
ОК 3.	Фізичне виховання	3	залік
ОК 4.	Філософія	3	залік
ОК 5.	Історія української державності та національної культури	3	залік
ОК 6.	Безпечознавство з основами домашньої допомоги	3	залік
ОК 7.	Іноземна мова (за професійним спрямуванням)	6	залік
ОК 8.	Хімія (за професійним спрямуванням)	3	екзамен
ОК 9.	Основи фізики та електротехніки (за професійним спрямуванням)	3	екзамен
Професійна підготовка			
ОК 10.	Університетська освіта та академічне письмо	3	залік
ОК 11.	Психологія	6	екзамен
ОК 12.	Педагогіка	6	екзамен
ОК 13.	Основи інклюзивної освіти	3	залік
ОК 14.	Методика виховної роботи	3	залік
ОК 15.	Основи педагогічної майстерності	3	залік
ОК 16.	Теорія і методика трудового навчання та технологій	8	екзамен, екзамен
ОК 17.	Теорія і методика позашкільної освіти	4	
ОК 18.	Методика викладання технологій у ЗФПО	4	
ОК 19.	Технологічний практикум (обслуговуючі/технічні види праці)	20	залік, залік, залік, залік, залік, екзамен
ОК 20.	Технології сучасного виробництва	19	екзамен, залік, залік, екзамен, залік, залік
ОК 21.	Креслення та комп'ютерна графіка	8	екзамен, залік
ОК 22.	Основи дизайну	3	залік
ОК 23.	Основи наукових досліджень	4	екзамен
ОК 24.	Інформаційні технології в технологічній освіті	3	залік
ОК 25.	Народні промисли України	6	залік, екзамен
ОК 26.	Технологія побутової діяльності	5	залік, екзамен
ОК 27.	Основи виставкової діяльності	3	залік
ОК 28.	Дизайн-практикум з декоративно-прикладної творчості	3	залік
	Навчальна пропедевтична практика	3	д. залік
	Навчальна технологічна практика	3	д. залік
	Виробнича практика в закладах позашкільної освіти	6	д. залік
	Виробнича педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти	12	д. залік, д. залік
	Виробнича педагогічна практика в закладах фахової передвищої освіти	6	д. залік
	Курсова робота	3	д. залік
	Атестація	3	екзамен
Загальний обсяг обов'язкових компонентів:		180	
Вибіркові компоненти ОП			
ВБ 1.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 2.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 3.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 4.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 5.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 6.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 7.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 8.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 9.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 10.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 11.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 12.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 13.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 14.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
ВБ 15.	Дисципліна за вибором студента	4	залік
Загальний обсяг вибірових компонентів:		60	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		240	

Додаток Ж

Опитувальник для діагностування рівнів сформованості складників якостей
самовираження студентів

№ п/п	Критерії результативності вияву акторських якостей	Питання	1 бал – не погоджуюся зовсім	2 бали – погоджуюся частково	3 бали – цілком погоджуюся
1	Непрямий вплив на неусвідомлювані механізми творчості через свідомі прийоми психотехніки	Я орієнтуюся в цілях уроку			
2		Я орієнтуюся в окремих завданнях уроку			
3		Я володію методикою створення уроків-вистав			
4		Я володію методикою створення творчого самопочуття			
5		Я вмію застосовувати імпровізаційні режисерські дії у навчанні школярів			
6		Я здатний до виразного показу певних почуттів по відношенню до дій учнів			
7	Відбиття переживань, духовності педагога у зовнішній сценічній стороні впливу на вихованців	Я здатний до зараження учнів бажанням вчитися шляхом володіння пластикою тіла			
8		Я здатний до зараження учнів бажанням вчитися шляхом володіння постановкою голосу			
9		Я здатний до зараження учнів бажанням вчитися шляхом володіння розкутістю			
10		Я здатний до зараження учнів бажанням вчитися шляхом навіювання			
11		Я володію «мистецтвом переживання і представлення»			
12	Діяльність на взаємодія особистості зі світом	Я відчуваю, що маю здатність до кооперованої взаємодії «духовних культур» педагога з учнями			
13	Переведення обраних моделей спілкування із	Я вмію програвати педагогічні етюди з включення в певні образи			
14		Я здатний до передчуття образу та характеру взаємодії з учнями на уроці			

15	внутрішнього плану у зовнішній	Я намагаюся аналізувати найвирогідніші моделі сприйняття школярами пропонованого їм змісту навчального матеріалу			
16		Участь у втіленні задуму в умовах постійно змінюваного педагогічного процесу			
17		Готовність до коригування задуму в умовах постійно змінюваного педагогічного процесу			
18		Я вважаю, що можу прогнозувати на майбутнє особливості використання оптимальних способів педагогічного впливу			
19	Залежність результатів соціальних впливів від рівня власної активності особистості	Я переконаний у необхідності здійснення мною педагогічної діяльності			
20		Я маю покликання до педагогічної діяльності			
21		Я володію знаннями щодо методів і засобів драматизації			
22		Я позитивно ставлюся до методів і засобів драматизації			
23		Я намагаюся впроваджувати методи і засоби драматизації в своїй індивідуальній педагогічній діяльності			
24		Я намагаюся впроваджувати методи і засоби драматизації в діяльності закладу освіти			
25		Я усвідомлюю необхідність зразковості власного особистого життя для всіх учасників освітнього процесу			

Додаток 3

Системний аналіз мети та змісту суміжних дисциплін щодо змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій»

Навчальна дисципліна	Навчальний семестр	Мета навчальної дисципліни
Педагогіка	III	Підготовка висококваліфікованого фахівця, що володіє багатофункціональними компетентностями з організації, здійснення і розвитку цілісного навчально-виховного процесу у різних типах навчальних закладів загальної середньої освіти.
Психологія	II	Ознайомлення студентів з основними категоріями та поняттями психологічної науки, формування основних вмінь, на яких ґрунтується професійна діяльність вчителя початкової школи.
Методика виховної роботи	IV	Підготовка сучасного вчителя-вихователя, що володіє багатофункціональними компетентностями з практичної організації й здійснення виховного процесу в закладах загальної середньої освіти.
Основи педагогічної майстерності	V	Набуття студентами програмних компетентностей для здійснення вищого рівня (майстерного, індивідуального стилю) професійно-педагогічної діяльності у закладі загальної середньої освіти.
Навчальна пропедевтична практика	III	Закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення педагогічних та психологічних дисциплін, формування професійних компетенцій майбутніх учителів технологій.

Додаток И

Опитувальник із обізнаності студентів щодо особливостей використання засобів театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій

1. Продовжить речення: «Театральна педагогіка – це ...»
2. Як Ви розумієте поняття «актор»?
3. Які Вам відомі ознаки вияву акторських якостей?
4. Як Ви розумієте термін «засоби театральної педагогіки»?
5. Які якості акторського самовираження Ви можете назвати?
6. Які способи реалізації якостей самовираження Вами використовуються в повсякденній освітній діяльності?
7. Які якості та уміння самовираження необхідно мати вчителю для ефективною реалізації завдань технологічної освіти?

Додаток К

Розрахунок χ^2_{emp} - критерію опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості у експериментальних та контрольних групах після завершення формувального експерименту

№ п/п	Рівні готовності	Відносна оцінка в % середнього рівня		$f'_k - f'_y$	$(f'_k - f'_y)^2$	$\frac{\chi^2 = (f'_k - f'_y)^2}{f'_y}$
		Контрольні групи, f'_k	Експериментальні групи, f'_y			
1.	Високий	25,3	33,7	-8,4	70,6	2,1
2.	Середній	38,6	41,9	-3,3	10,9	0,3
3.	Початковий	36,1	24,4	11,7	136,9	5,6
	Разом	100	100	0	$\chi^2 = 8,0$	

Суттєвість розбіжностей у рівнях сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості після завершення формувального експерименту, стала вихідною умовою для прийняття одного з припущень:

- H_0 : розбіжності рівнів сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є недостатньо значущими;
- H_1 : різниця у рівнях сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є достатньо значущою.

За наведеними у таблиці значеннями рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, знайдемо відносні значення цих рівнів до початку (f'_k) та після (f'_y) формувального експерименту.

За таблицею χ^2 -критерію (А. Кыверялг, 1980, с. 288) з'ясуємо, що відповідне до двох ступенів свободи значення $\chi^2_{крит}$ на 95,0% рівні вірогідності дорівнює 5,99. Оскільки знайдене нами при обчисленні значення

$\chi^2_{\text{exp}} = 8,0$ є більшим за $\chi^2_{\text{крит}}$, то нульову гіпотезу можна відхилити: розбіжності оцінок рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм опосередкованого впливу свідомих прийомів психотехніки на неусвідомлювані механізми творчості, після завершення формувального експерименту є достатньо значущими та суттєвими. У цьому випадку можна, відхиляючи нульову гіпотезу, говорити про наявність суттєвих розбіжностей, несхожість рівнів вияву якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп, зумовлену використанням в експериментальних групах педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки під час проведення формувального експерименту.

Додаток Л

Розрахунок χ^2_{emp} - критерію вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів у експериментальних та контрольних групах після завершення формувального експерименту

№ п/п	Рівні готовності	Відносна оцінка в % середнього рівня		$f'_k - f'_y$	$(f'_k - f'_y)^2$	$\frac{\chi^2 = (f'_k - f'_y)^2}{f'_y}$
		Контрольні групи, f'_k	Експериментальні групи, f'_y			
1.	Високий	19,3	26,7	-7,4	54,8	2,1
2.	Середній	38,6	44,2	-5,6	31,4	0,7
3.	Початковий	42,1	29,1	13	169	5,8
	Разом	100	100	0	$\chi^2 = 8,6$	

Суттєвість розбіжностей у рівнях сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів після завершення формувального експерименту, стала вихідною умовою для прийняття одного з припущень:

- H_0 : розбіжності рівнів сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є недостатньо значущими;
- H_1 : різниця у рівнях сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є достатньо значущою.

За наведеними у таблиці значеннями рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів, знайдемо відносні значення цих рівнів до початку (f'_k) та після (f'_y) формувального експерименту.

За таблицею χ^2 -критерію (А. Кыверялг, 1980, с. 288) з'ясуємо, що відповідне до двох ступенів свободи значення $\chi^2_{крит}$ на 95,0% рівні вірогідності дорівнює 5,99. Оскільки знайдене нами при обчисленні значення

$\chi^2_{\text{exp}} = 8,6$ є більшим за $\chi^2_{\text{крит}}$, то нульову гіпотезу можна відхилити: розбіжності оцінок рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм вияву духовних переживань педагога у зовнішньо-сценічному впливові на учнів, після завершення формувального експерименту є достатньо значущими та суттєвими. У цьому випадку можна, відхиляючи нульову гіпотезу, говорити про наявність суттєвих розбіжностей, несхожість рівнів вияву якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп, зумовлену використанням в експериментальних групах педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки під час проведення формувального експерименту.

Додаток М

Розрахунок χ^2_{emp} - критерію вияву діяльнійшої взаємодії особистості з оточенням у експериментальних та контрольних групах після завершення формувального експерименту

№ п/п	Рівні готовності	Відносна оцінка в % середнього рівня		$f'_k - f'_y$	$(f'_k - f'_y)^2$	$\frac{\chi^2 = (f'_k - f'_y)^2}{f'_y}$
		Контрольні групи, f'_k	Експериментальні групи, f'_y			
1.	Високий	27,7	39,6	-11,9	141,6	3,6
2.	Середній	44,6	48,8	-4,2	17,6	0,4
3.	Початковий	27,7	11,6	16,1	259,2	22,3
	Разом	100	100	0	$\chi^2 = 26,3$	

Суттєвість розбіжностей у рівнях сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм вияву діяльнійшої взаємодії особистості з оточенням, після завершення формувального експерименту, стала вихідною умовою для прийняття одного з припущень:

- H_0 : розбіжності рівнів сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є недостатньо значущими;
- H_1 : різниця у рівнях сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є достатньо значущою.

За наведеними у таблиці значеннями рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм вияву діяльнійшої взаємодії особистості з оточенням, знайдемо відносні значення цих рівнів до початку (f'_k) та після (f'_y) формувального експерименту.

За таблицею χ^2 -критерію (А. Кыверялг, 1980, с. 288) з'ясуємо, що відповідне до двох ступенів свободи значення $\chi^2_{крит}$ на 95,0% рівні вірогідності дорівнює 5,99. Оскільки знайдене нами при обчисленні значення

$\chi^2_{emp} = 26,3$ є більшим за $\chi^2_{крит}$, то нульову гіпотезу можна відхилити: розбіжності оцінок рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм вияву діяльнісної взаємодії особистості з оточенням, після завершення формувального експерименту є достатньо значущими та суттєвими. У цьому випадку можна, відхиляючи нульову гіпотезу, говорити про наявність суттєвих розбіжностей, несхожість рівнів вияву якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп, зумовлену використанням в експериментальних групах педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки під час проведення формувального експерименту.

Додаток Н

Розрахунок χ^2_{emp} - критерію переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній у експериментальних та контрольних групах після завершення формуального експерименту

№ п/п	Рівні готовності	Відносна оцінка в % середнього рівня		$f'_k - f'_y$	$(f'_k - f'_y)^2$	$\frac{\chi^2 = (f'_k - f'_y)^2}{f'_y}$
		Контрольні групи, f'_k	Експериментальні групи, f'_y			
1.	Високий	26,5	36,0	-9,5	90,3	2,5
2.	Середній	38,6	44,2	-5,6	31,4	0,7
3.	Початковий	34,9	19,8	15,1	228,0	11,5
	Разом	100	100	0	$\chi^2 = 14,7$	

Суттєвість розбіжностей у рівнях сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, після завершення формуального експерименту, стала вихідною умовою для прийняття одного з припущень:

- H_0 : розбіжності рівнів сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є недостатньо значущими;
- H_1 : різниця у рівнях сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є достатньо значущою.

За наведеними у таблиці значеннями рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, знайдемо відносні значення цих рівнів до початку (f'_k) та після (f'_y) формуального експерименту.

За таблицею χ^2 -критерію (А. Кыверялг, 1980, с. 288) з'ясуємо, що відповідне до двох ступенів свободи значення $\chi^2_{крит}$ на 95,0% рівні вірогідності дорівнює 5,99. Оскільки знайдене нами при обчисленні значення

$\chi^2_{emp} = 14,7$ є більшим за χ^2_{crit} , то нульову гіпотезу можна відхилити: розбіжності оцінок рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм переведення обраних моделей спілкування із внутрішнього плану у зовнішній, після завершення формувального експерименту є достатньо значущими та суттєвими. У цьому випадку можна, відхиляючи нульову гіпотезу, говорити про наявність суттєвих розбіжностей, несхожість рівнів вияву якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп, зумовлену використанням в експериментальних групах педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки під час проведення формувального експерименту.

Додаток П

Розрахунок χ^2_{emp} - критерію залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості у експериментальних та контрольних групах після завершення формувального експерименту

№ п/п	Рівні готовності	Відносна оцінка в % середнього рівня		$f'_k - f'_y$	$(f'_k - f'_y)^2$	$\frac{\chi^2 = (f'_k - f'_y)^2}{f'_y}$
		Контрольні групи, f'_k	Експериментальні групи, f'_y			
1.	Високий	20,5	34,9	-14,4	207,4	5,9
2.	Середній	34,9	45,3	-10,4	108,2	0,2
3.	Початковий	44,6	19,8	24,8	615,0	31,0
	Разом	100	100	0	$\chi^2 = 37,1$	

Суттєвість розбіжностей у рівнях сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, після завершення формувального експерименту, стала вихідною умовою для прийняття одного з припущень:

- H_0 : розбіжності рівнів сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є недостатньо значущими;
- H_1 : різниця у рівнях сформованості якостей самовираження студентів контрольних та експериментальних груп є достатньо значущою.

За наведеними у таблиці значеннями рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, знайдемо відносні значення цих рівнів до початку (f'_k) та після (f'_y) формувального експерименту.

За таблицею χ^2 -критерію (А. Кыверялг, 1980, с. 288) з'ясуємо, що відповідне до двох ступенів свободи значення $\chi^2_{крит}$ на 95,0% рівні вірогідності дорівнює 5,99. Оскільки знайдене нами при обчисленні значення

$\chi^2_{emp} = 37,1$ є більшим за $\chi^2_{крит}$, то нульову гіпотезу можна відхилити: розбіжності оцінок рівнів сформованості якостей самовираження майбутніх учителів експериментальних та контрольних груп, за критерієм залежності результатів педагогічних впливів від рівня індивідуальної активності особистості, після завершення формувального експерименту є достатньо значущими та суттєвими. У цьому випадку можна, відхиляючи нульову гіпотезу, говорити про наявність суттєвих розбіжностей, несхожість рівнів вияву акторських якостей студентів контрольних та експериментальних груп, зумовлену використанням в експериментальних групах педагогічної моделі формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки під час проведення формувального експерименту.

Довідки про впровадження результатів дисертаційної роботи

УКРАЇНА
Тернопільська обласна рада
Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка
Вул. Мицького, 1, м. Кременець,
Тернопільська обл., 47003
телефон: (035-46) 2-19-91
e-mail: kopro_docs@ukr.net

UKRAINE
Ternopil Regional Council
Kremenets Taras Shevchenko Regional
Academy of Humanities and Pedagogy
1, Litsuba St. Kremenets,
Ternopil Region, 47003
phone/fax: (035-46) 2-19-91
e-mail: kopro_docs@ukr.net

№ 05-16/157

«18» листопада 2025 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації

Зорі Олександра Миколайовича

*«Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій
засобами театральної педагогіки»*

у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) та
освітньою програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

Матеріали дисертаційної роботи Зорі О. М. у 2025 р. знайшли використання в освітньому процесі Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка під час організації вивчення професійно-педагогічних дисциплін здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Впровадження розроблених здобувачем концептуальних підходів і авторської методики формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій сприяло поліпшенню їхньої готовності до використання елементів театральної педагогіки у професійно-педагогічній діяльності. У ході впровадження результатів дослідження відбулося дієве зростання сформованих особистісних якостей самовираження майбутніх учителів у освітньому процесі.

Обґрунтовані та апробовані концептуальні підходи і методика формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки відповідають вимогам сьогодення до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, забезпечують

достатню результативність процесу професійної підготовки компетентних фахівців для технологічної освітньої галузі та можуть бути рекомендовані для впровадження у освітній процес закладів вищої педагогічної освіти України.

Результати впровадження обговорено і схвалено на засіданні кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (протокол № 7 від 18 листопада 2025 року).

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації.

Завідувач кафедри теорії і методики
трудоного навчання та технологій,
кандидат педагогічних наук, доцент

Ірина ЦІСАРУК

Проректор із стратегічного планування
та наукової роботи,
доктор педагогічних наук, професор

Микола КУРАЧ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені В. Г. КОРОЛЕНКА

вул. Остроградського, 2 м. Полтава, 36003, тел. (0532) 52-58-67

E-mail: airmail@pppu.edu.ua код ЗКПО 31035253

04.12.2025 р. № 2953/01-50/23 на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дослідження

Зорі Олександра Миколайовича

«Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки»,

поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) та освітньо-науковою програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка в 2025 р. упроваджені й використовуються на даний час матеріали дисертаційної роботи О. М. Зорі, зокрема комплекс дидактичних матеріалів з циклу дисциплін професійно-педагогічної підготовки: зміст та методичне забезпечення вивчення змістового модуля «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій» дисципліни «Теорія і методика навчання технологій» для майбутніх учителів. Цей комплекс містить: силябус та робочу програми, тексти лекцій, методичні вказівки до виконання практичних, самостійних робіт, тестові контрольно-діагностичні матеріали.

Крім того, в процесі підготовки навчально-методичного забезпечення для освітньо-професійної програми «Середня освіта (Технології)» першого бакалаврського рівня вищої освіти використовуються методичні рекомендації «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами

театральної педагогіки» для студентів педагогічних закладів вищої освіти та викладачів педагогічних ЗВО.

Вивчення професійно-педагогічних дисциплін за дослідно-експериментальною методикою забезпечило підвищення готовності науково-педагогічних працівників до формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій та сприяло виробленню якісно нового підходу до організації начального процесу у закладі вищої педагогічної освіти. Запропонована експериментальна методика виявилася ефективною, про що констатовано на засіданні кафедри теорії і методики технологічної освіти (протокол № 7 від 4 листопада 2025 р.).

Довідка видана для подання до спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій.

Проректор із наукової роботи

Василь ФАЗАН

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

UKRAINE
MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE
TERNOPIL VOLODYMYR HNATYUK
NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
(TNPu)

вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027
тел. (0352) 43-58-80, факс (0352) 43-60-02
e-mail: info@terp.edu.ua, код ЄДРПОУ 02122544

2 M Krivonoska st., Ternopil, 46027, Ukraine
tel. +38 0352 43-58-80, fax: +38 0352 43-60-02
e-mail: info@terp.edu.ua

Від «21» 11 2025 р. № 1289/2025-23 на № _____ від «__» _____ 20__ р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дослідження Зорі Олександра Миколайовича
«Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) та освітньо-науковою програмою «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

Дисертаційна робота О. М. Зорі спрямована на вивчення, узагальнення й експериментальну перевірку методик та організаційно-методичного супроводу формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки. Одним із головних завдань наукового дослідження стала апробація розробленої автором педагогічної моделі, яка реалізується в методах і засобах формування якостей самовираження, спрямованих на набуття студентами досвіду педагогічної креативності на засадах театральної педагогіки.

З цією метою на кафедрі сфери обслуговування, технологій та охорони праці впроваджені й використовуються матеріали дисертаційного дослідження О. М. Зорі, зокрема комплекс методичних матеріалів з професійної і практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до реалізації засобів театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій (до дисциплін «Методика навчання технологій і креслення», «Інновації у технологічній освітній галузі» та «Методика навчання технологій»). Цей комплекс було зреалізовано в робочих навчальних програмах, текстах лекцій, методичних вказівках до виконання практичних і самостійних робіт, тестових завданнях, тренінгових і контрольних-діагностичних матеріалах. Він використовується для спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Упровадження комплексу методичних матеріалів О. М. Зорі дозволило підвищити якість підготовки майбутніх учителів технологій та трудового навчання засобами театральної педагогіки для навчання теорії і методиці артистичної техніки самовираження у предметному шкільному навчанні.

Довідку про впровадження цього дослідження було обговорено й ухвалено на засіданні кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці (протокол № 4 від 20 листопада 2025 р.).

Довідка видана для подання до спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій.

Проректор з наукової роботи та міжнародного співробітництва

Ірина ЗАДІРОЖНА

Завідувач кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці

Галина ГАВРИЩАК

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., 82100; тел./факс: (03244)
1-04-74, тел.: (03244) 3-38-77
e-mail: dsru@dsru.edu.ua, вебсайт: <http://dsru.edu.ua>, код згідно з ЄДРПОУ
02125438

Від 19.11 2025 р. № 16/14 На № _____ від _____ 20__ р.

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
Зорі Олександра Миколайовича
«Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій
засобами театральної педагогіки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) та
освітньо-науковою програмою «Середня освіта (Трудове навчання та
технології)»**

У навчальному процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка аспірантом О. М. Зорею упродовж 2025 року впроваджувалися матеріали дисертаційної роботи «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки».

У процесі підготовки навчально-методичного забезпечення та укладання лекційних курсів викладачами використано такий фактичний матеріал: концептуальні підходи та низка принципів формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки; зміст професійно-педагогічної підготовки (навчальні дисципліни, які забезпечують формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки: «Методика організації та проведення свят і ролик у закладі дошкільної освіти», «Педагогіка дитячої творчості», «Методика арт-освіти дітей дошкільного віку», «Естетотерапія», «Кажотерапія», до змісту яких було інтегровано авторський навчальний змістовий модуль «Засоби театральної педагогіки в професійно-педагогічній діяльності вчителя технологій»).

За матеріалами дисертації проведено науково-методичний семінар із викладачами кафедри технологічної та професійної освіти на тему: «Психолого-педагогічні основи формування якостей самовираження майбутніх учителів».

У навчальному процесі використовуються розроблені автором методичні рекомендації «Формування якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки».

Апробований цикл розроблених методичних матеріалів, адресованих викладачам закладів вищої педагогічної освіти для осмислення шляхів формування якостей самовираження майбутніх учителів: «Методика формування якостей самовираження майбутніх учителів», «Апробація організаційно-методичного забезпечення саморозвитку якостей самовираження майбутніх учителів технологій засобами театральної педагогіки».

Результати впровадження обговорено і схвалено на засіданні кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 14 від «28» жовтня 2025 року).

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації.

Проректор з науково-педагогічної
роботи та інформатизації

Юрій СКВАРОК

Завідувач кафедри

Тетяна ПАНТЮК